

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1930.

Andra kammaren.

Nr 44.

Måndagen den 2 juni.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 26 nästlidna maj.

§ 2.

Ordet lämnades nu på begäran till

*Svar å
interpellation.*

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Malmberg**, som anförde: Herr talman! Båda de interpellationer, som i dag upptagits å föredragningslistan, äro av den natur, att jag anser att de böra besvaras oavsett det nuvarande läget i regeringsfrågan.

Med kammarens tillstånd har herr Andersson i Stockholm till mig framställt följande frågor:

1. Vad är anledningen till att arbeten, vilka kunna utföras på kronans egna verkstäder, utlämnas till enskilda?

2. Anser statsrådet det vara överensstämmande med god ordning, att förekommande arbeten utlämnas till enskilda företagare med påföljd, att de vid kronans verkstäder anställda arbetarna avskedas?

3. Anser statsrådet det vara i sin ordning, att befattningshavare överföres på övergångsstat och därefter bliver entreprenör åt kronan inom sitt yrke?

4. Anser statsrådet, att av riksdagen beviljade anslag utan riksdagens särskilda medgivande kunna disponeras för sådana ändamål som byggande av en ny officersbostad vid Marieberg med dit hörande anläggningar?

5. Överensstämmer tillverkningsresultatet för bl. a. statens ammunitionsfabrik med de beräkningar, som legat till grund för hos riksdagen gjorda anslagsäskanden, och om så ej är fallet, vartill ha övriga medel blivit använda?

6. Anser statsrådet skäl föreligga för åstadkommande av ändring i de avseenden, som beröras i frågorna 1—5 och om så är fallet, vilka åtgärder kommer statsrådet att vidtaga?

I fråga om utlämnande av arbeten till enskilda har interpellanten bland annat anfört, att ehuru verkstäder för reparation av motorfordon finnas vid tygstationerna i Stockholm och Karlsborg, anlitas dock privata verkstäder för reparation av bilar på de båda orterna. Vidare upplyser interpellanten, att sadelmakeriarbete från artilleriregementet i Karlsborg, som naturligen borde utföras å tygstationen, lämnas ut till privata.

Enligt vad jag inhämtat från arméförvaltningens artilleridepartement, verkställas reparationer å motorfordon, tillhörande artilleridepartementets förvaltningsområde, i regel vid departementets verkstäder. Därest arbetets art så fordrar eller kronan icke har någon verkstad å orten, må efter framställning till artilleridepartementet reparation verkställas vid enskild verkstad. Vid övningar o. dyl. utom förläggningssorten får vid uppkomsten av skador, som kräva omedelbar reparation, enskild verkstad anlitas. Vad beträffar den un-

Svar å
interpellation.
(Forts.)

der intendentsdepartementets förvaltning stående motormaterielen, har intendentsdepartementet utfärdat föreskrifter därom, att underhållet av materielen i fråga skall ombesörjas genom vederbörligt truppförbands försorg, varvid i första hand kronans verkstäder och personal böra anlitas. Intendentsdepartementet har meddelat, att vid förekommande reparationer av motormateriel, uppställd i Stockholm eller Karlsborg, infordras i de fall, då reparationerna icke utföras genom truppförbandets egen försorg, anbud även från Stockholms resp. Karlsborgs tygstation, som också erhåller arbetet, om detsamma kan därstädes utföras på för vederbörligt anslag förmånligt sätt.

Det sadelmakeriarbete, som från Karlsborgs artilleriregemente utlämnats till enskild verkstad, lär hava bestått i tillverkning av fyra suffletter för lastbilar för en kostnad av sammanlagt 1,071 kronor. Orsakerna till att denna materiel icke tillverkats vid tygstationen hava angivits vara, dels att den tillgängliga tiden var knapp, enär en vintermarsch var omedelbart förestående, dels att arbetet ansetts böra utföras efter en av en enskild firma förd modell, vilken ansetts särskilt lämplig. Allt övrigt för regementet erforderligt sadelmakeriarbete, som berör artillerimaterielen, har enligt från artilleridepartementet lämnad uppgift utförts vid Karlsborgs tygstation, och de mindre reparationer, som förekommit å regementets intendenturmateriel (arbetsseklar o. dyl.), hava utförts å regementets skomakeriverkstäder.

Att arbeten för försvarsväsendets räkning i viss omfattning måste utlämnas till enskilda torde framgå av vad i ämnet anförts uti tvenne till mig ingivna promemorior från intendents- resp. artilleridepartementet.

I intendentsdepartementets promemoria anföres sålunda: »Sedan all nytillverkning av beklädnads- och utredningspersedlar numera som regel sker centralt vid arméns centrala intendenturanstalter, förekomma vid truppförbandens verkstäder — huvudsakligen omfattande dylika för skradderi, skomakeri samt sadelmakeri — endast reparationsarbeten. Verkstäderna i fråga måste helt naturligt anpassas med hänsyn härtill samt till omfattningen av de regelbundet återkommande reparationerna. Vissa arbeten, av mera tillfällig natur eller av den art, att de icke kunna utföras å verkstäderna, beräknas därvid — nu såväl som före härordningens genomförande — böra av ekonomiska skäl utföras genom entreprenad.»

Uti den från artilleridepartementet inkomna promemorian har beträffande förevarande spörsmål anförts bland annat följande: »Vid uppdelning av arbeten för artilleridepartementets räkning mellan egna verkstäder och enskilda firmor är det av flera skäl lämpligt att den egna verkstadsrörelsen som hittills skett begränsas till vissa delar av departementets förvaltningsområde. Härigenom är det nämligen möjligt att vid desamma säkerställa en kontinuerlig drift, då arbetstillgången kan regleras genom att mera tillfälliga arbeten efter behov överlämnas till enskilda firmor. För att möjliggöra industriens krigsorganisation är det vidare nödvändigt, att de enskilda verkstäderna redan i fred få tillfälle att tillverka krigsmateriel. Denna krigsförberedelse är av alldeles särskild vikt. Det är sålunda ofrånkomligt att en del av departementets arbeten utlämnas på entreprenad. Sålunda måste för närvarande all nytillverkning av t. ex. artilleripjäser, optiska och finmekaniska instrument, ljudmätmateriel, telefon, kabel och blanktråd, traktorer och övriga motorfordon, handgranater, strålkastare och annan belysningsmateriel, ballonger, trotyl och övriga sprängämnen m. m. ske hos enskilda firmor, enär artilleridepartementets verkstäder icke äro utrustade för tillverkning av sådan materiel. Annan materieltillverkning såsom exempelvis fordons- och projektiltillverkningar m. m. verkställes även av enskilda firmor, enär verkstäderna icke kunna ekonomiskt fördelaktigt eller under rimlig tid utföra sådana tillverkningar. Sådan krigsmateriel, som är överensstämmande med i den allmänna markna-

den förekommande modeller, uppköpes naturligen direkt. Reparationer av ovanstående materiel verkställas dock i regel vid egna verkstäder, såvida dessa arbeten icke fordra särskild teknisk utrustning och utbildning såsom t. ex. vissa reparationer av eldrör o. dyl.»

Vad angår interpellantens påstående, att utlämnande av arbete till enskilda företagare haft till påföljd, att vid kronans verkstäder anställda arbetare avskedats, har jag av uppgifter från vederbörande myndigheter inhämtat, att minskningen i arbetarantalet vid försvarsväsendets verkstäder endast är beroende på verkstädernas anpassning efter de nya förhållandena.

Vidkommande härefter interpellantens fråga, om jag anser det vara i sin ordning, att befattningshavare överföres på övergångsstat och därefter bliver entreprenör åt kronan inom sitt yrke, ber jag att få meddela följande av artilleridepartementet lämnade upplysningar. Den av interpellanten åsyftade befattningshavaren — en tyghantverkare Hedlund, vilken erhållit tygverkma-stares tjänsteställning — var placerad vid Upplands artilleriregementes tyganstalt i Uppsala. Då regementet på grund av 1925 års härordningsbeslut indrogs och tyganstalten avvecklades, i samband varmed fyra tyghantverkarbeställningar blevo övertaliga, överfördes han till övergångsstat. Han har biträtt vid avvecklingsarbetet till den 1 juli 1929. Efter denna tidpunkt beräknas vid Uppsalaförråden i regel endast förrådsarbete avseende materiels skötsel och vård behöva förekomma, vars ledande tillkommer den i Uppsala placerade förvaltaren. Hedlunds biträde erfordras därför numera endast för besiktning av i förråden befintliga hästutredningspersedlar. Detta arbete beräknas kunna utföras under den honom författningsenligt åliggande minimitjänstgöringen. Att upprätta en särskild verkstad för reparation av det i Uppsala förlagda infanteriregementets materiel av här ifrågavarande slag har icke ansetts lämpligt dels med hänsyn till dessa arbetens ringa omfattning, dels enär i och med de i Uppsala boende, till övergångsstat överförda tyghantverkarnas pensionerande lämplig arbetsledning skulle komma att saknas eller behöva nyanställas. Upplands regemente och den till Uppsala förlagda underofficersskolan äro alltså nödsakade att ordna sina reparationsarbeten efter de grunder, som gälla beträffande förläggningssorter, å vilka tyganstalt icke finnes. Härvid har man vid såväl regementet som skolan anlitat Hedlund. Denne har sålunda verkställt reparationer av artillerimateriel för omkring 580 kronor under budgetåret 1928/1929 och för omkring 785 kronor under innevarande budgetår. Som i dessa belopp jämväl ingå kostnader för materialier, torde det vara tydligt, att ifrågavarande arbeten näppeligen kunna öva inflytande på arbetarantalet vid någon tyganstalt. Arbetena hava, enligt vad som meddelats från artilleridepartementet, blivit väl utförda på billigaste och snabbaste sätt. Hade dessa reparationer verkställts vid Stockholms tygstation, skulle de högst avsevärt fördyrats. Vid vissa försändningar skulle till och med ensamt frakten hava överstigit reparationskostnaden.

De upplysningar, jag sålunda införskaffat, synas mig ådagalägga, att vad i detta fall förekommit icke kan giva anledning till några befogade erinringar.

Rörande den av interpellanten åsyftade byggnaden å Marieberg har jag från arméförvaltningens fortifikationsdepartement inhämtat följande. Någon nybyggnad har här icke kommit till utförande utan endast reparationer och ändringsarbeten å ett redan befintligt hus, vilket avses att tagas i anspråk såsom bostadslägenhet för en besiktningsofficer vid ammunitionsfabriken. Huset, som består av två våningar jämte källare och vind, är uppfört av sten och försedd med plåttak. De ändringsarbeten, som befunnits erforderliga, äro tillbyggnad av ett mindre trapphus och veranda, anbringande av köksingång, värmeledningsanläggning och installation av elektrisk belysning, anordnan-

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Svar å
interpellation.
(Forts.)

de av badrum samt några andra mindre omändringar. Ytter- och innerväggar, skorstensstock, yttertak och bjälklag äro i stort sett oförändrade. Sammanlagda kostnaden för ifrågavarande ändringsarbeten m. m. kommer att uppgå till omkring 31,500 kronor. Största delen av denna kostnad har bestritts av ordinarie byggnadsanslaget; en mindre del av kostnaden, huvudsakligen utgörande avlöningar till personal vid fabriken, har tillsvidare avförts å titel V av ordinarie vapenanslaget, men även sistnämnda utgifter avses att, sedan storleken av desamma kunnat definitivt fixeras, gäldas av byggnadsanslaget.

Jag har icke kunnat finna, att något hinder förelegat att utan särskilt medgivande av riksdagen disponera medel å byggnadsanslaget för de utgifter varom här är fråga. Anslaget är nämligen avsett att användas till bestridande av kostnader icke blott för underhåll av hus och byggnader med deras fasta inredning utan även för större reparationer och förändringsarbeten. Enligt de av riksdagen godkända grunderna för anslaget användning får detsamma tagas i anspråk till och med för mindre nybyggnader. Såsom redan nämnts, gäller det emellertid i förevarande fall icke någon verklig nybyggnad utan endast reparations- och förändringsarbeten.

Interpellanten anför, att han erhållit uppgift om att medel disponeras av flottans underhållsanslag för införande av värmeledning i officersbostäderna på Skeppsholmen i Stockholm, samt att däremot i och för sig intet vore att erinra, om medel anvisats för ändamålet och om icke de lägenheter, vari arbetet nu utföres, förra året undergått en genomgripande reparation. »Därtill kommer», fortsätter interpellanten, »att detta liksom en hel del annat arbete vid varvet utlämnas på entreprenad, medan arbetare avskedas eller ha ytterst ringa tillgång på arbete».

Med anledning av vad interpellanten sålunda anfört torde följande böra framhållas. Införande av värmeledning i flottans boställshus har pågått successivt under en följd av år och efter en bestämd plan. Medel därtill hava naturligtvis tagits i anspråk från anslaget till underhåll av flottans fartyg och byggnader, d. v. s. flottans ordinarie byggnadsanslag. Något annat anslag kan ju icke rimligen komma i fråga, då det för dessa jämförelsevis begränsade utgifter icke kan anses lämpligt att äska särskilda medel av riksdagen. För närvarande pågå, enligt vad jag inhämtat, arbeten med införande av värmeledning i fem lägenheter å Skeppsholmen. I en av dessa lägenheter företogs för ett år sedan i samband med ombyte av innehavare sådan reparation, som ej kunde uppskjutas, men denna beröres icke av värmeledningens införande. Av installationerna kommer endast sådant arbete att utlämnas på entreprenad, för vars utförande varvet saknar tillräckligt erfaren personal. Kostnaden för entreprenaden beräknas bliva mindre än hälften av totala kostnaden för ifrågavarande arbeten.

Interpellanten har ifrågasatt, huruvida tillverkningsresultatet för bl. a. statens ammunitionsfabrik överensstämmer med de beräkningar, som legat till grund för hos riksdagen gjorda anslagsäskanden. Han anför, att en granskning av tillverkningsresultatet vid fabriken — bland annat antalet tillverkade patroner — jämfört med de antal, som finnas uppgivna i anslagsberäkningarna, torde »belysa anledningen till de omfattande avskedanden, som förekommit under den senaste tiden».

I de för riksdagen framlagda beräkningarna av medelsbehovet under ordinarie vapenanslaget hava under titel V upptagits vissa mängder patroner. Dessa mängder motsvara den beräknade årsförbrukningen av dylika ammunitionseffekter och det synes mig helt naturligt, att det är denna förbrukning som skall ligga till grund för anslagsberäkningen. Däremot kunna dessa siffror naturligtvis icke vara desamma som ammunitionsfabrikens årliga tillverkning. För denna måste så långt förhållandena det tillåta de ekonomiska

driftssynpunkterna tillgodoses bl. a. genom att olika slag av specialammunition vid vissa tider tillverkas i serier långt utöver årsbehovet o. s. v. Möjlighet att tillgodose en sådan ekonomisk drift beredes genom anslaget till mobiliseringsammunition. Genom detta möjliggöres för fabriker och verkstäder att följa teknikens utveckling, tillgodogöra sig moderna tillverkningsmetoder, utrustas med fullgoda maskinella anordningar samt i övrigt lämpligt organiseras med hänsyn till de arbeten, som vid dem skola utföras. Den årliga förbrukningen av ammunition köpes för vapenanslagets medel från mobiliseringsförråden. Dessa i sin ordning återfyllas genom artilleridepartementets försorg på lämpligaste sätt genom sålunda influtna medel.

Enligt från artilleridepartementet lämnad uppgift hava emellertid tillverkningsresultaten vid ammunitionsfabriken *i medeltal* under åren 1928 och 1929 i stort sett motsvarat de i kostnadsberäkningarna angivna patronmängderna. Tillverkningsresultatet för år 1929 är lägre än det för år 1928, vilket förhållande torde vara förklarligt, då de moderniseringsarbeten, som befunnits böra komma till utförande vid fabriken avdelning å Karlsborg, huvudsakligen ägt rum under år 1929.

I detta sammanhang förtjänar omnämnas, att genom de moderniseringsåtgärder, som vidtagits å ammunitionsfabriken, har det blivit möjligt att sänka å-priserna på 6.5 mm. och 9 mm. skarpa patroner från i 1925 års försvarsproposition beräknade resp. 11 och 10 öre till resp. 9.5 och 8 öre, vilket innebär en årlig utgiftsminskning å vapenanslaget med 213,000 kronor.

Med vad nu anförts har jag sökt besvara fem av interpellantens frågor. Såsom svar på den sjätte och sista frågan får jag meddela, att, med hänsyn till de upplysningar, som i förevarande avseenden lämnats av vederbörande myndigheter, några särskilda åtgärder från min sida i anledning av interpellationen icke synt mig vara påkallade.

Vidare yttrade:

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Då herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet så här i uppbrottets timme ansett sig böra lämna ett rätt långt svar på den av mig framställda interpellationen, skulle det naturligtvis vara oartigt av mig att icke också rikta ett tack till honom för den åtgärden.

Om det skulle vara så, som herr statsrådet i sitt svar framhåller, skulle det ju här från min sida icke vara något att tillägga, men vid ett noggrant genomläsande av statsrådets svar, finner man emellertid, att statsrådet har använt sig av den formuleringen, att ibland säga att »enligt till mig lämnad uppgift» är det så och så, och att det i övrigt »i stort sett» förhåller sig på det sättet, som statsrådet i sitt svar angivit. Det är givetvis en försiktig form, och så långt tiden — alltså sedan 2 1/2 timmar som gått sedan jag erhöll svaret — har medgivit att granska de lämnade uppgifterna, håller jag före, att det nog också var rätt nödvändigt att använda den rätt försiktiga form, som statsrådet i svaret tillätit sig använda.

Jag skall icke taga kammarens tid så länge i anspråk, detta av flera olika skäl, men om kammarens ledamöter ville ägna några minuter och något intresse åt det område av statsförvaltningen, där det i alla fall årligen förbrukas 140 miljoner kronor, tror jag det ur flera synpunkter icke skulle vara alldeles bortkastad tid. Vad jag här kommer att säga på några minuter, kan givetvis icke innebära någon ingående redogörelse ens för vad jag känner av medelsförbrukningen på detta område, men jag skall be att få giva några korta anvisningar i de av mig i interpellationen berörda punkterna.

När det då först gäller de militära anslagen överhuvud, skulle jag vilja

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

ställa en fråga till kammarens ledamöter: Om det är någon som har märkt, att det på de anslag, som beviljas under fjärde huvudtiteln, något år brukar bli något överskott? Så skulle jag tro icke är fallet, och alltså är man synnerligen angelägen om att förbruka varje krona, som riksdagen anvisar på detta område. När man gör det, gör man det på det sättet, att då budgetåret börjar närma sig sitt slut, verkställer man inköp av materiel för de pengar, som finnas kvar på olika underhålls- och tillverkningsanslag, och detta gör man, enligt vad jag erfarit, oavsett i vilket pris materielen står vid den tidpunkt då inköpet skall göras. Huruvida det är ekonomiskt förnuftigt kan jag i detta sammanhang överlämna till kammarens ledamöter att själva bedöma. Det kan ju tjäna som ledning, när det gäller att behandla och granska medelsförbrukningen i fortsättningen.

När jag emellertid ställde frågorna till herr statsrådet beträffande arbetenas utlämnande på entreprenad, har jag ingalunda ställt dessa frågor därför att jag på något sätt skulle vara missnöjd med att arbetare på den enskilda arbetsmarknaden komma i åtnjutande av de arbetstillfällen, som dessa arbetens utlämnande medföra. Men det förhåller sig på det sättet, att vid dessa försvarsväsendets arbetsplatser finns det några tusental arbetare sysselsatta, och de flesta av dem äro sysselsatta sedan rätt många år, men när man nu börjat med arbetenas utlämnande på entreprenad i den utsträckning, att man här avskedar så betydande antal som det förekommit på en del arbetsplatser, när ända till 50 % avskedats, tillåter jag mig påstå, att detta icke står i överensstämmelse med innebörden av 1925 års försvarsbeslut, ty en sådan reducering av militärväsendet härutinnan avsågs sannerligen icke genom det beslutet, även om många gärna skulle sett att så varit fallet. När jag då talat om entreprenaderna, har jag gjort det med den utgångspunkten, att man skulle, när man har dessa verkstäder och arbetare där anställda, se till att ge dem en någorlunda jämn sysselsättning, ty det kan icke vara någon fördel för staten att låta verkstäderna stå till hälften utnyttjade eller ännu mindre utnyttjade och avskeda arbetarna. Även om de få några kronor i avskedsersättning eller pension, så kan det icke för deras vidkommande vara det fördelaktigaste. Detta om anledningen till att jag framställt dessa frågor.

När det då gäller de påtalade reparationerna av motorfordon, har herr statsrådet i sitt svar återgivit några föreskrifter, som utfärdats av vederbörande departement i arméförvaltningen, och i slutet av denna del säges det, att tygstationerna i Stockholm och Karlsborg få lämna anbud på utförande av detta arbete, och är det så, att det kan utföras vid tygverkstäderna på för vederbörande anslag förmånligt sätt, då få de arbetena till utförande. Jag har tagit mig tillfälle att se efter litet grand, vad det är som tygstationerna fått utföra under den allra senaste tiden eller närmare bestämt det sista budgetåret. Det förhåller sig på det sättet, att Stockholms tygstation har fått utföra fem bilreparationer för Svea livgarde. Alla de anbud som tygstationen varit i tillfälle att lämna hava blivit godtagna, och arbetena hava fått utföras, men i andra fall har tygstationen icke blivit tillfrågad. För Göta livgardes vidkommande fick Stockholms tygstation lämna en offert och utföra ett arbete där den 6 december 1929. För Svea artilleriregemente har Stockholms tygstation den 27 november 1929 fått utföra en bilreparation för en kostnad av 300 kronor ungefär. Det är alltså det arbete för truppförbanden i Stockholm, som Stockholms tygstation fått utföra. När det gäller intendenturkårens motorfordon har Stockholms tygstation icke varit i tillfälle att lämna något anbud och heller icke fått utföra något arbete till intendenturkårens bilar. Jag vill alltså lämna den uppgiften beträffande Stockholm för att herr statsrådet skall bli på det klara med, att de föreskrifter, som herr statsrådet här citerat, varit tämligen betydelslösa, när det gäller att belysa vad som förekommit på

detta område. Och det är givet, att föreskrifter, som lämnas utan att följas, hava ingen sådan betydelse, att det finns skäl att tala om dem. Detta alltså om reparation av motorfordon, när det gällt Stockholm.

Vad gäller Karlsborg förhåller det sig på det sättet, att Karlsborgs tygstation får reparera sina egna och ammunitionsfabrikens motorfordon, men de övriga lämnas som regel till privata företag, och det finns ändock i Karlsborg, motoreyklar undantagna, ungefär 45 st. fordon. När det då säges, att om dessa lämnas till tygstationen för reparation skulle arbetarna där hava full sysselsättning och icke behöva avskedas som nu är fallet, är det en uppgift som är fullkomligt riktig, i motsats till de uppgifter som herr statsrådet här lämnat i sitt svar beträffande utförandet av de ifrågakvarande arbetena. Jag satte mig så sent som den 14 maj i förbindelse med en person i Karlsborg för att inhämta slutliga uppgifter om denna sak, och det befanns då, att det icke var bara motorfordon, som voro ute på reparation på enskilda verkstäder, utan också 50 st. trampcyklar för regementet voro vid det tillfället ute för reparation på privata verkstäder, under det man håller på att säga upp arbetarna. Det är såvitt jag kan se en ordning, som väl knappast ur ekonomisk synpunkt kan anses försvarbar. Detta om motorfordonen.

När det gäller sadelmakeriarbetena har herr statsrådet här lämnat en uppgift om att de arbeten som lämnats ut äro 4 st. suffletter, och de hava lämnats ut därför att arbetet skulle bl. a. utföras i överensstämmelse med en modell, som var utförd av en enskild firma. Med de suffletterna förhåller det sig på det sättet, att det är en möbelhandlare i Karlsborg, som gjort sadelmakeri- och tapisseriarbetet och en liten bilreparatör som gjort smides- och träarbetet, som förekommit på de suffletterna. Att de skulle vara skickade att på kortare tid och bättre utföra detta arbete än Karlsborgs tygstation, tror jag icke ens att herr statsrådet på allvar vill göra gällande. Det är vad som är att säga beträffande det speciella arbetet. När det emellertid gäller sadelmakeriarbete i Karlsborg har det nu avskedats en hel del arbetare på verkstäderna där, men om man räknar med den arbetstillgång inom sadelmakeriyrket, som finns i Karlsborg, som nu lämnats till en sadelmakaremästare i Gräshult och som också lämnats på några andra håll, om detta arbete sammanföres på tygstationen skulle det icke bara bereda sysselsättning för de arbetare, som nu finnas där, utan skulle t. o. m. bereda sysselsättning för ytterligare en del, som nu avskedats från dessa kronans verkstäder. Det är alltså vad jag skulle säga beträffande uppgifterna om sadelmakeriarbetena. Jag konstaterar alltså på den punkten, att även om herr statsrådet har fått sina uppgifter från vederbörande myndigheter, så äro dessa uppgifter icke precis med verkligheten överensstämmande.

När det gäller intendenturverkstäderna skall jag icke upptaga kammarens tid med att sysselsätta mig med dem. Jag hoppas, att det kommer att bliva tillfälle i samband med den utredning angående lönevillkoren, som skall verkställas enligt riksdagens i år fattade beslut, att titta på, utöver de speciella avtalsformerna, vad som förekommer vid dessa intendenturverkstäder. Men den uppgift, som här är lämnad beträffande dessa verkstäder, är heller icke riktig. Den är riktig när det gäller vissa truppförband, men jag skall lämna ett sådant exempel, som att vid båda truppförbanden i Kristianstad har man icke några skomakeriverkstäder, utan lämnar ut allt sådant arbete, och det kan väl ändock icke med bestämdhet göras gällande, att det skulle vara omöjligare att utföra skomakeriarbete vid dessa truppförband än vad det är vid övriga. Det måste vara helt andra skäl, som ligga bakom.

När det gäller tillverkning av annan materiel så har ju herr statsrådet slutligen sagt, att det är nödvändigt att lämna ut en del av detta till privata verkstäder, och att detta utlämnande icke har medfört att arbetare avskedats vid

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

dessa arbetsplatser. Jag erinrade nyss om att 50 % av arbetarstyrkan avskedats t. ex. vid Stockholms tygstation, och att det skulle vara en åtgärd som icke är beroende av något annat än att man skulle bringa det hela i överensstämmelse med de nya förhållandena. Det skulle ju ändå innebära att man reducerat den militära organisationen enligt 1925 års beslut med ungefär 50 %, vilket icke är fallet. Då utredning verkställdes angående de avskedanden, som skulle behöva förekomma på grund av 1925 års försvarsbeslut, alltså den utredning som föregick beslutet om avskedsersättning, så räknade dåvarande fälttygmästaren med att behöva avskeda ungefär 10 % av arbetarstyrkan vid Stockholms tygstation, men man har nu kommit över 50 %, och det måste alltså sammanhållas med en ny och annan ordning än den som varit rådande på detta område tidigare.

Vad gäller dessa arbeten, som överlämnats till en på övergångsstat överförd sadelmakare i Uppsala, har herr statsrådet ju påpekat, att arbetena blivit utförda på ett snabbt och samvetsgrant sätt. Ja, det är en sak, som jag visst icke velat bestrida, men jag hävdar den uppfattningen, att det kan knappast vara överensstämmande med god ordning, då det, som jag här påvisat, finns en betydande mängd arbeten på olika artilleri- och övriga regementen, som lämnats ut till enskilda företagare, att då överföra en hantverkare på övergångsstat, och icke bara överföra honom på övergångsstat utan sedan låta honom starta en verkstad, där han sitter och utför arbeten på entreprenad eller räkning för kronan. Vad innebär detta? Det innebär, att han, sedan han kommit på övergångsstat, sätter sig och utför samma arbeten, som han skulle utfört, om han varit kvar i tjänst, men med den skillnaden, att han utöver sin lön på övergångsstat får kvittera ersättning för arbetet på räkning. Det är en sådan ordning, om vilken jag tillåtit mig fråga herr statsrådet, huruvida det är hans mening, att det skall gå till på det sättet. Och när det går till på det sättet, tillåter jag mig säga, att detta är endast en liten del av vad man skulle kunna leta upp, när det gäller militära myndigheters sätt att lojalt genomföra de beslut, som riksdagen fattat i försvarsfrågan 1925.

När det gäller Uppsala-förrådet, som herr statsrådet i sitt svar förde på tal, skall jag, eftersom arbetet vid dessa förråd nu förts på tal, ge ett litet exempel på, huru man driver arbeten på entreprenad. Det har lämnats ett anslag för utförande av vissa förrådsarbeten vid Uppsala-förrådet. För närvarande är det 10 arbetare, som äro sysselsatta där och som varit sysselsatta sedan två månader och komma att bliva sysselsatta ännu ett par månader framåt, skulle jag tro, med dessa arbeten. Men man har icke gått till väga på det sättet, att man anställt dessa arbetare hos kronan, trots att man har förrådsmän, som äro fast anställda vid förrådet i fråga och som alltså utgöra arbetsledning och kontrollera tiden för dessa 10 man, samt har en förvaltare, som är kompetent att sköta om avlöningarnas utbetalande. Man har sålunda allt, som erfordras för att kunna åstadkomma och övervaka detta arbetes utförande. Men trots detta vänder man sig till en åkare i Uppsala och ber honom övertaga arbetet samt skicka dit folk, som skall utföra detta arbete. Han har alltså 10 man, som gå i arbete hos honom; kronan betalar honom kronor 1:25 per timme för varje man; själv betalar han gubbarna med kronor 1:05 och tar alltså själv 2 kronor per timme. För detta arbete gör han ingenting annat, än att han en gång i veckan går upp och med blyerts skriver en avlöningslista, på vilken arbetarna få kvittera avlöningen för sina 48 timmar i veckan. Då tjänar alltså denne man 96 kronor på en procedur, som är utförd på ungefär en halv timme. Jag tycker, att det är ett användande av kronans pengar, som t. o. m. herr statsrådet skulle anse icke vara så förnuftigt. Jag skulle tro, att herr statsrådet icke varit i tillfälle kontrollera denna sak, men uppgifterna äro fullkomligt riktiga. Jag talade senast i

lördags med fälttygmästaren om saken, och han lovade att titta på detta och ansåg tydligen, att det var ett något egendomligt förfaringssätt. Men så går det verkligen till där uppe.

Rörande de uppgifter i övrigt, som här lämnats, skall jag endast säga några ord beträffande byggnaden vid Marieberg. Herr statsrådet har påpekat här, att denna byggnad icke är någon nybyggnad utan ett reparations- och ändringsarbete. Jag skall icke bestrida, att det finnes en viss sanning i detta. Man erbjöd kronan att köpa huset för 3,000 kronor, men som chefen för fortifikationsdepartementet tyckte det vara för dyrt, fick man enligt uppgift huset på sådana villkor, att vissa planeringsarbeten skulle utföras i stället för att kronan skulle taga hand om bygget. Men bortsett från den omständigheten, skall väl, såvitt jag vet, en löjtnant hava en bostad på fyra rum och kök; det blir möjligen ytterligare ett rum, alltså kanske fem rum. Villan innehåller någonting sådant, möjligen fem rum. Men reparationen av denna bostad på fem rum och kök kostar 31,500 kronor, enligt den uppgift, herr statsrådet här lämnade. Jag tycker, att detta är så pass omfattande reparationer, att det är fråga om, huruvida man icke lika gärna kunde hava byggt ett nytt hus för detta belopp. Det finns de, som bygga ett nytt hus för mindre belopp; vi ha sådana hus i Stockholms omgivningar. Då skulle man kunna diskutera, huruvida det icke varit lämpligare med en nybyggnad än att lägga ned 31,500 kronor på att reparera en lägenhet för en besiktningsofficer vid ammunitionsfabriken och säga: det här är en så liten historia, att man icke behöver inhämta riksdagens mening därom. Det förvånar mig, då jag som jämförelse t. ex. konstaterar, att man i fjol för iordningställande av en verkstad vid tygstationen i Karlsborg måste gå till riksdagen och begära 20,000 kronor, alltså en historia, som kostade bara något mer än hälften av vad denna officersbostad vid Marieberg redan kostat.

I slutet av svaret beträffande denna bostad vid Marieberg lämnade herr statsrådet ett par uppgifter rörande vad som förekommer, när det gäller att föra kostnaderna på olika titlar. Det sades nämligen, att vissa delar av dessa kostnader föras på titeln 5 av ordinarie vapenanslaget, men det är meningen att så småningom, när kostnaderna blivit kända, taga även detta av byggnadsanslaget. Ja, det förhåller sig på det sättet, att det är en hel del av fabriksfolket där ute, och bl. a. en ingenjör, som under hela vintern varit sysselsatt med arbetet på detta hus. Och huruvida de där kostnaderna äro inräknade i de 31,500 kronorna, vågar jag icke med större bestämdhet för närvarande uttala mig om. Men jag konstaterar, att det är en betydande skillnad i förfaringssättet, när det gäller sådana saker, som man knappast väntar, att riksdagen skall vara med om att lämna anslag till, och sådana saker som exempelvis uppförandet av en verkstad i Karlsborg, som kostar en betydligt mindre summa. Om styresmannen för Åkers krutbruk tagit de 47,000 kronor, som beräknats åtgå till uppförandet av ett badhus, varom jag väckt motion här i riksdagen, så undrar jag, om herr statsrådet då också skulle hava sagt, att det var en så liten historia, så att den behöfde man icke gå till riksdagen och begära anslag för. Trots att detta badhus är betydligt nödvändigare än denna löjtnantsbostad, har det ju alltid avisats varje år och senast i år från vederbörande myndigheters, och bl. a. från Kungl. Maj:ts, sida. Om jag tänker på frågan om vad den där löjtnanten skall betala i hyra, vilket jag ju icke har anledning bekymra mig om, måste det väl ändå bli en stor hyra, om han skall betala ränta och amortering på bara det belopp, som åtgått för reparationen av huset. Jag skulle tro, att om statens intressen i detta sammanhang skulle tillgodoses på samma sätt, som man vill, att det skall ske annars, kunde denna hyra sannerligen icke bli så liten.

Vad beträffar arbetena på Skeppsholmen, som det också talats om, så anförde herr statsrådet där ett citat av vad jag här sagt beträffande entreprenad

Svar å
interpellation.
(Forts.)

och avskedanden av arbetare. Jag ber i detta sammanhang få erinra om, att det är givetvis icke myndigheterna vid varvet ensamma, som bära ansvaret för att arbeten utlämnas på entreprenad. Ty bakom detta ligger ju ett riksdagsbeslut, även om det finns anledning att rikta klander emot det på grund av de verkningar, som det får. Jag har nämligen inhämtat, att på grund av att byggnadsarbeten här i Stockholm utlämnats på entreprenad, har det inträffat, att driftpålägget, som man kallar det för, sedan den ordningen införts ökat från 15 till 70 %. När det går i den riktningen, att man till de verkliga kostnaderna måste lägga 70 %, är det uppenbart, att det blir svårt för arbetarna vid flottans varv att utföra arbetena så billigt, att det kan sägas, att det icke blir fördelaktigare eller åtminstone lika billigt att lämna ut dem på entreprenad. Men jag erinrar om, att detta icke är arbetarnas skull eller arbetslöernas skull utan givetvis beror på den omständigheten, att man i stort sett nödgas behålla administrationspersonalen för utförande av ritningar och arbetsbeskrivningar också för de arbeten, som man sedan utlämnar till privata byggmästare. När det emellertid gäller de arbetena, har herr statsrådet icke nämnt någon kostnadssumma i detta sammanhang. Men enligt vad jag inhämtat, räknar man med, att för dessa arbeten tagas i anspråk ungefär 30,000 kronor innevarande budgetår och 30,000 kronor för nästa budgetår. Det blir alltså en summa, som kommer att uppgå till bortåt eller över 60,000 kronor för dessa arbeten. Om jag jämför frågan om införandet av värmeledning här med en fråga, som varit under riksdagens behandling i år, nämligen frågan om elektrifiering av tygstationen i Karlsborg, så har Kungl. Maj:t där begärt 25,000 kronor för sistnämnda ändamål. När det alltså är fråga om att införa den anordningen på en av verkstäderna, så anses det vara nödvändigt att gå till riksdagen och begära pengar. Men när det gäller införandet av värmeledningar i officersbostäder på Skeppsholmen, behöver man icke gå till riksdagen, även om det rör sig om betydligt högre belopp. Jag tycker, att den ordningen är sådan, att det väl ändå knappast finnes möjlighet, att herr statsrådet på allvar skulle vilja tråda till förvar för en sådan ordning, när det gäller anslagsförbrukning.

I fråga om anslaget till ammunitionsfabriken har ju herr statsrådet på mina frågor, om tillverkningsresultatet står i överensstämmelse med anslagsberäkningarna, gjort gällande, att de där utgifterna kunna icke precis komma i överensstämmelse med tillverkningsresultatet vid ammunitionsfabriken, och detta av de skäl, som herr statsrådet här gjorde gällande. Jag skall icke upptaga tiden med att gå in på dessa skäl något närmare. Men jag skall i detta sammanhang be att få erinra om, att under det man i staten för artilleriets fabriker och verkstäder t. ex. upptagit fem ingenjörer, har en av dessa ingenjörer också enligt beräkning placerats vid ammunitionsfabriken. Men i verkligheten har han icke placerats där. Verkstadsingenjören är nämligen sedan längre tid tillbaka förflyttad från ammunitionsfabriken och sysselsättes icke med något praktiskt arbete på detta område. Den, som är verkstadsingenjör vid ammunitionsfabriken, går där och är avlönad från det tillverkningsanslag till verkstaden, som riksdagen beviljat. Och samma är förhållandet med verkmästaren. Jag hyser icke någon särskild önskan, och arbetarna icke heller, om att den förra verkstadsingenjören skall komma tillbaka till Marieberg. Men är det så, att någon av arbetarna icke befinner lämplig för sin uppgift, får han lämna den utan vidare; han får icke någon annan behaglig sysselsättning, t. ex. att gå och räkna ut, huru många varv taktörelsen gör på Stockholms tygstation eller något annat dylikt, som ingen människa kan förstå, att folk med 12,000 kronors årsavlönning skall gå och spekulera på. För detta ändamål lär det åtgå ungefär 20,000 kronor, som riksdagen beviljat för ammunitionsfabriken.

När det sedan gäller moderniseringsarbetena, har herr statsrådet erinrat om,

att fabriken i Karlsborg moderniserades 1929. Enligt de uppgifter, jag fått, förhåller det sig på det sättet, att riksdagen beviljat 133,000 för detta ändamål, men kostnaden för detta arbete har varit ungefär 400,000 kronor, och jag har erinrat om en skrivelse, som förre förvaltaren vid ammunitionsfabriken lämnat till militieombudsmannen i denna fråga, där han lämnar anvisning på huru detta gått till.

Han säger följande: »Aktiebolaget Skånska Cementgjuteriet i Jönköping har enligt kontrakt av den 12 juli 1928 utfört en del ombyggnadsarbeten vid härvarande ammunitionsfabrik. Därvid har från ammunitionsfabrikens kassa under augusti—december 1928 utbetalts avlöning till detta bolags arbetare å tillhoppa 36,213 kronor 08 öre. Nämda arbetare upptogs och redovisades så som vore dessa anställda vid ammunitionsfabriken. Respektive avlöningsbelopp enligt utfärdade avlöningslistor uppbars av vederbörande arbetsledare.»

Det är alltså, vad som säges om den saken i början av skrivelsen.

Vidare heter det i slutet: »Vid redovisning härav beklagade arbetsofficeren, kapten C. G. Wibeck, sig över att jag missuppfattat honom. Dessa medel skulle användas för annat ändamål i samband med byggnadsarbetena, men hade genom inbetalning till kassan sättet med avlöningen till bolagets arbetare varit meningslöst. Rätt uppfattat skulle medlen uttagas från fabriken kassa men icke tillställas den myndighet redovisningen avsåg, utan antingen överlämnas till arbetsofficeren eller på annat sätt tillhandahållas och utbetalas utan någon som helst kontroll eller redovisning. I min egenskap av kassaförvaltare kunde jag givetvis icke gå med på ett sådant förfaringssätt och kan endast beklaga att jag efter nära 23 års tjänst som kassaförvaltare blir anmodad utföra en ren förfalskning.»

Uttalandena få givetvis stå för dens räkning, som skrivit till militieombudsmannen om den saken, men jag håller före, att hans påpekanden äro av den art, att man skulle kunna ha gjort, som han säger: infordrat alla handlingar och verkställt en grundlig undersökning. Och jag är tämligen förvissad om, att man då skulle konstaterat, att vad som uppgivits från hans sida väl ändå hänger samman med de möjligheter, som funnits att av fabriken tillverkningsanslag taga en hel del till utförande av dessa moderniseringsarbeten, varom statsrådet talat i sitt svar.

Jag har velat rikta kammarens uppmärksamhet på dessa saker. Jag har velat göra det, därför att jag anser, att det anslag, som beviljas, skall användas till arbetslöner åt dessa personer vid kronans verkstäder. Antalet arbetare skall man icke laborera med och använda anslagen för annat ändamål, och sedan säga till arbetarna: att vi måste avskeda er, det beror på att riksdagen inte vill gå med på att bevilja anslag. Det har jag antytt i min motivering i interpellationen — genom sättet på vilket jag framställt frågorna — att detta är ett sätt att driva politik ifrån de militära myndigheternas sida. För den händelse att man skall följa vanliga rättsbegrepp, skall man låta bli att ge sig in på sådana ansatser och åtgärder, som här förekommit ifrån dessa myndigheters sida.

Jag har icke det största bekymret för, huruvida det antal patroner, som tillverkas vid ammunitionsindustrien, kommer att överensstämma med det antal som anslaget är beräknat för av riksdagen. Det får väl bli myndigheternas sak att sörja för. Men jag håller före, att om riksdagen beviljar medel för ett ändamål, skola dessa medel användas i överensstämmelse med de givna föreskrifterna. Men då man icke kan utföra en modernisering, såsom elektrifiering av kronans verkstäder, utan att gå till riksdagen och begära ett särskilt penninganslag för detta ändamål, bör man icke taga sig friheten att bygga officersbostäder och inleda värmeledning i officersbostäder, som kostar ännu mera, utan att härom fråga den anslagsbeviljande myndigheten.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Malmberg**: Herr talman! Herr Andersson fann nyss lämpligt att nämna något om moralbegrepp inom försvarsförvaltningen, ögonblicket efter sedan han hade uppläst bitar av en anmälan till militieombudsmannen, utan att på något sätt antyda denna anmälan vidare öden. Jag frågar herr Andersson: Har icke militieombudsmannen lämnat denna framställning utan bifall? Och vill herr Andersson göra troligt, att militieombudsmannen efter en sådan grav anmärkning skulle lämnat detta svar, därest undersökning icke hade gjorts? Halten av vad herr Andersson i övrigt anförde framgår tillfullo endast och allenast av detta yttrande.

Jag bestrider i allt väsentligt sanningsenligheten av uppgifterna. Det är skvaller, uppkommet på olika sätt, och beskyllningar, utkastade utan tillräcklig kännedom om vad saken gäller. Det finnes naturligtvis en sanningskärna i vad han kommer med. Små detaljuppgifter äro riktiga, men slutledningarna äro i allt väsentligt fullkomligt felaktiga, beroende på bristande insikt om vad saken gäller.

Jag skall för kammaren bl. a. framlägga frågan om den byggnad på Marieberg, som herr Andersson särskilt uppehållit sig vid.

Jag har på förmiddagen varit ute och sett på byggnaden i fråga för att övertyga mig om, huru läget verkligen är. Jag ber om ursäkt, att jag måste något längre uppehålla mig vid ämnet, än vad dess vikt egentligen är förtjänt av.

Läget var följande: På ammunitionsfabrikens område hade Folckers Färgeriaktiebolag haft sin fabrik, och även en av sten uppförd arbetarbostad var där belägen. Färgerifabriken lades ned och hyresgästen blev uppsagd till avflyttning. Då stod arbetarbostaden i fråga kvar. Den värderades av sakkunnig personal till 15,000 kronor. Eftersom det var ofri grund erbjödo sig emellertid ägarna att sälja den för 8,000 kronor. Efter något parlamentärande och då det skulle bliva ännu dyrare att riva ner huset gingo de ned i pris till 3,000 kronor. Dessa 3,000 kronor erlades på det sättet, att ammunitionsfabriken åtog sig att utföra såväl vissa planeringar efter den gamla färgeribyggnaden som också röjningen av området. Det är dessa arbeten, som utförts, delvis med ammunitionsfabrikens egen personal, och som uppskattas till 2,900 kronor. Det var bokföringen av dessa 2,900 kronor, som herr Andersson med en vacker glosa sade vara belysande för huru anslag fördes. Han sade, att här skulle föreligga ett fuffens, så tillvida att beloppet till en början avfördes på vapenanslaget, och sedan, när man gjort arbetet färdigt och visste, hur mycket det kostade, överfördes till byggnadsanslaget. Denna åtgärd torde tvärtom vara den enda rimliga och naturliga.

Dessa kostnader äro emellertid i sin helhet inbegripna i de 31,500 kronorna. Sålunda: huset kommer, när det är färdigt, att kosta 31,500 kronor. Den hyra, vederbörande ger, kommer att hålla sig mellan 6 och 7 % av detta belopp.

Då vidare synnerligen stora fördelar äro förbundna med att ha besiktningsofficern, vilken tillika är kasernofficer, boende omedelbart intill verkstadsbyggnaden, har ingen tvekan rätt om lämpligheten av åtgärden, och ingen, som kommer dit, torde kunna bestrida lämpligheten av densamma.

Herr Andersson påstod i remissdebatten, att omkring en gammal skorstensstock är uppförd en villa, och i interpellationen säger han, att det icke ens är en gammal skorstensstock. Men vid besök på platsen har jag funnit, att ytterväggarna äro fullkomligt orubbade, med undantag av att det tagits upp en köksingång och ett par andra ingångar. T. o. m. rappningen är kvar och kommer endast att påbättras på ställen, där det behövs. Även plättaket är kvar, och endast vissa reparationer behövas, dels av den förslitna plåten och

dels i samband med att man tagit upp ett par vindskupor. Det är något helt annat än att icke ens en gammal skorstensstock finnes kvar.

Jag går icke in på de övriga upplysningarna i denna sak, som herr Andersson presterat. Upplysningarna i övrigt äro precis av samma art, som upplysningarna om den gamla villan.

*Svar å
interpellation.
(Forts.)*

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Ja, beträffande det sista, då herr statsrådet säger, att de övriga upplysningarna äro ungefär av samma slag, som de, jag lämnat angående husbygget, så kan det endast vara en bekräftelse på att mina uppgifter äro riktiga. Vad herr statsrådet anför, kan möjligen anföras, för den händelse att man har den själsförfattningen, att man blir så het, att man glömmer bort, varom det här är fråga.

Det må vara herr statsrådets ensak att tala på det sättet, men då herr statsrådet här gör gällande, att vad jag anfört icke är annat än skvaller — ja, skulle jag använda mig av samma ordval — är det möjligt, att mitt omdöme om herr statsrådets uppgifter ingalunda skulle bliva vackrare. Och av skäl, som redan av mitt anförande ha framgått, skall jag icke återkomma till alla dessa saker, varom jag i mitt förra anförande talade.

Herr statsrådet frågar, om jag vill göra gällande, att militieombudsmannen icke har undersökt saken. Jo, militieombudsmannen har naturligtvis undersökt på samma sätt, som undersökningar väl grundlagsenligt bruka tillgå, d. v. s. man remitterar till vederbörande myndighet och frågar, huru det förhåller sig, och när vederbörande kommit in med bestridande, fattar man beslut. Detta har naturligtvis förekommit även i den här historien. Men icke vill väl herr statsrådet göra gällande, att en tjänsteman i statstjänst, som har befunnit sig där i 23 år, utan skäl utsätter sig för sådana saker som att lämna sin anställning och gå i pension, innan hans tjänstgöringstid rätteligen är slut. Det är emellertid verkningarna av denna inlaga till militieombudsmannen, som vederbörande gjort. Jag vill erinra om, att man gör icke sådana saker utan att få bära konsekvenserna.

T. o. m. om nu en utredning göres, kan den vara så bristfällig, att en annan utredning sannolikt skulle medföra ett annat resultat. Detta angående den saken.

När herr statsrådet så kommer och säger, att vad man fick göra, det var utförandet av planeringsarbeten för 3,000 kronor. Och så fick man det hus, som man nu kostat på 31,500 kronor.

Ja, jag måste säga, herr statsråd, att icke är jag särskilt hemma i byggnadskonst, men nog vill jag se den husägare annars, bortsett från staten på det militära området, som lägger ner 31,500 kronor på ett reparera en gammal kåk, som icke är värd mer än 3,000 kronor, eller som man kanske med litet parlamentering skulle ha kunnat få till skänks.

Herr statsrådet sade, att jag använde mig av en vacker glosa, då jag uttalade mig om dessa saker. Jag har emellertid i sak visat, huru det ligger till, och jag skulle vilja fråga herr statsrådet, om herr statsrådet vill göra gällande att t. ex. Stockholms tygstation har mera motorreparationer, än jag anför.

Herr statsrådet har sagt, att vederbörande få lämna anbud. Varje gång ett anbud är sådant, att utförandet kan vara till fördel för vederbörande anslag, får det utföras. Skulle jag karakterisera denna herr statsrådets uppgift på samma sätt, som herr statsrådet karakteriserar mina uttalanden, då skulle mitt omdöme bliva sådant, att jag anser mig icke böra i kammaren använda ett sådant uttryck, som då vore erforderligt.

När det så gäller fördelen av att ha en besiktningsofficer boende i ammunitionsfabriken, skall jag icke upptaga någon längre diskussion om den

Svar å
interpellation.
(Forts.)

saken. Men jag vill rikta kammarledamöternas uppmärksamhet på, att det, som kallas för besiktningsofficer på detta område — om det är någon av herrarna, som har kontakt med privata verkstäder, så vet han det — det kallar man på privata verkstäder för föreståndare för avsyningsavdelningen. Och att det skulle vara så viktigt att föreståndaren för avsyningen bor så nära fabriken som bara ett 50-tal meter, att man därför måste kosta på 31,000 kronor för att göra i ordning en 3,000-kronorsvilla, kan jag icke bliva på det klara med, ty på andra håll få avsynarna bo var de vilja.

Jag skall icke upptaga kammarens tid längre, men då herr statsrådet säger, att det här icke har varit på det sättet, att man byggt ett nytt hus, och gör gällande, att det ej var riktigt, som jag sade, att det icke var mer än en gammal skorstensstock kvar oförändrad, vill jag svara herr statsrådet, att om man lägger ner 31,000 kronor för att reparera en 4- eller 5-rumsvilla, kan man göra det så grundligt, såvitt man hushållar med penningarna, att det icke blir så värst mycket av ytterväggarna och skorstensstocken kvar, vilket är fallet med denna byggnad vid Marieberg.

Ja, herr talman, jag skall icke följa herr statsrådets exempel att använda sådana tillmälen, som han kom med, då han talade om skvaller och vackra glosor. Sådana uttalanden få stå för herr statsrådets egen räkning. Vad jag anfört är några uppgifter i sakfrågan.

Vad jag kan göra i detta sammanhang är endast att rekommendera statsrevisorerna att titta litet på vad som förekommit på detta område. Jag tror det skulle vara till nytta både för den fortsatta verksamheten och för riksdagen, då det gäller att bevilja anslag i fortsättningen för detta ändamål.

§ 3.

Svar å
interpellation.

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Malmberg**, som på begäran ånyo erhöll ordet, anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Osberg till mig framställt följande frågor:

1) Kan riksdagen förvänta, att herr statsrådet snarast möjligt vidtager sådana åtgärder, att de värnpliktiga icke onödigt utsättas för sådan påfrestning — genom överansträngning och otillräcklig omvårdnad under ogynnsamma väderleksförhållanden — som kan äventyra deras hälsa?

2) Vill herr statsrådet undersöka, huruvida det låter sig göra att företaga fälttjänstövningarna t. ex. ett par veckor tidigare på hösten än vad nu är fallet, om detta kan ske utan att försämra resultatet av dessa övningar?

Vad först angår frågan om åtgärder till förhindrande av att de värnpliktiga onödigtvis utsättas för sådana påfrestningar, som kunna äventyra deras hälsa, har utredning i berörda hänseende verkställt av särskilda sakkunniga. Såsom i interpellationen framhållits, innefattar dessa sakkunnigas betänkande förslag till en mångfald åtgärder på vitt skilda områden, avseende utbildningsföreskrifter, befälets sätt att behandla truppen, förplägnads-, beklädnads- och förlägningsförhållanden m. m. De framställda förslagen hava därför icke kunnat på en gång göras till föremål för prövning, utan det har visat sig nödvändigt att behandla dem successivt och i olika sammanhang.

Interpellanten omnämner själv, att vissa av de sakkunnigas förslag, nämligen beträffande bättre beklädnad, individuell utspisning ävensom i fråga om anordnande av militärpedagogisk undervisning, äro på väg att realiseras. Däremot — anförd interpellanten — läser ännu ingenting hava åtgjorts i fråga om de sakkunnigas förslag i vad avser övningarnas planläggande och utförande på sådant sätt, att truppen icke blir utsatt för risker på grund av väderleksförhållandena.

Jag vågar med bestämdhet påstå, att detta uttalande icke är med verkliga

förhållandet överensstämmande. Tvärtom hava under de senaste åren flertalet reglementen och utbildningsföreskrifter omarbetats under hänsynstagande till 1925 års härordnings korta övningstid och den risk för överansträngning, som denna medför. I samband därmed har även i övrigt hänsyn tagits till av de sakkunniga framförda synpunkter. Att för en utomstående kunna följa dessa åtgärder är naturligen så gott som omöjligt, då bestämmelserna härom ofta ingå såsom detaljer i ganska vidlyftiga komplex av utbildningsföreskrifter, vilka utfärdas i kommandoväg. För att emellertid belysa förhållandena kan jag exempelvis nämna, att i en generalorder av den 14 januari i år angående särskild vinterutbildning av infanteriets höstgrupp hava meddelats, bland andra, följande föreskrifter:

»4. Utbildningen *stegras* följdriktigt och med sådan anpassning till rådande temperatur- och väderleksförhållanden, att truppen icke tager skada eller ådrager sig ohälsa.

5. *Klädseln* avpassas efter växlande förhållanden. Päls bäres i allmänhet icke pådragen under rörelse, men bör omedelbart påtagas vid längre stillastående, raster o. d.

21. Synnerlig uppmärksamhet skall ägnas åt *kroppens vård*. Förutom i Skid. I., Kap. IV. givna anvisningar bör följande beaktas.

Skodon liksom strumpor och övriga beklädnadspersedlar skola vara tillräckligt rymliga samt böra i den mån så är möjligt hållas torra. Sådana kroppsdelar, som lätt utsättas för förfrysning, såsom ansikte, öron, händer och fötter, böra före utryckning till övning lätt ingnidras med benzoëtalg eller annat mindre vattenhaltigt fettämne.

Vid intagandet av förläggning är det ofta nödvändigt att vidtaga särskilda åtgärder till förhindrande av förkylning. Sålunda böra exempelvis kappor eller pälsar påtagas före igångsättandet av förläggningsarbeten.

Truppen skall vänjas vid att snarast efter förläggningsarbetenas avslutande ombyta fuktiga underkläder och strumpor samt torka skodon och kläder m. m.»

Av vad jag nu anfört torde framgå, att åtgärder redan vidtagits i de av interpellanten i hans första fråga berörda hänseenden. I allmänhet taget torde man nog också kunna säga, att hälsotillståndet hos de värnpliktiga är mycket gott. I öppen dag ligger ju dock, att den militära tjänstens natur måste medföra visa risker, som aldrig helt kunna undanröjas.

Vidkommande härefter spørsmålet om tiden för fälttjänstövningarnas utförande, är jag ense med interpellanten om att förläggandet av dessa övningar till en tidigare del av hösten säkerligen skulle inom militära kretsar hälsas med tillfredsställelse. Genom en sådan anordning skulle riskerna för de värnpliktigas hälsa minskas, och vidare skulle ett bättre resultat av övningarna kunna ernås, då desamma ägde rum under en något ljusare årstid och då icke så mycket arbete behövde nedläggas på åtgärder för truppens skyddande mot kyla och dålig väderlek. Emellertid torde den av interpellanten ifrågasatta förändringen knappast låta sig göra av skäl, för vilka jag nu skall i korthet redogöra.

I fälttjänstövningarnas natur ligger, att de skola utföras med truppförband av flera truppslag. Före övningarna måste de lägre truppförbanden — kompanier, bataljoner och regementen — »hopexerceras». Därtill kommer, att personalen, särskilt de värnpliktiga, måste fysiskt tränas till fälttjänstövningarna. För denna samövning och träning kräves *tid*. På grund härav och då den ena av de båda värnpliktsklasser, som skola delta i fälttjänstövningarna, inrycker först vid början av repetitionsövningen, vilken i sin helhet endast omfattar 25 å 30 dagar, är det nödvändigt att förlägga fälttjänstövningarna till *sista delen* av repetitionsövningen.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Det ligger då nära till hands att fråga sig, huruvida icke den åsyftade förändringen kunde åstadkommas genom att låta repetitionsövningarna, vilka pläga taga sin början omkring den 10 september, äga rum något tidigare. Härvid stöter man emellertid på ett hinder i värnpliktslagen så till vida, att, enligt § 27 mom. 1 F i denna lag, repetitionsövning vid de inom mellersta och södra Sverige förlagda infanteritruppförbanden icke må, där ej Konungen finner nödigt att för särskilda fall annorlunda förordna, äga rum under tiden från och med den 11 juli till och med den 9 september. För de norrländska infanteriregementena är den period, varunder repetitionsövning som regel icke må anordnas, i värnpliktslagen begränsad till tiden 11 juli—31 augusti.

Ifrågavarande stadgande i värnpliktslagen har tillkommit, bland annat, i syfte att de värnpliktiga tillhörande den jordbrukande befolkningen icke skola behöva inrycka till repetitionsövning, förrän skörden blivit inbärgad.

Interpellantens antagande, att frågan om markskadeersättningar skulle vara den egentliga orsaken till de sena fälttjänstövningarna är däremot icke med verkliga förhållandet överensstämmande. Fördelarna ur militär synpunkt av att fälttjänstövningarna kunde anordnas tidigare äro så stora, att denna fråga icke skulle få ställa sig hindrande i vägen. Med hänsyn till jordbrukets intressen torde däremot en ändring icke låta sig göra.

Härpå yttrade:

Herr Osberg: Herr talman! Jag skall be att få framföra mitt tack till herr statsrådet för det avgivna sympatiska svaret och för att det kom så tidigt efter interpellationens framförande. Vad som gav mig anledning att interpellera var närmast fälttjänstövningarna och vad som därvid kommit till synes. Dessa övningar måste helt naturligt bli mera påfrestande än vanliga övningar, men det är givetvis också viktigt, att befälet i högsta grad beundrar sig om att vid dessa tillfällen vidtaga sådana åtgärder, att truppen icke utsättes för större risker än nöden kräver. En fälttjänstövning får naturligtvis icke drivas så långt, att läget fullkomligt överensstämmer med det som uppstår under krigsförhållanden — en sådan övning är ju en uppvisning av vad som kan tänkas komma att ske, men den bör icke drivas till sin spets. Jag har ingenting emot att en trupp utsättes för påfrestning, men just i detta läge anser jag — och jag förmodar det svenska folket med mig — att militären måste taga hand om manskapet så långt sig göra låter.

Jag vill erinra om fälttjänstövningen i Halland år 1928. Statsrådet torde ha varit närvarande vid denna övning, och jag är säker om att han erinrar sig den söndag, då det utgick generalorder om att det skulle hållas fältgudstjänst. Truppen var uttröttad, den hade varit genomblöt en hel vecka och åtminstone flertalet hade icke två munderingar var utan blott en enda kostym kläder. Det påbjöds som sagt fältgudstjänst, och det var hållregn så gott som hela söndagen. Till sist blev denna order inhiberad, men detta skedde icke förr, än en hel del av truppstyrkorna redan marscherat flera kilometer över uppblötta åkerfält för att ställas upp till gudstjänst. Naturligtvis kan man icke göra statsrådet ansvarig för detta, utan ansvaret bar den ledning, som stod i spetsen för övningarna. Men statsrådet ger mig säkert rätt uti, att det icke kunde bli någon religiös behållning av en sådan fältgudstjänst, då man dragit ut dessa uttröttade och genomblöta trupper för att ute i väder och vind stå och åhöra predikanten. Jag vet också, hur det var i Skövde i fjol, när trupperna blevo uppkallade klockan fyra på morgonen och efter ett ansträngande arbete under förmiddagens lopp, när övningen upphörde kl. 12, drogos in till omgivningarna av Skövde stad, varefter man fick stå ute på öppna fältet under hållregn i flera timmars tid,

medan kritik av övningarna pågick i någon lokal i staden. Sunt förnuft hade påbjudit, att trupperna fått gå till sina förläggningar och skött om sig bäst de kunnat under det kritiken pågått för att sedan ställa upp sig och bli avtackade av vederbörande general.

Herr statsrådet påpekade, liksom även jag gjort, att på grund av verkställd utredning vissa åtgärder vidtagits för att det skall bli en förbättring på detta område, vilket enbart är glädjande. Men när jag framhållit i min interpellation, att ännu ingenting lär ha åtgjorts i fråga om de sakkunnigas förslag beträffande övningarnas planläggande och utförande på sådant sätt, att truppen icke blir utsatt för risk på grund av väderleksförhållandena, säger sig statsrådet med bestämdhet vilja påstå, att detta uttalande icke är med verkliga förhållandet överensstämmande. Ja, det beror på hur man ser saken och på den betydelse man skall tillmäta de vidtagna ändringar, som herr statsrådet berört. De exempel, jag haft tillfälle att ge, tyckas dock visa på, att man här icke kommit så långt som önskvärt varit. Jag behöver icke påvisa, att det material, som man här rör sig med, är ändå det dyrbaraste vi ha. Vi ha ju för övrigt sett, hur det tillgår vid kapplöpningarna både i Sverige och utlandet — hur man där efter att ha utsatt en häst för en stor påfrestning är benägen att ge den den skötsel och vård som den påkallar, och jag anser att man åtminstone bör bereda de värnpliktiga samma vård som när det gäller kapplöpningshästar. Jag tror icke, att herrar militärer skulle förlora på detta. De värnpliktiga gå ju icke frivilligt ut till sitt arbete, utan det är en lag, som bjuder dem till tjänstgöring, och då böra de också få ett rimligt bemötande. Det finns helt visst en mångfald officerare, som äro alldeles utmärkte — jag har under årens lopp lärt känna många av dessa — men det finns också sådana, som icke borde vara anställda i svenska armén, och det är dessa, som förorsaka mycket av det som föranleder missbelåtenhet.

Denna fråga är icke ny, den har varit uppe många gånger förut. Jag är också synnerligen glad över att man börjat vidtaga vissa rättelser. Herr statsrådet påpekade även, att en militärpedagogisk undervisning är igångsatt, och att denna är kanske det allra viktigaste momentet. Jag kan i detta sammanhang icke uraktlåta att återgiva ett par små brottstycken ur en artikel i den ekonomiska tidskriften »Sunt förnuft», vilka beröra just vad man från civilt håll anser att man bör taga hänsyn till. Det heter där: »Den svenske officeren måste lära sig inse, att i en värnpliktsarmé officeren skall vara värnpliktsofficer. Detta innebär, att han söker växa sig in i det samhälle, där han lever, så att han förstår livet därinom. Han måste besitta samhällskänsla och medborgarsinne. Han måste förstå skillnaden mellan sitt liv såsom yrkesman, där han är officer, och privatlivet, där han är en medborgare bland medborgare. Och i utövningen av sitt yrke måste han ständigt hålla den tanken levande, att han i den icke endast är befälhavare utan framför allt föregångsman, ledare och lärare för en ungdom, på vilken han har de största förutsättningar att kunna inverka, om han blott visar de egenskaper, som tilltala ungdomen. Han bör visa jämlikhet, hurtighet, kamratlighet och mänskligt intresse och ständigt ihåg, att den överlägsenhet i andliga och kroppsliga idrotter och de ledaregenskaper, som skola utmärka officeren, icke av sig själva krypa in i hans galonerade rock, när denna sättes på, utan liksom allt annat här i livet måste förvärvas genom självtukt och arbete.» — Jag tänker här icke på de officerare som redan ha dessa kvalifikationer, utan jag menar, att dessa böra tillse, att deras kamrater också i största möjliga grad tillägna sig denna uppfattning. — Artikeln slutar med följande: »Att en närmare kontakt mellan officeren och mannen i ledet i värnpliktsarmén är ägnad att medföra ökad social trevnad, är icke den enda vinsten

Svar å
interpellation.
(Forts.)

utan, som förut framhållits, det avgörande skälet varför vi alla böra arbeta härpå — icke minst från »civilt» håll — det är den ökade effektiviteten av försvaret — övningstidens bättre utnyttjande, den känsla av tillit och, inom rimliga ekonomiska gränser, offervillighet, som födes av medvetande att vår armé är icke en yrkesarmé utan ett folk i vapen eller, om man så vill, en borgar-, bonde- och arbetarhär till självvärn i yttersta nödfall. I pengar är en dylik vinst helt visst att räkna i miljoner.» Detta är ett par brottstycken, som väl äro värda att bevaras i minnet, och jag skulle gärna se, att denna tidskrift, som har så stora förtjänster på det ekonomiska området, i fortsättningen även ville belysa de militära spörsmålen beträffande rent praktiska saker.

Beträffande den sista delen av min frågeframställning — angående fälttjänstövningarnas förläggning till ett tidigare stadium — har ju herr statsrådet gillat min tankegång, men han anser vissa synpunkter lägga hinder i vägen för dess realiserande. Ja, jag medger att det finns svårigheter, men jag skulle vilja vädja till herr statsrådet, som ju har den mest framskjutna plats som militär, och som, hur det än kommer att gestalta sig i framtiden, blir en man att räkna med när det gäller vårt försvar, att verkligen söka göra någonting i den riktning jag antytt. Jag erkänner, att avfattningen av ifrågavarande förordning medför vissa hinder, och man kan också som herr statsrådet åberopa de svårigheter, som från jordbrukarsynpunkt skulle åsamkas vederbörande, därest de värnpliktiga tagas från skördearbetet. Men en vecka eller tio dagar tror jag icke skulle ha någon nämnvärd betydelse i det hänseendet, och de föräldrar eller målsmän, som skicka ut sina pojkar som värnpliktiga, se nog helst att allt göres för att få dem tillbaka med fullt bibehållen hälsa. Uppoffra de mycket annat för sina barn, spelar denna tid av en vecka eller tio dagar icke så stor roll, och jag tror att en förändring skulle vara nyttig både för försvaret och för folket i allmänhet. Jag har talat vid många officerare i olika grader och de ha menat, att hela den svenska officerskåren skulle som en man stå bakom en sådan förändring, liksom jag tror, att jordbrukarna, om de finge avge sin röst, gärna skulle vilja uppföra dessa dagar för att bereda militärerna bättre förhållanden.

Det är sant, att militärförhållandena äro svåra att bedöma för lekmannen och att påfrestningar icke kunna undgås, men man bör försöka borteliminera olägenheterna så mycket som möjligt, och det betyder åtskilligt om man på detta område har folket med sig, så att de värnpliktiga icke betrakta det hela som någonting verkligt svårt. Mycket beror på hur officerarna taga pojkarna och i vad mån de söka göra läget så behagligt för dem som möjligt. Jag är säker på att själva saken skulle gagnas, om min tankegång kunde komma till sin rätt.

Herr Lithander: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Osberg framhöll, att militärerna borde söka växa sig in i sina uppgifter, och när han uppräknade de önskvärda egenskaperna hos den svenske officeren. Jag tror, att man gör denna kår orätt, om man icke uttalar, att där redan i mycket stor utsträckning finnas dessa egenskaper. Säkert är, att den fostran och utbildning, som den svenska värnpliktiga ungdomen får av officerarna, är för dem av mycket stort värde. Jag minns så väl från mina första riksdagsår, hur man ofta riktade anmärkningar mot militärerna både för det ena och för det andra. Sådana anmärkningar ha numera försvunnit. Man har kommit underfund med, att det förekommer allvarliga och uppriktiga strävanden å militärernas sida att rätt fylla sin uppgift, ehuru naturligtvis vissa undantag härvidlag kunna påvisas.

De värnpliktiga böra givetvis icke i onödan utsättas för risker, men det bör

icke heller råda någon klemighet, och de böra under sina övningar sätta sig in i vad som en gång kan inträffa. Om man låter de unga gå ut i kriget oförberedda, gör man dem en otjänst, och därför får man icke vara så rädd för att underkasta dem de ansträngningar, som kunna behövas. Den ärade interpellanten yttrade, att han hoppades att de värnpliktiga skulle taga sin tjänstgöring som ett slags sport. Jag hoppas att de skola taga den som vad den i verkligheten är: en förberedelse till det viktigaste de överhuvud taget kunna ställas inför, nämligen att försvara sitt lands oberoende och frihet. Detta är en allvarlig uppgift, som kräver en allvarlig insats, både av dem som äro i värnpliktsåldern liksom av hela befolkningen i övrigt. Jag beaktar naturligtvis de synpunkter, som interpellanten framfört, men jag vill bestämt uttala, att den värnpliktiga ungdomens bästa redan nu är föremål för officerskårens omvårdnad.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Herr Osberg: Herr talman! Jag vill gentemot herr Lithander säga, att jag icke har begärt att man skall visa någon klemighet, utan jag har förutsatt att det skall vara ordning och reda, på samma gång som man tager hänsyn till de värnpliktiga. Jag har också sagt, att största delen av officerarna är folk, som man med tillit kan skicka pojarna till, men det är icke fråga om detta utan om de nackdelar, som här kunna göra sig kännbara. Jag är synnerligen tacksam mot herr statsrådet, därför att han har beaktat dessa olägenheter, men herr Lithander höll sig i sitt anförande vid sidan av saken.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter andra lagutskottets utlåtanden nr 42 och 43 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden nr 11—13.

§ 5.

Till avgörande företogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fraktlindring å jordförbättringsmedel ävensom fyra i ämnet väckta motioner.

Ang.
anslag till
fraktlindring
å jordförbättringsmedel.

I en den 14 mars 1930 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 270, hade Kungl. Maj:t under åberopande av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att till lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg samt å statens automobilinje i norra Tornedalen av kalk, kalkstensmjöl och mörgel ävensom konstgödsel för jordbrukets behov anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra förslagsanslag av 600,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom andra kammaren väckta motioner, nämligen:

- nr 518 av herr *Andersson* i Grimbo m. fl.;
- nr 532 av herr *Pehrsson* i Bramstorp m. fl.;
- nr 547 av herr *Svensson* i Betingetorp m. fl.; och
- nr 550 av herr *Sandberg* m. fl.

Herr *Andersson* i Grimbo m. fl. hade uti sin motion föreslagit, att riksdagen med anledning av förevarande proposition måtte besluta, att bestämmelserna om fraktlindring för kalk, kalkstensmjöl, mörgel och konstgödsel för jordbrukets behov även måtte tillämpas vid transport å statens järnvägars automobilinjer, då dessa dreves i samtrafik med statens järnvägar.

Ang.
anslag till
fraktlindring
å jordförbät-
ringsmedel.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte besluta

A) att i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt motionerna II: 532, II: 547 och II: 550 punkt 1) till lindring av fraktkostnaderna vid transport å järnväg samt å statens automobillinje i norra Tornedalen av kalk, kalkstensmjöl och mörgel för jordbrukets behov för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra förslagsanslag av 600,000 kronor att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet anfört;

B) att i anledning av samma proposition i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning och till nästkommande års riksdag framlägga förslag rörande fraktlindring å konstgödsel;

C) att i anledning av punkterna 2) och 3) i motionen II: 550 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt statens medverkan skulle kunna erfordras för att kalkfyndigheterna vid Högdal och vid Masugnsbyn med fördel för såväl jordbruket som det allmänna kunde tillgodoföras lantbruket;

D) att motionen II: 518 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, samt

E) att motionerna II: 532, II: 547 och II: 550, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Andersson* i Grimbo och *Svensson* i Grönvik, som yrkat bifall till motionen II: 518.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! På förevarande punkt har väckts en motion, som avser att man skall få verklig nytta av de fraktlindringar, som erbjudas dem som köpa kalk till jordbruket. Nu är i det hänseendet som bekant fördelningen ganska ojämn, och olika järnvägsfrakter utgå i olika fall. Förra året väcktes också en motion om att man skulle bereda lindring åt dem som transporterar kalk på sådana automobillinjer, som stå i samtrafik med statens järnvägar. Men det blev avslag på motionen. Frågan ligger litet annorlunda till nu därför att en annan statens automobillinje, nämligen i Pajala i Övertorneå, kommit till, och på denna är nu fraktlindring medgiven för den kalk, som transporteras på bilarna. Där uppe har man förut en fördel, som icke finns på en annan linje, nämligen i Bohuslän, den enda linje där, som av staten drives i samtrafik. Denna fördel består däri, att i Övertorneå frakten utgår efter samma tariff som järnvägens. I Bohuslän däremot får man betala fem gånger så mycket som enligt järnvägens tariffer. Därför att man således i Övertorneå har en fördel förut skall man därför få en ytterligare fördel, och därför att man i Bohuslän har den olägenheten att man på automobillinjerna får betala högre frakter än järnvägen tar eljest, skall man icke kunna få de fraktlindringar som erbjudas i detta avseende.

Utredning har verkställts i denna fråga varvid anförts bland annat, att det torde bli svårt att begränsa kravet på statsbidrag till statens automobillinjer, då det även finns trafikleder som tillkommit på enskilt initiativ. Det kan väl icke vara så konstigt att göra denna begränsning. Det har ju förut i riksdagen framförts krav på att fraktlindring för kalk även skulle medgivas vid transport sjöledes, men detta har icke beviljats, då man icke kunnat ordna en erforderlig kontroll i detta avseende. Men härvidlag går det mycket väl att ordna en kontroll. Vidare har lantbruksstyrelsen vid sitt avstyrkande yttrande sagt, att dessa automobillinjer i stort sett endast transporterar stycke gods. Men detta är icke riktigt. Man fraktar även nu kalk på dessa linjer och även annat gods

såsom t. ex. ved, ehuru man får betala frakterna efter dessa höga tariffer. Det förekommer således redan nu transport av kalk på dessa linjer och följaktligen synes mig att vad lantbruksstyrelsen anfört icke kan tillmätas någon betydelse. Vidare säger lantbruksstyrelsen, att samlastning av kalk och andra varor av naturliga skäl icke torde kunna ske. Vem i all världen har förnekat det? Det vet ju var och en, att varor som fraktas tillsammans med kalk förstöras. Men det är ju icke frågan om den saken här, och varför skulle för övrigt den saken ha större betydelse i detta fall än då det gäller Tornedalen. Och det där yttrandet från lantbruksstyrelsen skall kallas sakkunnigt? Sedan framhåller lantbruksstyrelsen att det icke går för sig att samlasta kalk och annat gods, men det är ju icke frågan om det här. Fraktlindring vid transport å järnväg av kalk utgår ju endast för vagnslastgoods som ju i regel brukar uppgå till 10 ton. På bil kan man icke lasta så mycket, och då kan man ju icke heller tala om samlastning med annat gods.

Nu har jordbruksministern — av förbiseende kan jag tänka mig — litat på denna sakkunskap och tagit den för god och sagt att, på de skäl lantbruksstyrelsen anfört, torde det icke gå för sig att medgiva fraktlindring i Bohuslän. Jag tycker att detta är beklagligt. Då det mesta av den kalk, som användes i Bohuslän, transporteras sjöledes, komma bohuslänningarna icke i åtnjutande av någon fraktlindring såsom fallet är i andra delar av landet. När det nu ifrågasättes fraktlindring å den enda automobilinje av de fyra, som driva samtrafik, kan icke heller det medgivas. När man i Övertorneå har en förmån, som här förvägras, känner sig befolkningen därnere i Bohuslän illa behandlad, och det är ju alltid tråkigt att människor skola kunna påvisa att de äro orättvist behandlade. När förhållandena i övrigt äro lika borde man väl även i Bohuslän kunna få del av detta anslag till fraktlindring å 600,000 kronor. Ändamålet med detta anslag är ju att kalken skall komma jordbruket till godo. Det är denna olikhet, som jag för min del anser oegentlig, och jag beklagar, att utskottet icke beaktat densamma; men det har ju haft så mycket att göra, varför det ibland gått så där hur som helst. Här är icke fråga om ökat anslag eller dylikt utan endast att befolkningen i Bohuslän skall bli rättvist behandlad.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Man kan ju verkligen beklaga, att en motion av denna beskaffenhet blivit avstyrkt. Jag tycker för min del, att det här verkligen föreligger rätt goda skäl att tillgodose vad som i motionen yrkas. Dessa automobilinjer har staten inrättat, och de stå i förbindelse med statens järnvägar. Det är här frågan om avlägsna trakter av landet, där man icke kunnat bygga järnvägar. Dessa billinjer ha därför kommit till stånd för att tillgodose kommunikationsbehovet i dessa orter, och som äro i stort behov av desamma. Under sådana förhållanden måste man väl anse, att, då staten beviljar fraktlindring för kalk på järnvägarna i landet i övrigt, skall man också kunna bevilja fraktlindring på statens automobilinjer. Med tanke särskilt på att dylika transporter redan försiggå — man använder sig av kärror eller vad jag skall kalla dessa tvåhjuliga fordon, som äro rätt effektiva — borde man väl kunna anse, att det icke skulle innebära så stora svårigheter att ordna denna sak. Det förhåller sig dessutom så, att särskilt i Bohuslän just de delar av länet, som det här är frågan om, äro sådana, som ligga i periferien och i fjälltrakterna, medan de bördigare delarna ligga mera i centrum. De äro därjämte belägna i skogstrakter, där jordmänen är ganska klen, varför detta jordförbättringsmedel så väl behöves för att jordbruket i någon mån skall kunna bli lukrativt. Man borde väl i alla fall, tycker jag, ha en känsla för dem, som verkligen behöva hjälp, och göra vad man kan för att bringa

Ang.
anslag till
fraktlindring
å jordförbättringsmedel.
(Forts.)

*Ang.
anslag till
fraktlindring
å jordförbät-
ringsmedel.
(Forts.)*

dem denna, särskilt då det icke behöver medföra mera kännbara utgifter för staten eller det allmänna.

Jag kan icke se annat än att denna motion har goda skäl för sig. Nu är man ju både här i riksdagen och i våra ämbetsverk benägen att fundera flera gånger, innan man vill ge sig in i en sak, som är jämförelsevis ny. Så stora äro dock icke kostnaderna i detta fall, att icke var och en borde kunna begripa, att man icke ikläder staten några större risker genom ett beslut i enlighet med motionens syfte. Man gör därmed en god gärning utan att därigenom egentligen bryta med några trafikprinciper, vilket man knappast kan säga att man gör i detta fall, då det här gäller automobillinjer, som äro anslutna till statens järnvägar. Under sådana förhållanden tycker man, att en dylik motion skulle kunna bifallas utan några större betänkligheter.

Nu är ju i detta fall ingenting att göra åt saken. Jag har endast velat uttala dessa synpunkter, och jag är viss om, att det icke skall dröja så länge, innan riksdagen skall anse det ganska naturligt att bifalla ett dylikt förslag. Som sagt tjänar det icke något till att yrka bifall till motionen, men jag har velat ge uttryck åt dessa synpunkter, som kanske icke förut blivit framhållna. Jag vill därför icke för min del göra något yrkande.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Det förelåg i fjol en liknande motion, som emellertid av riksdagen avlogs. Då klagade herr Andersson i Grimbo över, att utskottet icke införskaffat några utredningar eller upplysningar, och att man utan vidare avlog motionen. I år har Kungl. Maj:t i samband med utarbetande av propositionen infordrat utlåtande från lantbruksstyrelsen, statskontoret och järnvägsstyrelsen, och de ha alla avstyrkt åtgärder i här föreslagna syfte. Nu säger herr Olsson i Broberg, att han tycker, att jordbruksutskottet handlat hårt, då det icke tillstyrkt motionen. Jag vill fråga herr Olsson i Broberg om han anser, att ett utskott, sedan alla myndigheter och departementschefen intagit en bestämd ståndpunkt och sagt, att de icke kunna tillstyrka bifall, skulle kunna gå in för att tillstyrka en sådan motion. Jag vill här också peka på, att i Bohuslän trafikeras dessa lastautomobillinjer av statens järnvägars bilar men att statens järnvägar trätt i samtrafik med mer än 40 olika automobillinjer i olika delar av landet genom kontrakt utan att hålla automobilerna. Det är ju klart, att ett bifall till motionen på den grund skulle få vittgående konsekvenser. Vidare utgår inte fraktlindring endast vid transport på statens järnvägar utan även på alla enskilda järnvägar, och det finns enskilda järnvägar, som också ha biltrafik i samband med järnvägstrafiken. Säkerligen skulle detta föra med sig så stora konsekvenser, att man för närvarande inte kan överblicka dem. Orsaken till att myndigheterna avstyrkt motionen är just dessa konsekvenser, som de säga sig inte kunna överblicka. Man kan inte för en enda automobillinje — i Bohuslän är det visserligen tre, men två av dem kan man lämna ur räkningen, nämligen de, som gå mellan Dingle och kusten, ty där fraktar man kalken sjöledes, och det återstår sålunda endast linjen Dingle—Medbön — öppna portarna, ty krav skulle då komma från alla de automobillinjer, som trafikeras enligt kontrakt med statens järnvägar, och från alla automobillinjer, som utgå från enskilda järnvägar. Om man slår in på den vägen, tror jag, att fraktlindringen för kalk blir så liten, att man inte vinner något därigenom.

Det har ju inte framställts något yrkande, men jag ber dock få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Olsson** i Broberg: Herr talman! Jag vill endast säga några ord till jordbruksutskottets ärade ordförande. Jag har inte klandrat utskottet utan endast framhållit vissa allmänna synpunkter på denna fråga. Jag vet ju, att då man inte vill något, talar man om konsekvenser i det oändliga. Det är

ju mycket fruktbart i debatter för att slå ihjäl en fråga. Då det emellertid är fråga om att vidtaga åtgärder för att giva en liten handräckning åt en jordbruksbygd, som ligger så avlägset och där befolkningen har det mycket svårt att existera på grund av den magra jordmånen, tycker jag det inte är så farligt, om man skulle få taga ett litet tag i statskassan för att hjälpa till att lämna sådana trakter litet stöd. Det är ju många åtgärder, som vi få vidtaga här i landet i dylikt syfte. Jag vill endast understryka, då utskottets ärade ordförande gjorde gällande, att jag klandrat utskottet, att så ej är förhållandet. Jag förstår mycket väl, vilka synpunkter, man brukar anlägga i utskottet, särskilt då man har myndigheternas utlåtande att stödja sig på, lägger tyngdpunkten på dem. Den av mig framställda anmärkningen kanske myndigheterna mera böra taga åt sig än utskottet. Jag hoppas, att dessa myndigheter liksom jordbruksutskottet skola få en bättre syn på ärendet längre fram.

*Ang.
anslag till
fraktlindring
å jordförbät-
ringsmedel.
(Forts.)*

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! Herr Johansson i Uppmälby talade om de farliga konsekvenser, som ett bifall till motionen med hänsyn till övriga automobilinjer skulle medföra. Men varför skulle det bli farligare konsekvenser beträffande Bohuslän än beträffande den stora linjen vid Övertorneå. Jag kan inte förstå, varför konsekvenserna skulle bli större ifråga om Bohuslän. Herr Johansson i Uppmälby säger, att järnvägarna ha kontrakt med enskilda personer, som befordra gods. Ja, detta är riktigt, men det hör inte hit. Här gäller det endast de linjer, som staten innehar, och det är inte tal om några andra. Under sådana förhållanden kan jag inte förstå, att det kan bli konsekvenser, som man inte kan överblicka. Då kan man lika gärna säga, att man kan bygga en hel mängd järnvägar om ett eller flera år, och då har staten gått in för, att å alla dessa järnvägsinjer, både statens och enskilda, skall kalk till jordbruk få fraktlindring. Detta är väl lika svåra konsekvenser. Sedan säger herr Johansson i Uppmälby, att ämbetsverken yttrat sig. Järnvägsstyrelsen har emellertid ej framställt någon erinran mot förslaget i denna del, och statskontoret säger kort och gott, att det instämmer i lantbruksstyrelsens yttrande. Statskontoret har således utan vidare godtagit detsamma, ty lantbruksstyrelsen skall ju vara sakkunnig. Lantbruksstyrelsen har emellertid utgått ifrån, att kalken forslas i små kvantiteter, ehuru det inte är tal om annat än hela järnvägslaster. Om en sakkunnig myndighet tagit fel från början och anfört en oriktig grund för sin hemställan, varför skall då ordföranden i utskottet hänga upp sig på detta. Hade det varit sakskalet, som han åberopat, skulle jag inte sagt något. Förra året infordrades, såsom jordbruksutskottets ordförande sade, inga yttranden från myndigheter. Detta är riktigt, men enskilt talade jag med vederbörande om denna fråga, och de sade, att om riksdagen beslutar i enlighet med min framställning, skulle den saken lätt kunna arrangeras och det behövde inte bli några svårigheter alls.

Jag skall särskilt be att få understryka, vad min vän herr Olsson i Broberg sade om denna bygd. Det är en fattig bygd, långt avlägsen, en besvärlig trakt och eländiga vägar. Man lever där mycket inskränkt, mera än annorstädes i västra Sverige. De behöva därför mer än väl denna hjälp. Varför skola de betala mer än fem gånger så mycket i frakt på dessa automobilinjer, när man i Övertorneå slipper med den tariff, som gäller för järnvägen. Befolkningen i Bohuslän lever under sådana förhållanden, att om de få denna lindring, vore det inte mer än behöfligt, och jag understryker, att befolkningen anser sig orättvist behandlad och det är det, som är tråkigt. Man kan visserligen säga, att det inte betyder så mycket, men riksdagen skall väl söka skipa rättvisa åt alla så långt som möjligt.

Jag vidhåller mitt yrkande.

*Ang.
anslag till
fraktförändring
å jordförbät-
tringsmedel.
(Forts.)*

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr talmannen till en början givna propositioner särskilt beträffande vart och ett av mom. A)—C) blevo utskottets förslag i dessa moment av kammaren bifallna.

Vidare framställde herr talmannen i fråga om mom. D) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i berörda moment, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen II: 518; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Andersson i Grimbo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. D) av utskottets förevarande utlåtande nr 91, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit motionen II: 518.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande moment.

Slutligen blev på herr talmannens därå givna proposition utskottets hemställan i mom. E) av kammaren bifallen.

§ 6.

Vid härpå skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden, biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 7.

*Ang. kostna-
derna för
Hennes Maj:t
Drottning
Victorias
begravning.*

Härpå upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnaderna för framlidna Hennes Maj:t Drottning Victorias begravning.

I överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t föreslagit i en till riksdagen avlåten, den 16 maj 1930 dagtecknad proposition, nr 280, hemställde statsutskottet, till vars behandling ifrågavarande proposition hänvisats, att riksdagen måtte medgiva, att för bestridande av kostnaderna för framlidna Hennes Maj:t Drottning Victorias begravning finge av det i riksstaten uppförda förslagsanslaget till oförutsedda utgifter tagas i anspråk ett belopp av 62,000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Spångberg**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yrka avslag på utskottets hemställan. Jag anser nämligen, att här föreligger inte några som helst skäl för att riksdagen skulle besluta ett anslag på 62,000 kronor till denna begravning. Det finns ibland svenska folket en mängd människor, som få arbeta och slita hela sitt liv utan att ens under detta livslånga arbete sam-

manlagt uppnå en inkomst av 62,000 kronor. Dessa människor få, ehuru nog skäl skulle föreligga till hjälp vid begravningar inom sådana familjer, ändå själva bekosta dessa. Riksdagen har förut i år anslagit i runt tal 1,800,000 kronor till kungahuset. Utav detta anslag böra kunna utgå de kostnader, som åtgå för att vid dödsfall begrava någon av dess familjemedlemmar. Ifrågasvarande anslag har inte blott bland kommunisterna utan långt in i det borgerliga lägret väckt verklig harm, en harm, som till och med tagit sig offentligt uttryck. Jag tar mig friheten att citera, vad en borgerlig tidning i Värmland, Arvika Nyheter, har skrivit om denna sak, där man på ledarespalt under rubriken »62,000 kronor» skrivit följande: »Svenska folket är lojalt och i allmänhet rojalistiskt. Det låter sig utan att knota påläggas den ena stora skatten efter den andra. Men även tålmodet kan ha en gräns och har så också. Nu har man överraskats med att en proposition avlämnats till riksdagen med förslag om att av anslaget till oförutsedda utgifter 62,000 kronor skola få tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för drottningens begravning. Man har anledning till missnöje över dylika anspråk. Envar svensk medborgare, han må vara hur fattig som helst, får själv bestrida omkostnaderna för att få någon anförfant jordad. Samma princip borde göra sig gällande, tyckes det, när det är fråga om ett dödsfall i det kungliga huset. Hade man för avsikt redan från början att vilja pålasta svenska folket kostnaderna för ifrågasvarande begravning, skulle det varit lämpligare låta den försiggå utan all den pomp och ståt, som bestods högtidligheten. Det är icke lämpligt att allt för mycket ockra på den gamla satsen, att det icke är svårt att skära breda remmar ur andras hudar. Riksdagen kommer väl antagligen att säga nej till denna proposition. Säkert är att ett bifall skulle väcka ond blod inom vida kretsar av vårt svenska folk.»

På ett sådant sätt framlägger en borgerlig tidningsredaktör, innan han har fått kontakt med ledamöterna i riksdagen, sin mening om denna sak, och otvivelaktigt har han rätt. Man skulle under sådana förhållanden tycka, att det i ifrågasvarande utskottsutlåtande skulle finnas någon reservation. Det kan ju förefalla underligt, att de borgerliga tidningsmännen ute i landet skulle stå till vänster om socialdemokratien. Men så långt åt höger har socialdemokratien glidit att man här finner ett enhälligt utskottsutlåtande.

Med dessa korta ord ber jag, herr talman, att få yrka avslag på ifrågasvarande förslag.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag tror mig bäst fylla de krav, som kammaren i detta ögonblick ställer på den ledamot, som det åligger att föra statsutskottets talan, när jag utan vidare motivering yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet avlätna proposition; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Spångberg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 178, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet avlätna proposition.

Ang. kostnaderna för Hennes Maj:ts Drottning Victorias begravning.
(Forts.)

Ang. kostnaderna för Hennes Maj:ts Drottning Victorias begravning.

(Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på hemställan av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., till vilken tid kammarens ledamöter voro kallade att jämväl sammanträda.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.2 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Måndagen den 2 juni.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av väg- och vattenbyggnadskåren jämte en i ämnet väckt motion;

nr 180, i anledning av väckt motion om rätt för tyghantverkaren O. E. Gunnarsson att för placering i löneklass tillgodoräkna sig viss tjänstetid;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dels nedskrivning av statens utlåningsfonders lånekapital, dels ock täckande av förluster å lånemedelskapital;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till nya byggnader för Stockholms tygstation m. m.;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till lån för anordnande av skyddshem för flickor m. m.;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning å statsskulden; och

nr 194, i anledning av väckt motion angående en centraltunnel under Stockholm.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 2.

Ang. viss ändring i planen för nybyggnaden för Kungl. Maj:ts kansli.

Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande, nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i planen för nybyggnaden för Kungl. Maj:ts kansli.

I en till riksdagen den 13 maj 1930 avlåten, till statsutskottet hänvisad proposition, nr 278, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma

dag. föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att under förutsättningar, i statsrådsprotokollet angivna, och på villkor i övrigt, som av Kungl. Maj:t fastställdes, med Stockholms stad träffa avtal om anordnande av arkad i södra flygeln av nybyggnaden för Kungl. Maj:ts kansli.

Ang.
viss ändring i
planen för
nybyggnaden
för Kungl.
Maj:ts kansli.
(Forts.)

I ovannämnda statsrådsprotokoll hade departementschefen uttalat, bland annat, att det ifrågasatta avtalet med Stockholms stad borde träffas endast under förutsättning, att staden såsom ersättning för de kostnader och olägenheter, som genom den föreslagna arkadanordningen vållades kronan, till statsverket utgäve ett ersättningsbelopp av 200,000 kronor.

I anledning av förevarande proposition hade herr *Pålsson* i en inom första kammaren väckt motion, nr 343, hemställt, att riksdagen ville besluta lämna det i propositionen omförmälda medgivandet allenast under den förutsättningen, att Stockholms stad till kronan lämnade en ersättning av 300,000 kronor.

Utskottet, som ansett att det ersättningsbelopp, som borde av Stockholms stad erläggas, borde bestämmas till 250,000 kronor, hemställde, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och motionen I: 343 måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att under av utskottet angivna förutsättningar och på villkor i övrigt, som av Kungl. Maj:t fastställdes, med Stockholms stad träffa avtal om anordnande av arkad i södra flygeln av nybyggnaden för Kungl. Maj:ts kansli.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Rosén, Olsson* i Kullenbergstorp, *Olsson* i Blädinge, *Olofsson* i Digernäs och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition och motionen I: 343 ej måtte av riksdagen bifallas; samt

av herr *Persson* i Fritorp.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Olsson* i Kullenbergstorp: Herr talman! Vid föreliggande utlåtande ha vi, några statsutskottsledamöter, avgivit en reservation. Jag erkänner mycket gärna, att det kan finnas skäl för båda ståndpunkterna i detta fall, sålunda även för den ståndpunkt, som är företrädd i propositionen. Förhållandet är ju det, att gatuutrymmet icke precis är det allra bästa vid den plats, där det nya kanslihuset skall ligga, och utrymmet inom kanslihuset är icke heller just det önskvärda. Man kan säga, att i båda avseendena äro utrymmena för trånga. Går man tillbaka och ser på förarbetena till förslagen angående kanslihusets nybyggnad, skall man finna, att man var inne dels på att man skulle söka på andra sidan gatan få en tomt dels på att man skulle få gamla rådhusets tomt. Härutav blev emellertid intet. Till sist stannade man för den tomt, som man nu håller på att bebygga. Det är alldeles solklart, att själva utrymmet för kanslihuset är det minsta tänkbara. Ett kanslihus är ju icke jämförbart med de funktionalistiska hus man bygger vid en gata i tanke att man senare skall ordna det hela på annat sätt, utan det är ett hus, som skall bestå för framtiden. Jag har mycket förvånat mig över, att man kunnat gå in för att göra tomtutrymmet så inskränkt, som det är avsett att bli, men jag vet å andra sidan, att många skäl talade emot att göra det större. När emellertid förhållandena nu äro sådana, har åtminstone icke jag ansett det skäligt att låta detta helt och hållet passera utan att åtminstone låta det komma till kammarens kännedom, att vi voro några ledamöter i statsutskottet, som höllo före, att då utrymmet för det nya kanslihuset redan är

*Ang.
riss ändring i
planen för
nytt byggnaden
för Kungl.
Maj:ts kansli.*

(Forts.)

så snävt tilltaget, man väl i rimlighetens namn icke skall ännu mer knappa av på detsamma. Nu säger man, att förändringen så till vida skulle innebära en fördel, att man åtminstone vid den ena sidan skulle få en sammanhängande arkad, d. v. s. arkaden skulle så vitt jag förstår motsvara trottoarlinjen. Och så skulle man ha en likadan anordning på den andra sidan. Men denna arkad kan ju icke gå ända ut till Mynttorget, ty det ligger en privat fastighet emellan. Det blir alltså ingen sammanhängande arkadanordning på båda sidor. Jag förstå därför icke, varför man upptog tanken på arkad vid den andra sidan. Men det var väl för att man icke för den privata fastighetens skull kunde komma längre på den motsatta sidan, och man ville ändå ha en liten förbättring av trafikleden. När man så hade möjlighet att tänka sig arkad hela vägen på kanslihusidan, stod man icke fast vid det första förslaget, enligt vilket arkaden skulle sluta ungefär på mitten på den norra sidan. Gatans bredd skulle bli i stort sett lika hela vägen igenom, men det skulle uppstå en förskjutning i arkaden från den ena sidan till den andra.

Ja, som jag nyss nämnde, kan man se frågan ur olika synpunkter. Jag får erkänna, att jag icke skulle ha reserverat mig, om man hade även vid den södra sidan fått en sammanhängande arkadlinje. Då skulle jag kunnat förstå, att man velat ha det ensartat på båda sidorna. Men då så icke är fallet, finns det enligt min mening icke någon orsak att göra en ändring i denna sak. För övrigt tycker jag, att Stockholms stad långt förut borde ha vetat, huru den ville ha anordningarna. Varför har man från stadens sida icke framkommit förr med sina önskemål utan först nu i elfte timmen? Jag tycker, att det varit så mycket tal om denna tomt och dess bebyggande och att man så grundligt uttröskat ämnet, att man icke borde ha behövt komma med några förändringar i sista stund. Vad som emellertid för mig varit det absolut avgörande är, att kanslihuset redan i och för sig till sitt utrymme är så begränsat, att jag icke vill vara med om att göra det ännu mindre. Det är därför, herr talman, som jag ansett mig nödsakad att reservera mig mot förslaget härom. Det är icke så mycket ersättningssumman jag vänder mig emot — den saken fäster jag mig icke stort vid — utan mot att man vill förminska utrymmet i ett hus som detta, så att man kanske snart får bryta ut ett departement och hysa in det annorstädes. Den tanken är bra litet tilltalande för mig. Jag anser mig därför nödsakad, herr talman, att yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition, vilket är detsamma som ett bifall till reservationen.

Herr **Persson** i Fritorp: Herr talman! I motsats till den föregående ärade talaren skall jag icke framställa något yrkande utan inskränka mig till att yttra endast ett par korta ord.

Jag har vid utlåtandet fogat en blank reservation. Jag har nämligen icke kunnat gå in för vare sig utskottets hemställan eller den vid utlåtandet fogade av herr Rosén m. fl. avgivna reservationen.

Som herrarna finna, har förevarande proposition inkommit synnerligen sent till riksdagen. Att så är fallet är icke regeringens skull, utan man kan säga, att ansvaret därvidlag bäres av Stockholms stad. Av herr statsrådets yttrande till statsrådsprotokollet framgår, att han varit mycket tveksam, huruvida han borde tillstyrka riksdagen att bifalla ifrågavarande framställning från stadens sida eller ej. Att så skedde torde endast bero därpå, att statsrådet ville tillmötesgå Stockholms stads begäran om att riksdagen skulle få pröva och taga ställning till frågan. Det kan ju icke förnekas, att även utskottet varit tveksamt, särskilt när det gällt att fastställa den ersättning, som Stockholms stad skall utgiva, för den händelse en uppgörelse kommer till stånd. Jag kan säga, att utskottet här på mycket lösa boliner gjort sin beräkning av ersättningssumman. Utskottet framhåller i sitt utlåtande, att det anser, att ett ersättnings-

belopp av 250,000 kronor ej »lärer» kunna anses för högt tilltaget. Detta är en på mycket svaga grunder gjord uppskattning. Jag framställde inom utskottet yrkande om att ersättningsbeloppet skulle fastställas till 300,000 kronor. Detta yrkande vann emellertid icke tillräcklig anslutning. I närvarande stund är det givetvis alldeles omöjligt att kunna förutsäga, vilket som skall vara klokast, att bifalla utskottets hemställan eller den vid utskottsutlåtandet fogade av herr Rosén m. fl. avgivna reservationen. Den saken får framtiden avgöra; den frågan kan icke avgöras i dag. Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa.

*Ang.
viss ändring i
planen för
nybyggnaden
för Kungl.
Maj:ts kansli.
(Forts.)*

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Det är klart, att man kan säga som herr Olsson i Kullenbergstorp, att det finns goda skäl för båda de föreliggande ståndpunkterna. Då jag nu anslutit mig till utskottets förslag, skall jag be att få säga några få ord.

När denna fråga först kom upp, skickades ärendet av Kungl. Maj:t på remiss till kronans fastighetskommission, för att man där skulle få ventilera frågan ur olika synpunkter. Kronans fastighetskommission har ju att tillvarata statens intressen förnämligast gentemot Stockholms stad. Det befanns, att av dess ledamöter fyra i vaga ordalag tillstyrkte, att Kungl. Maj:t borde göra framställning till riksdagen. Kommissionens ordförande däremot anmälde avvikande mening och ansåg, att så icke borde ske.

Då man granskar frågan från olika sidor, finner man, att det i främsta rummet är trafiksynpunkten, som Stockholms stad vill tillgodose. Man måste då verkligen göra sig den frågan, om icke riksdagen i sin mån bör medverka till åstadkommandet av en någorlunda skaplig trafikled vid ifrågavarande gata. På den frågan kunde vi å statsutskottets fjärde avdelning icke svara annat än jakande. Detta är alltså den ena ståndpunkten. Den andra ståndpunkten är den som herr Olsson i Kullenbergstorp företräder och som innebär, att man icke bör göra några eftergifter i detta fall. Det är givet, att tomten i och för sig är ganska snävt tilltagen för att fylla alla de behov, som en kanslihusbyggnad är avsedd till fylla. Men å andra sidan måste det konstateras, att här gäller det dock — sedan man tillgodogjort sig vissa reservutrymmen — icke större inskränkningar i den ursprungliga byggnadsplanen än som motsvaras av ett golvutrymme på 30 å 35 kvadratmeter. Utskottets majoritet har då ansett, att den olägenhet, som uppstår därigenom att arkadanordningen minskar den nyttiga golvytan med dessa kvadratmeter, varigenom man som sagt redan nu får begagna en del reservutrymmen, uppväges av den summa utskottet här föreslagit att Stockholms stad skall betala.

Beträffande den angivna summan skall jag erkänna, att den vilar, såsom herr Persson i Fritorp uttryckte sig, på mycket lösa boliner. Men jag vill å andra sidan framhålla, att de sakkunniga arkitekter, som gjort värderingen, av vilka den ene brukar anlitas av fastighetskommissionen och den andre av Stockholms stad, kommit fram just till summan 150,000 kronor. I kommissionen sitta bl. a. professor Clason som är f. d. byggnadsråd och följaktligen icke alldeles borta när det gäller saker sådana som dessa, fastän han tagit avsked som byggnadsråd. Dessa tre personer förklarade alla, att det var ytterst svårt att värdesätta olägenheten i penningar. Då de båda förstnämnda emellertid stannat vid 150,000 kronor och utskottet för sin del stannat vid 250,000 kronor, vill det synas mig, som om man skulle kunna betrakta sistnämnda ersättning från Stockholms stads sida tillräckligt stor, i synnerhet om man tager i betraktande, att Stockholms stad dock bidrager till statsinkomsterna via inkomst- och förmögenhetsskatten med drygt 35 %. Summan spelar varken ur statens eller stadens synpunkt så stor roll; den kommer antagligen igen på det ena eller andra sättet. Jag tror, att man i detta fall icke bör

Ang.
viss ändring i
planen för
nybyggnaden
för Kungl.
Maj:ts kansli.
(Forts.)

vägra att gå med på förslaget utan göra det under de villkor, som utskottet angivit. Det skulle nog annars komma att i framtiden se underligt ut för folk, som komma och betrakta vårt kanslihus och som finna en arkadanordning bara framför den ena halvan av huset; och det är icke roligt att tänka på att den vetgirige då skulle som svar på sina frågor få veta, att det var 1930 års riksdag, som hade att slutligen taga ställning till frågan, som ville ha det på detta sätt. Jag tror alltså, att man gör klokt i att gå på utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Blott ett par ord. Den siste ärade talaren yttrade, att 1930 års riksdag skulle anses vara så märkvärdig, om den icke följde utskottet i detta hänseende. Men 1929 års riksdag har dock antagit det förslag, som utskottet nu kritiserar. Den märkvärdigheten är alltså icke så stor.

Det är ju intet tvivel om att hade det funnits tillräckligt utrymme för huset i övrigt, skulle jag icke varit bland reservanterna. Då statsutskottets vice ordförande uppgav, att det gällde ett utrymme av 35 kvadratmeter, begriper jag icke varifrån han fått den uppgiften. I så fall skulle det ju endast röra sig om ett utrymme så stort som ett större rum. Men om jag icke är fel underderrättad, skulle det bli en minskning i utrymmet av omkring 140 kvadratmeter, och det är alltså en väsentlig skillnad. Det går icke att bagatellisera saken och låtsas, som om det bara vore fråga om en småsak. Det ligger mera allvar bakom reservanternas yrkande. För 35 kvadratmeters skull hade jag icke reserverat mig. På sätt och vis kan man kanske som herr Anderson i Råstock säga, att vi naturligtvis skola bidra till att kommunikationerna och gatorna bli så utmärkta som möjligt. Men att knappa in på utrymmet för ett hus, som redan är för litet för sitt ändamål, för att få gatorna så präktiga som man skulle vilja ha dem, är en kinkig sak. Man måste taga litet hänsyn till båda delarna och göra det bästa möjliga för såväl kommunikationerna som huset. Jag kan icke komma ifrån, att utrymmet är för trångt redan som det är, och det är då icke försvarligt att plocka bort ännu mer av den mycket knappa tomten.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck**: Herr talman! Detta är egentligen icke min fråga, men då min kollega kommunikationsministern är förhindrad att närvara och jag nu sitter i statsrådsbänken, vill jag säga ett par ord.

Det är ju beklagligt, att icke frågan om arkadens fullständiggande kom fram förut. Jag kan ge herr Olsson i Kullenbergstorp rätt uti, att det varit riktigt, om frågan i hela sitt sammanhang kommit fram från början. Då så emellertid icke blivit förhållandet, därför att initiativet icke togs från vederbörandes sida, har Kungl. Maj:t ansett, att man nu icke borde göra en sådan halvmesyr som den halva arkaden skulle bli. Om trafiken i framtiden skulle komma att växa till den grad man möjligtvis befarar, kommer nog situationen att en gång bli sådan som herr Olsson i Kullenbergstorp antyder, nämligen att man kan behöva tillgripa arkader även på andra sidan. Då är detta självfallet möjligt att åstadkomma i den byggnad som redan finnes, vilken man emellertid icke från början vill angripa, då man kan nöja sig med arkad i den byggnad, som skall nybyggas. Det blir sålunda ett senare spörsmål, om det skall vara nödvändigt att göra arkad även på den andra sidan.

Penningfrågan har herr Olsson i Kullenbergstorp icke lagt huvudvikten vid, och detta tror jag är riktigt, ty vad som därvidlag åstadkommit kan nog betraktas såsom tillfredsställande. Huvudvikten lade han däremot vid att byggnaden skulle bli för knapp med hänsyn till utrymmet, och man kan naturligtvis

vara tveksamt om, huruvida man bör pruta redan från början när det gäller en sådan byggnad som denna. Nu är det emellertid så, att den är planerad på det sätt att ett par av departementen icke skola vara inrymda där. Man har däremot lagt dit regeringsrätten, och åtskilliga reservutrymmen äro kvar, nog så betydande, även med den inskränkning, som nu blir följden av arkadens borttagande. Vad utrymme man i denna byggnad behöver i framtiden, är utomordentligt svårt att säga. En svaghet är självfallet, att man nu behöver taga bort en del utrymmen, men Kungl. Maj:t har ansett, att denna svaghet icke borde vara avgörande, när det gällde att åstadkomma ett byggnadsverk, där statsmyndigheterna också ha ett visst ansvar för att trafikförbindelserna förbi denna byggnad skola bli tillfredsställande för framtiden.

*Ang.
viss ändring i
planen för
nybyggnaden
för Kungl.
Maj:ts kansli.*
(Forts.)

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag vill bara gentemot herr Olsson i Kullenbergstorp säga, att jag i detta fall åberopat just de handlingar, som vi haft tillgängliga i utskottet. Av dessa framgår det, att sedan man tagit tillvara de ifrågavarande reservutrymmena, d. v. s. byggt ut över gården, skulle det hela inskränka sig till ett mindre antal kvadratmeter. Jag har ingen annan förklaring att ge, än att vi fått denna uppgift från sakkunniga på byggnadsväsendets område, och jag har icke någon anledning att betvivla, att de lämnat riktiga informationer.

Herr Olofsson i Digernäs: Herr talman! Jag vill endast hänvisa till hur det tidigare gått i denna fråga. I följd beslöt riksdagen på förslag av statsutskottet, att man skulle gå in för att polishuset skulle rivas ned och byggas nytt från grunden. Det beslöts också att en liten kil av vad som gick in på gatan skulle man också släppa till för att få gatan rak på den sidan. Det överlämnades sedan till Kungl. Maj:t att företaga dessa förändringar, för att Kungl. Maj:t skulle kunna taga frågan under ytterligare övervägande. Kungl. Maj:t gick så med på vad riksdagen föreslagit, och på detta sätt har riksdagen redan förut släppt till en liten kil av marken för att bredda gatan och få den rak. Om polishuset stått kvar, hade det naturligtvis aldrig blivit av med någon arkad, och då hade man sannerligen icke rivit bort en del av den nedersta våningen, men nu passar Stockholms stad på och vill ha sin gata så snygg som möjligt. Tidigare, då denna fråga om kanslihusets utrymmen var på tal, fördes underhandlingar om, huruvida icke staden skulle kunna släppa till något genom att lämna det gamla rådhuset för hyggligt pris. Nej, Stockholms stad skulle ha bortåt två och en halv miljon kronor för huset och med villkor att ett departement skulle kunna inrymmas, och att man för övrigt kunde få litet större utrymme för framtida behov. Men det är väl helt naturligt, att det huset förr eller senare måste rivas ned, och vad får Stockholms stad då? Jag tycker att Stockholms stad håller sig framme så, att man icke borde premiera den gång efter annan utan försöka låta staten vara den som bestämmer »var skåpet skall stå». Staten får här bara ge efter, och dessa eftergifter vill jag icke medverka till. Jag yrkar sålunda bifall till reservationen.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag vill först konstatera, att det icke var Stockholms stad, som ursprungligen föreslog, att man skulle riva ned det gamla polishuset, utan det var riksdagen som gjorde det, på hemställan av fjärde avdelningen i statsutskottet, där herr Olofsson i Digernäs också satt. Vi funno, att det var rejält att ordna det så, som sedan blev riksdagens beslut, och jag tror icke, att man rimligen kan lasta Stockholms stad därför, att man kom underfund med att man genom arkadanordningar hela vägen och på motsatta sidan skulle få en bättre trafikled. Vilken landsända man än är ifrån, kan man icke klandra staden för den upptäckten. Vidare får staden icke detta gratis,

Ang.
viss ändring i
planen för
nybyggnaden
för Kungl.
Maj:ts kansli.

(Forts.)

den får betala $\frac{1}{4}$ miljon kronor enligt det villkor utskottet uppställt. Under sådana förhållanden och om man tänker efter, hur pass många lokaler man kan få hyra för bara räntan på detta belopp, är det hela icke så märkvärdigt.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag har varit med om att behandla detta ärende i stadsplanenämnden i Stockholm, och jag tycker att herr Olofsson i Digernäs är en liten smula orättvis, då han tager detta ärende och det villkor, på vilket uppgörelse sker, till intäkt för angrepp på staden. Innan jag kommer in på detta, skulle jag emellertid vilja säga, att jag tycker nog, att det knappast kan vara en riktig politik, vare sig från statens eller stadens synpunkt, att hålla på och ideligen gräva upp stridsyxan mellan staden och staten såsom sker från vissa håll. Jag tror verkligen icke, att det ligger till så som ytterlighetsmännen å ömse sidor här påstå — det är skönt att för en gångs skull icke vara ytterlighetsman — ty det finns så många gemensamma intressen för staden och staten, att man har allt att vinna på förhandlingar i en god andas tecken. Man skall sannerligen ha stirrat sig blind på blott den ena sidan av saken, för den händelse man driver en sådan politik och argumentation som tidigare från vissa håll och som jag tycker mig finna en återklang av i debatten. Om man suttit med i ett av stadens organ, där nästan vid varje sammanträde en gång i veckan behandlas ärenden, vari friktionen kommer till uttryck, kan man icke värja sig från intrycket, att det ligger i bådas intresse, att denna sak löses utan de stora åthävor och stora klubbor, som tid efter annan tagas fram.

Vad pelargången beträffar vill jag erinra om detsamma, som herr Anderson i Råstock förekommit mig med. Det är visst icke staden, som tagit detta initiativ. Detta har riksdagen gjort. Det är därtill att märka, att staden härvidlag för en trottoar under ett hus får betala $\frac{1}{4}$ miljon kronor, och jag skulle tro, att man icke kan säga, att arrangemanget mest är till fördel för staden. Det är beklagligt, att det icke finnes ritningar rörande hur denna kolonnad kommer att se ut, sådan som byggnadsstyrelsen eller andra statens myndigheter slutligen fastställt densamma. Jag tror i varje fall icke, att den ur estetisk synpunkt eller eljest kan vara så fördelaktig för staden. Även staten vinner på detta arrangemang högst avsevärt, ty staten har ju sitt kanslihus mitt emot denna trafikled.

Som sagt, herr talman, jag tror att man skall akta sig för att söka blåsa på den eld, som ständigt slår upp en smula, så fort det gäller åtgärder, där staden och staten stå som intressenter. Var skall det sluta, om man fortsätter på detta sätt? Om det finns två intressenter, kan det icke vara så, att den ene intressenten alltid får diktera hur den andre skall göra, utan man får väl lösa frågan i de ömsesidiga intressenas tecken och icke på det sätt herr Olofsson i Digernäs antytt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Danielsson: Herr talman! Jag skall, såsom den senaste ärade talaren uppmanade till, icke gräva upp stridsyxan mellan staden och staten, och jag instämmer med honom däri, att det är bättre att utan strid lösa sådant, som vi ha gemensamt intresse uti. Men vi reserverar ha icke heller önskat strid, utan vi ha endast ansett, att vi ur statens synpunkt icke kunna gå med på den ordning, som utskottet här föreslagit. Om man läser utskottets yttrande, finner man, att utskottet självt varit ganska tveksamt. Det säges beträffande den ersättning, som Stockholms stad skall lämna, att man skall taga hänsyn till icke blott den ökade kostnad, som blir en följd av denna förändring och de minskade utrymmen som uppkomma — detta är taxerat till 150,000 kronor och jag betvivlar icke att det är tillräckligt — utan även till andra olägenheter i

form av ökade svårigheter för kanslibyggningen. Utskottet medger, att man icke kan taxera detta senare i pengar, men man kommer dock fram till en summa av 100,000 kronor. Det blir sålunda tillsammans 250,000 kronor. Vi reserveranter ställa oss synnerligen tveksamma häremot, ty det är svårt att uppskatta dylika olägenheter i pengar, och jag tror icke, att olägenheterna kunna avhjälpas för 100,000 kronor. Det kan bli ganska dyrbara historier, beroende på att om denna arkad icke byggts, skulle man kunnat inrymma rätt stora ämbetsverk i kanslihuset. Under sådana förhållanden är det litet svårt att gå med på utskottets förslag, varför jag måste yrka bifall till reservationen på föreliggande punkt.

*Ang.
viss ändring i
planen för
nybyggnaden
för Kungl.
Maj:ts kansli.
(Forts.)*

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Rosén m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förre propositionen. Herr Olsson i Kullenbergstorp begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 195, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Rosén m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Föredrogos vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkande, nr 33, i anledning av väckt motion om anordnande av allmän fastighetstaxering år 1932 i stället för år 1933; samt statsutskottets utlåtanden:

nr 181, i anledning av väckta motioner om statens övertagande av de s. k. Kinnekulleverken för framställning av bränsle ur skiffer;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 49, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt de för religiös och social verksamhet bland svenskar i vissa utländska hamnstäder anställda präster;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1930/1931 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 245, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning; och

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde

Andra kammarens protokoll 1930. Nr 44.

de huvudtiteln, punkt 294, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtanden hemställt.

§ 4.

*Ang. tillfälligt
lönetillägg åt
vissa vakt-
mästare m. fl.*

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 292, gjorda framställning angående tillfälligt lönetillägg åt vissa vaktmästare m. fl. jämte en i ämnet väckt motion yttrade:

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Det hade icke varit mer än en gård av rättvisa, om lönerna till de vaktmästare, det här gäller, reglerats långt tidigare. Jag skall endast med ett par siffror visa, hur lönerna ställa sig för vaktmästarna vid Tekniska läroverket i Malmö och för motsvarande befattningshavare vid Malmö stads folkskolor. Begynnelselönen för folkskolans vaktmästare är 2,983 kronor, medan begynnelselönen för vaktmästarna vid Tekniska läroverket är 2,372 kronor. Slutlönen för folkskolans vaktmästare är 4,176 kronor, då däremot slutlönen för vaktmästarna vid Tekniska läroverket endast utgör 2,768 kronor.

Herr Thomson och jag ha nu väckt en motion med hemställan, att riksdagen måtte besluta anhålla hos Kungl. Maj:t om förslag i ärendet att föreläggas 1931 års riksdag. Statsutskottet har emellertid yrkat avslag på denna motion under erinran att detta ärende för närvarande ligger hos 1928 års lönekommitté. Jag skall för den skull, herr talman, icke göra något yrkande, och jag skall inte heller uppehålla mig längre vid denna fråga, men jag vill i alla fall uttala den förhoppningen, att frågan om nyreglering av dessa befattningshavares löner må kunna föreläggas 1931 års riksdag. — Jag har således, herr talman, intet yrkande.

Häruti instämde herr *Thomson*.

Herr **Bengtsson** i Norup: Herr talman! Då den föregående ärade talaren icke gjorde något yrkande, är det ju egentligen onödigt att säga någonting i denna fråga. Även om det kan finnas ett visst berättigande i herr Anderssons jämförelser, så har det dock syntts utskottet klart, att eftersom denna fråga ligger hos 1928 års lönekommitté, kan det icke vara lämpligt att nu vidtaga några åtgärder.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Statsutskottets utlåtande, nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till socialstyrelsen m. m. föredrogs; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

*Ang.
anslag till
barnhusen.*

Å föredragningslistan var härpå upptaget statsutskottets utlåtande, nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts under femte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till barnhusen.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 40 av femte huvudtiteln föreslagit riksdagen att

dels med förklaring, att riksdagen i princip icke hade något att erinra mot den av chefen för socialdepartementet uti statsrådsprotokollet över socialärenden den 3 januari 1930 tillstyrkta omläggningen av allmänna barnhusets verksamhet, godkänna den ändrade användning av det ordinarie anslaget till barnhusen, som följde av nämnda omläggning;

Ang.
anslag till
barnhusen.
(Forts.)

dels ock i riksstaten upptaga anslaget med oförändrat belopp 115,830 kronor.

Under hänvisning till vad utskottet i sitt utlåtande anfört och under förutsättning att vad därvid uttalats bleve iakttaget, hemställde utskottet, att riksdagen måtte

a) med förklaring att — — — lika med Kungl. Maj:t — — — nämnda omläggning; samt

b) i riksstaten — — — 115,830 kronor.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Rosén*, och *K. A. W. Björck*, vilka ansett att utskottet, under hänvisning till ett i reservationen intaget från utskottets motivering avvikande uttalande, bort hemställa, att ordinarie anslaget till barnhusen måtte i riksstaten för budgetåret 1930/1931 upptagas med oförändrat belopp, 115,830 kronor; samt

av herrar *Olsson* i *Kullenbergstorp* och *Danielsson*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr *Olsson* i *Kullenbergstorp*: Herr talman! Vid förevarande utlåtande har jag jämte en annan ledamot av denna kammare avgivit en reservation. Vi ha nämligen ansett, att den uppgörelse, som ifrågasatts mellan Allmänna barnhuset och Stockholms stad, skulle på de grunder, som omförmäls i reservationen, vara en smula oförmånlig för barnhuset. Det medgavs också i utskottet, att detta sannolikt var förhållandet, men majoriteten i utskottet hesiterade en smula för att staten skulle själv direkt uppträda såsom part för barnhuset. Jag kan icke se, att detta egentligen är något bärande skäl för att icke staten skulle kunna ta sig an denna sak, helst det gäller synnerligen stora värden och man naturligtvis bör reglera frågan för all framtid. Jag har därför funnit, att det här ärendet nog tålte att skärskådas en gång till, och därför skall jag be att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herrar *Rosén* och *Björck* och som går ut på avslag på uppgörelsen men bifall till anslaget om 115,830 kronor.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet *Lübeck*: Herr talman! Det är, som herr *Olsson* i *Kullenbergstorp* antydde, en nog så invecklad fråga, som kammaren här har att taga ställning till. Det gäller ju en omläggning av verksamheten vid Allmänna barnhuset, denna sekelgamla institution, från att bedriva en slags självverksamhet, nämligen att taga vård om s. k. inlösta barn — en ordning, som man nu lyckligtvis börjar komma ifrån och endast har kvar som ett rudiment av den gamla verksamheten — och till att i stället definitivt gå över till en understödjande verksamhet i stor omfattning ute i landet, en verksamhet, för vilken avkastningen av de betydande fonder, som barnhuset förfogar över och vilka nu ytterligare skulle komma att ökas genom den föreslagna uppgörelsen med Stockholms stad, skulle kunna ställas till förfogande. För att taga hand om denna verksamhet bildas nu i län efter län organisationer, i regel utgörande sammanslutningar av kommunernas barnavårdsnämnder. Man får på det sättet organ, som äro skickade att mottaga ifrågavarande medel. Allmänna barnhusets fondräntor komma

Ang.
anslag till
barnhusen.
(Forts.)

alltså att användas dels till upptagningshem och dels till anordnande av fosterhemsförmiddling, så att barn, som behöva omhändertagas, skola kunna så fort som möjligt placeras ut i lämpliga familjer, en vårdform, som man ansett, att man borde för framtiden inrikta sig på.

Utskottsmajoriteten har nu godtagit Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt, sedan det uppnåtts den jämkning i förslaget, att den risk för process, som enligt vad Kungl. Maj:t betonat kanske icke behövde tillmätas så stor betydelse, men som dock förelåg, nu definitivt skulle avlyftas från avtalet.

Vad angår uppgörelsen med Stockholms stad, så är det, som herr Olsson i Kullenbergstorp antydde, närmast direktionen för denna stiftelse, Allmänna barnhuset, som haft med uppgörelsen att skaffa. Förhandlingar ha pågått under ordförandeskap av en skicklig jurist och den man, som för direktionen främst haft sig bestyret anförtrott, är en likaledes mycket dugande jurist, nämligen landshövding Hasselrot. Ur synpunkten av det allmännas intresse har detta varit till stor fördel, ty med det utomordentligt varma intresse, som denne man har för institutionen, vilken stått under hans ledning i ett tiotal år, har han helt naturligt haft det allra största intresse att tillse, att institutionens synpunkter skulle bli vederbörligen tillgodosedda. Jag tror därför, att riksdagen kan känna sig lugn för att man uppnått vad man rimligen kunde uppnå. Man har som vanligt pressat sig fram till bättre och bättre villkor under de årslånga förhandlingar, som pågått, och i närvarande stund är det så, att Stockholms stad skulle få i det närmaste 30 % av vad fonderna kunna ge, medan riksintresset skulle få c:a 70 % härav.

Jag tror således, herr talman, att man i det läge denna fråga nu befinner sig och efter det utomordentligt svåra avgörande, som det här gällt att träffa i den långt tillbaka i tiden bottnande rättsfråga, som ligger bakom, jag tror att man nu kommit till ett resultat, som man ur statens synpunkt, då man vill förhjälpa barnhusets direktion att få bästa möjliga villkor, verkligen kan godtaga. Man får loss fastfrusna tillgångar, som jag skulle vilja kalla dem, vilka legat bundna i tomtor med dålig avkastning, och kan i stället tillgodose det riksintresse, som redan i stor omfattning inrättat sig för att taga emot det stöd och den hjälp, som kan komma barnavården tillgodo.

Jag tror alltså, att kammaren gör en god gärning, om den nu bifaller utskottets förslag.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Jag vill påpeka, att reservanterna, herrar Rosén och Björck, i sin reservation uttala, att de, på grund av det svävande läge, vari frågan om uppgörelsen med Stockholms stad befinner sig, icke kunna vara med om att tillstyrka utskottets förslag. Gentemot detta påståen- de ber jag få hänvisa till vad utskottet säger i sin motivering, där utskottet, såsom villkor för bifall till framställningen, uppställt den fordran, att det skall föreligga en bestämd uppgörelse med Stockholms stad angående de svävande frågor, som reservanterna peka på, innan någon definitiv uppgörelse får träffas.

Jag menar därför, att man är alldeles säkert garderad mot att någon uppgörelse kommer till stånd, förrän dessa svävande frågor blivit uppklarade. Vi ha gnuggat denna fråga rätt ingående på avdelningen, och jag vill erinra om, att en person, som eljest brukar ha riksdagens öra, när det gäller uppgörelser med Stockholms stad, nämligen herr Wärner Rydén, som tillhör statens fastighetskommission, varit med om att tillstyrka det nu föreliggande utskotts- förslaget. Och det vill jag säga kammarens ledamöter, att vi ha ytterligt noga gått igenom detta förslag. Det har varit åtskilliga palaver med vederbörande direktionens ordförande, och vi ha icke släppt någonting ifrån oss, förrän vi ha övertygat oss om, att en tillfredsställande uppgörelse var möjlig att ernå. Men

under sådana förhållanden ha vi heller icke kunnat finna, att det är något skäl att ytterligare förhåla saken, utan vi ha tvärtom ansett det vara av vikt, att den verksamhet, som barnhuset hädanefter kommer att bedriva och vartill dessa medel skola användas, får tagas upp fortast möjligt, så att det blir möjligt för barnhuset att fortsätta sin verksamhet utan något onödigt dröjsmål.

Dessa skäl ha för oss varit avgörande, och jag är alldeles övertygad om, att om man också skulle gå på reservanternas förslag, så skulle man icke ernå annat resultat än det som nu föreligger. Jag kan därför icke finna att det föreligger något skäl att nu skjuta på frågan.

Jag behöver icke vidare redogöra för den verksamhet, som bedrivs av barnhuset, ty det har departementschefen redan gjort, och jag tror, att vi alla måste instämma med honom däri, att denna verksamhet kommer att bli till gagn och tjäna de syften, för vilka dessa kapital tidigare varit avsedda.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Strindlund* och *Carlsson-Frosterud*.

Herr *Olsson* i Kullenbergstorp: Herr talman! Den reservation, till vilken jag anslutit mig, har ingalunda avsett att innebära något klander mot själva den föreslagna organisationsformen för Allmänna barnhuset eller den ändrade användningen av dessa medel. Den saken ha även reservanterna godkänt, så att det behöva herrarna icke vända sig emot. Avdelningens ordförande sade, att man icke skall slåss mot dem, som icke göra något motstånd på den punkten, och herrarna kunna vara alldeles övertygade om, att vi alla äro ense om att medlen skola användas på föreslaget sätt.

Men då herr *Jansson* i Falun uppenbarligen icke tyckte riktigt om, att det talades om ett »svävande läge» i reservationen, så vill jag erinra om, att det dock är tämligen ovanligt, att riksdagen och Kungl. Maj:t gå och fatta sitt beslut, innan vederbörande kommun har givit sitt medgivande eller en överenskommelse är skedd med kommunen i fråga. Eljest brukar det väl aldrig vara så — och så bör det heller icke vara — att riksdagen kommer först med sina villkor och vederbörande kommun i andra hand. Det är i detta sammanhang vi talat om »svävande läge», och jag skulle verkligen beklaga, om utvecklingen skulle gå därhän, att vid uppgörelser mellan det allmänna — jag hänför denna fråga om Allmänna barnhuset och dess verksamhet till det allmänna, ty det gäller dock även ett betydande statsintresse — och en kommun, riksdagen icke får klart för sig av den kungl. proposition, som framlagts i frågan, vilka villkor som ifrågasättas. Riksdagen skall endast ha att godkänna eller förkasta dessa villkor, det är rätta vägen, men icke att man här i riksdagen skall börja sätta upp villkoren för uppgörelsen.

Herr *Jansson* i Falun: Herr talman! Det ligger väl ingenting ovanligt i att Kungl. Maj:t träffar uppgörelser under förhållanden, som äro likartade med dessa. För övrigt vill jag nämna, att vi under hand förspört, att det icke hade förekommit någonting annat än att staten reflekterade på en överenskommelse på de här föreslagna villkoren. Jag tror alltså, att man från dessa utgångspunkter mycket lugnt kan gå på bifall till utskottets förslag. Jag skall dessutom erinra om, att den här frågan är synnerligen invecklad och varit under utredning i ett 10-tal år. Det har varit mycket skickliga män, som sysslat med saken. Kapitaltillgångarna ha ju tillkommit för så långt tillbaka som på 1600-talet, och det har varit än si och än så med riksdagsrepresentationens inflytande på den här frågan. Det har huvudsakligen varit Kungl. Maj:t, som ordnat med den här saken och den är, som sagt, mycket invecklad och till-

*Ang.
anslag till
barnhusen.
(Forts.)*

krånglad. Jag tror sålunda att det på grund av detta förhållande skulle vara synnerligen svårt att ordna saken på bättre sätt, än som nu föreligger.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

*Ang. anslag
till hospitals-
byggnader.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till hospitalsbyggnader jämte en i ämnet väckt motion; och yttrade därvid:

Herr Svedman: Herr talman! Vid statsutskottets utlåtande i denna fråga förekommer en översikt över beräknade kostnader för nyanskaffning av hospitalsplatser i riket. Den upptager ett första anslag för nytt hospital i Visby, att utgå först under budgetåret 1932/1933 med 300,000 kronor. Hospitalsfrågan i Visby har sedan länge befunnit sig i ett mycket starkt nödläge. Redan 1916 skrev hospitalsdirektionen till medicinalstyrelsen med anhållan om att frågan om nytt hospital skulle tagas under omprövning. Vid 1923 års riksdag interPELLERADES dåvarande socialministern i frågan av en ledamot på gotlandsbänken. Sedermera uppgjordes plan för nybyggnad av hospital i Visby och enligt denna plan skulle årets riksdag bevilja ett första anslag. Emellertid har planen övergivits av skäl, som jag inte har anledning att här närmare ingå på. Men för att belysa ställningen skall jag be att få återgiva det omdöme, som statsrevisorerna i sin berättelse för fjolåret, efter besök vid hospitalet i fråga, avgåvo. Statsrevisorerna säga, att »hospitalsbyggnaderna utgöras av dels en alltsedan medeltiden för hospitalsändamål använd mindre byggnad, dels ock en vid Norra Kyrkogatan belägen, på 1830-talet uppförd större byggnad, vilken tidigare använts såsom lasarett men år 1905 upplåtits till hospitalet.

Den förra byggnaden är avsedd för 21 manliga patienter, den senare byggnaden för 42 kvinnliga patienter. Vid revisorernas besök utgjorde antalet patienter å den manliga avdelningen 42 och å den kvinnliga avdelningen 60. En avsevärd överbeläggning förelåg alltså.» Och så fortsätter man i berättelsen: »Den äldre, för manliga patienter avsedda hospitalsbyggnaden synes otjänlig för vård av sinnessjuka. Enligt revisorernas mening torde det icke ens vara möjligt att genom ombyggnadsarbeten försätta lokalerna i ett för sagda ändamål tillfredsställande skick. Den för kvinnliga patienter avsedda byggnaden syntes mindre lämplig för sitt ändamål och torde, om den någon avsevärd tid framåt skall komma till användning för sinnessjukvård, kräva genomgående ombyggnads- och reparationsarbeten.»

Man har måst vidtaga åtgärder för att lätta beläggningen på hospitalet, bl. a. har man upprättat ett s. k. centralhem och i enskilda familjer på landsbygden inackorderat stillsamma och mindra sjuka patienter. Detta centralhem upptog i höstas 14 patienter, 6 män och 8 kvinnor, och i enskilda familjer i en socken, 3 mil norr om Visby, hade utackorderats 52 patienter, 19 män och 33 kvinnor. Detta förhållande har hittills utfallit väl och så länge ingen katastrof inträffar, d. v. s. så länge icke något svårare utbrott av sinnessjukdom hos dessa patienter medfört någon allvarligare händelse, kommer givetvis detta förfaringssätt att i fortsättningen orubbat kunna tillämpas. Men skulle något inträffa i den vägen, är det att befara, att de flesta familjer, som ha sjuka inackorderade hos sig, skulle uppsäga sina kontrakt med direktionen, och då blir ställningen, skulle jag tro, hart när förtvivlad. Varför jag nu besvärar kammaren är endast för att göra detta påpekande och samtidigt framföra en vädjan till Kungl. Maj:t och statsutskottet att om möjligt få det till budgetåret

1932/1933 föreslagna första anslaget att utgå redan under budgetåret 1931/1932.

*Ang. anslag
till hospitals-
byggnader.
(Forts.)*

Med herr Svedman förenade sig herr *Gardell* i Gans.

Herr Carlsson-Frosterud: Herr talman! Jag har med anledning av att herr Svedman nyss citerade det yttrande, som 1929 års statsrevisorer uttalat i sin berättelse angående förhållandena vid Visby hospital, begärt ordet för att vitsorda riktigheten av den framställning, som herr Svedman gjort angående beskaffenheten av det nuvarande Visbyhospitalet.

I egenskap av statsrevisor under de två sista åren har jag varit i tillfälle att besöka en hel del av statens sinnessjukhus. Men jag vill för min del betyga, att i intet av de nu i gång varande hospitalen har jag funnit de nuvarande förhållandena så olämpliga och så tröstlöst svåra som just förhållandena vid hospitalet i Visby. Det var också detta personliga intryck, som statsrevisorerna därvid fingo, som gjorde, att de funno sig vara pliktiga att för riksdagen påpeka detta förhållande. Bland de hospitalsbyggnadsarbeten, som nu skola upptagas i kommande års budgeter, torde enligt min uppfattning icke något vara av den trängande beskaffenheten som ombyggnaden av Visby hospital. Det kan icke bli någon tanke på att där göra ombyggnader eller ändringsarbeten, ty lokaliteterna, isynnerhet vad det gäller den manliga sinnessjukavdelningen, äro sådana, att det är omöjligt att genom renoveringar eller ändringsarbeten sätta dem i användbart skick. Det är därför, som det nu är ifrågasatt en nybyggnad av hospitalet, och frågan gäller nu endast egentligen, i vilken ordning nybyggnadsanslaget för detta skall komma fram i budgeten. Nu har herr Svedman vädjat till regeringen att redan i nästa års budget upptaga det första beloppet för denna nybyggnad i stället för ett år senare, som det står i planen.

Nu förhåller det sig så, att det i detta betänkande föreligger ett uttalande från utskottet, där utskottet beträffande de anslag, som äro upptagna i 10-års planen och omfatta cirka 4 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor, har föreslagit, att medlen för dessa ändamål borde anskaffas på annat sätt än på budgeten i vanlig ordning. I så fall lättas ju denna ekonomiska 10-års plan på så sätt, att det utan större olägenhet kan vara möjligt att flytta fram anslaget för hospitalet tidigare än i planen var påtänkt.

Jag har velat vitsorda denna min personliga uppfattning med understrykande av herr Svedmans vädjan till Kungl. Maj:t.

Herr *Bengtsson* i Norup instämde häruti.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck:** Ja, herr talman, jag betvivlar icke alls riktigheten av herr Svedmans uttalanden eller vad som vitsordats av den siste ärade talaren, att förhållandena äro sådana, att det är av trängande behov att få en ombyggnad av Visby hospital till stånd. Jag hade verkligen tänkt resa ner och personligen övertyga mig om, hur det förhöll sig med denna sak, men tiden har icke räckt till, och nu är det väl knappast lönt att jag gör den resan.

Fördelningsplanen har grundats på att medicinalstyrelsen ansett sig ha skäl att ställa upp de olika byggnadsanslagen i den ordning, som skett. De direktiv, som Kungl. Maj:t har kunnat lämna, ha endast varit, att man önskade att under den 10-årsperiod, under vilka alla dessa nybyggnadsarbeten skulle fortgå, ernå en någorlunda jämn fördelning av kostnaderna för de olika åren. När det då kom att hänga på ordningsföljden mellan Vadstena, Växjö och Visby hospital, och Vadstena och Växjö fått gå före Visby, har detta berott därpå, att det vid de båda förstnämnda funnos mycket besvärande sa-

Ang. anslag
till hospitals-
byggnader.
(Forts.)

nitära olägenheter, som man måste avhjälpa. Det är nämligen så att vattenledningsvattnet till dessa hospital tages in från öppna vattendrag, alldeles nära de platser, där avloppsvattnet från hospitalen släppes ut, och det är nog så betydande sanitära vådor förbundna därmed. Detta var anledning till att man ansåg sig böra taga ombyggnaden av Växjö och Vadstena först i ordningen.

Nu uppmärksammar jag — då jag hör herr Svedmans utan tvivel berättigade bekymmer — att ombyggnaden för Visby hospital skulle dra en kostnad av omkring 2¹/₂ miljoner kronor, och att man har upptagit dessa byggnadsarbeten under en period av icke mindre än fem år. Man kan nog tänka sig möjligheten att förkorta byggnadstiden, så att man skulle färdigställa arbetet före den ifrågasatta tidpunkten, möjligen även påbörja det något år tidigare än tänkt. Jag tror sålunda att man, med de möjligheter till jämkning som fortfarande kunna finnas i denna plan, kan tillgodose behovet i Visby något raskare än som i den — vi kunna gärna säga preliminära — planen är förutsett.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Härpå föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 199, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till kontrollstyrelsens verksamhet jämte i ämnet väckta motioner, dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 1 juni 1923 (nr 140) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m.; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Vidare föredrogs sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial, nr 8, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets utlåtande nr 6 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 154 med förslag till lag om ändrad lydelse av lagen den 29 juni 1912 om understödsföreningar m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Den av utskottet gjorda anmälan lades till handlingarna.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Härefter föredrogs vart för sig bankoutskottets memorial:

nr 56, angående vissa ändringar i de av riksdagen fastställda bestämmelserna rörande avlöningen för de hos kamrarna och utskotten samt i riksdagens kansli anställda tjänstemän och vaktbetjante; och

nr 57, angående viss gratifikation åt de hos riksdagens kamrar och utskott samt i riksdagens kansli anställda vaktmästarna.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa memorial hemställt.

§ 11.

Bankoutskottets utlåtande, nr 58, i anledning av vad riksdagens år 1929 församlade revisorer i sin berättelse angående riksbanken anförde i fråga om

riksbankens bidrag till vissa pensionsanstalter, som nu föredrogs, lades till handlingarna.

§ 12.

Föredrogs andra lagutskottets memorial, nr 41, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 34 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till motorfordonsförordning m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll utskottets hemställan i vad den avsåge beslut av kammaren.

§ 13.

Vid härpå skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 59 och 63 §§ lagen den 23 oktober 1891 (nr 68 sid. 1) angående väghållningsbesvärets utgörande på landet, biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 14.

Företogs till avgörande jordbruksutskottets memorial, nr 95, i anledning av kamrarnas återförvisande till jordbruksutskottet av utskottets utlåtande, nr 56, i anledning av väckta motioner angående bestämmelser om märkning av importerad havre medelst färgning.

*Ang.
märkning av
importerad
havre medelst
färgning.*

I utlåtande nr 56, avgivet i anledning av två inom riksdagen väckta likalydande motioner, nämligen nr 17 i första kammaren av herr *Löfvander m. fl.* och nr 42 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Hörby *m. fl.*, hade jordbruksutskottet hemställt, att riksdagen med bifall till berörda motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utfärdande av bestämmelser angående märkning av importerad havre medelst färgning i huvudsaklig överensstämmelse med av lantbruksstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 24 september 1929 framställt förslag.

Sedan ifrågavarande ärende blivit av båda kamrarna återförvisat till utskottet för ny behandling, hemställde utskottet i föreliggande memorial, att riksdagen i anledning av förutnämnda motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande tänkbara möjligheter för vinnande av det i motionerna avsedda syftet ävensom vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kunde giva anledning, eller för fall, då sådant kunde befinnas erforderligt, underställa 1931 års riksdag förslag i ämnet.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Sköld: Herr talman! I detta moment föreslår utskottet en utredning genom Kungl. Maj:ts försorg i syfte att åstadkomma åtgärder för höjande av priset på havre. I detta avseende vill jag då först såsom min mening anförä, att det icke kan betraktas såsom ett övervägande jordbruksintresse att havrepriset höjes. Jag finner mig således icke benägen att biträda ens syftemålet med utskottets hemställan, men därtill kommer att de tänkbara möjligheter, som utskottet vill ha utredda, knappast torde föreligga. För det första har det ju, såvitt jag förstått, klart konstaterats genom ett beslut av regeringen den 12 februari i år, att färgning av de till havregrynsindustrien avsedda havregrynen icke kan ske på grund av gällande handelstraktater. Den frågan

Ang.
märkning av
importerad
havre medelst
färgning.
(Forts.)

har alltså av Kungl. Maj:t i laga ordning avgjorts, och det lär man icke kunna komma ifrån. Vidare har ju riksdagen i år avvisat tanken på höjda havretullar. Slutligen pekar utskottet på att man skulle anordna ett slags inblandningstvång, och således i hamnarna vid importen av utländsk havre blanda upp den utländska havren med den till dessa hamnar transporterade inhemska havren.

Jag skall icke fördjupa mig i detta spörsmål, men likaväl som jag vid denna kammars överläggningar på fredagen och lördagen reagerade, när det gällde inmalnings- och inblandningstvång för vete och råg, reagerar jag mot detta, och jag ber därför herr talman att med stöd av det anförda, få yrka avslag å utskottets hemställan och de väckta motionerna.

Häruti instämde herr *Pettersson* i Hällbacken.

Herr *Johansson* i Uppmälby: Herr talman, mina herrar! Då det här ärendet förelåg förra gången på kammarens bord, var det så gott som majoritet för förslaget om märkning av havre, d. v. s. även den havre, som användes till gryntillverkning. Det påvisades emellertid, att våra traktatsförbindelser med främmande länder lade hinder i vägen för införande av märkningstvång utöver vad Kungl. Maj:t redan föreslagit. När sedan ärendet återremitterades i utskottet och upptogs till riksdagens behandling, föll man i utskottet ifrån den ståndpunkt, som man förut intagit. Jag vet inte, om vederbörande blevo mera överbevisade då, än de blevo förra gången, om att det icke var möjligt på grund av traktatsförbindelserna att föreskriva sådan märkning. Då kom det fram ett förslag i utskottet om en skrivelse till Kungl. Maj:t. Mot själva klämman i skrivelsen har jag för min del ingenting att anmärka, men när det gäller motiveringen skulle jag vilja ha vissa önskemål tillgodosedda. Emellertid har jag biträtt detta förslag, och det har jag huvudsakligen gjort av det skälet, att jag vid den tidpunkten visste, att det skulle bli en ny regering och jag var medveten om att det för den gamla regeringen var omöjligt att effektuera riksdagens skrivelse. Men jag tycker, att de herrar, som fått taga regeringsansvaret och som slagits för detta och klandrat den gamla Kungl. Maj:t, borde bli satta i tillfälle att expediera riksdagsskrivelsen, och av den anledningen har jag icke motsatt mig förslaget, varför jag tycker att riksdagen skulle taga det.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Pehrsson* i Bramstorp: Jag känner icke igen utskottets ärade ordförande i dag. Då vi diskuterade saken i utskottet, kunde inte enighet vinnas om den linje, som tidigare varit anvisad av utskottet, och som icke biträtts av vissa av utskottets ledamöter, bl. a. av herr Sköld, och icke kunde godtagas. Herr Sköld förklarade, att om man kunde finna någon utväg, varigenom man icke direkt förstörde spannmålen, kunde han vara med om att biträda utskottets förslag, och han ville vara med om att vidtaga åtgärder, som kunde såväl upphjälpa möjligheterna till avsättning av svensk havre, som också förbättra priset. Jag ansåg icke någon meningsskiljaktighet föreligga i utskottet om nu föreliggande förslag, utan alla voro eniga därom. Den uppfattning, som herr *Johansson* i Uppmälby framfört nu, har påkommit efter utskottets beslut.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till det föreliggande memorialet.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 15.

Å föredragningslistan var vidare upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till förhinderande av plockning av lingon före viss dag jämte i ämnet väckta motioner. *Ang. förbud mot plockning av lingon före viss dag.*

I en till riksdagen den 21 februari 1930 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 187, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om förbud mot plockning av lingon före viss dag.

I anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition hade väckts följande likaledes till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

de likalydande motionerna nr 311 i första kammaren av herr *Per J. Gustafsson m. fl.* och nr 509 i andra kammaren av herrar *Petersson* i Broaryd och *Svensson* i Grönvik, vari hemställts, att riksdagen måtte vidtaga den ändring av Kungl. Maj:ts förevarande proposition, att den föreslagna förordningen om förbud mot plockning av lingon före viss dag icke måtte inskränka jordägares rätt att förfoga över lingonskörd å egen mark; samt

motionen, nr 475, i andra kammaren av herr *Mårtensson m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

Utskottet hemställde,

- 1) att förevarande proposition måtte av riksdagen lämnas utan bifall;
- 2) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville med beaktande av vad utskottet anfört, efter erforderlig utredning för riksdagen framlägga nytt förslag till åtgärder till förhinderande av plockning av lingon före viss dag; samt
- 3) att motionerna I: 311 och II: 509 samt II: 475 måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under 1) och 2).

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herrar *Johansson* i Uppmälby, *Dalberg*, *Kropp*, *Uddenberg* och *Andersson* i Tungelsta, som ansett, att utskottet bort hemställa,

- 1) att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 475 avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition; och
- 2) att motionerna I: 311 och II: 509 måtte anses besvarade genom vad i reservationen anförts och hemställts; samt

av herrar *Sederholm*, *Gabrielsson* och *Månsson* i Erlandsro, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta

1) att med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å motionen II: 475 antaga det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till förordning om förbud mot plockning av lingon före viss dag;

2) att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville efter verkställd närmare utredning förelägga riksdagen förslag jämväl i visst i reservationen särskilt berört avseende; och

3) att motionerna I: 311 och II: 509 måtte anses besvarade genom reservationernas hemställan under 1) och 2).

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Johansson* i Uppmälby: Herr talman! Som kammarens ledamöter finna, har jag och fyra andra medlemmar av utskottet i denna fråga avgivit en reservation. Denna reservation skiljer sig icke, vad gäller punkt 1), från ut-

Ang. förbud
mot plockning
av lingon
före viss dag.
(Forts.)

skottets förslag: avslag på propositionen. Den gör det heller inte i vad gäller punkt 3): avslag på de väckta motionerna. Men i punkt 2) har utskottet ett förslag om en skrivelse.

Utskottet uttalar i sin motivering, att det inser de svårigheter som skulle uppstå när, på sätt Kungl. Maj:ts föreslagit, Kungl. Maj:ts befallningshavande efter hushållningssällskapets hörande skall förordna om viss dag, då plockningen av lingon får börja. En sådan svårighet ha vi ju i det förhållandet, att mogningen av dessa bär sker så olika, beroende på var bären växa. Mogningen sker fjorton dagar, tre veckor, kanske en månad tidigare, när bären växa på solsidan, mot när bären växa på en skuggig plats. Det skulle ju då, om man dröjde tills alla bären voro mogna, bli så, att de tidigast mogna bleve förstörda. Skulle en tidigare tidpunkt fastställas, så komme bärplockningen att ske, då en del bär voro omogna. I det första fallet har man att taga hänsyn till, om bären skola användas till export eller transporterats längre sträckor, att bären inte äro mogna. Då bli de nämligen förstörda; de tåla icke lång lagring, när de äro mogna.

I motionerna har förordats Kungl. Maj:ts förslag men med ett tillägg. Man gjorde på andra avdelningen en särskild paragraf, som sade, att jordägaren skulle ha rätt att före den tidpunkt, som Kungl. Maj:ts befallningshavande hade bestämt att plockningen skulle få börja, hava rätt att plocka. Man skulle ge jordägaren en förmånsrätt. Sedan, efter den bestämda tidpunkten, skulle allmänheten få plocka. Vi veta, hurusom förvaltningsutskotten bestå huvudsakligen av jordägare. Skulle då jordägaren få denna rätt, så kunde man befara, att tiden för bärens frigivande i de flesta fall skulle komma först sedan snön fallit. Man skulle följaktligen kunna utestänga alla andra än jordägaren. När emellertid ärendet kom i plenum visade det sig — jag misstänkte det redan förut — att detta tillägg till författningen var till sin natur sådant, att det icke kunde genomföras. Det måste då bli en civillag, ty det rör äganderättsförhållanden. Den saken har icke knäckts ännu, vem som är ägaren till bären, som växa i skogen. De som på avdelningen tidigare voro för denna förmånsrätt måste då vända. Vi kommo så till resultatet: avslag på motionerna och den kungl. propositionen. Det blev alltså ingen hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:ts om framläggande av förslag av den innebörd, som det nämnda tillägget skulle innebära.

Jag tror, att man gör klokast, om man för närvarande avslår Kungl. Maj:ts proposition och avslår utskottets förslag.

I en annan reservation, avgiven av herr Sederholm m. fl., yrkas bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Denna reservation har rönt mycket ringa anslutning i första kammaren. I första kammaren, där man nu intagit en helt annan ståndpunkt än man gjort i denna kammare, fattades bara tre röster för, att den reservation, jag avgivit, hade segrat.

Denna fråga har varit uppe så många gånger, och det kan vara alldeles onödigt att nu fördjupa sig längre i densamma. Jag vill emellertid säga det, att skall man skapa en dylik förmånsrätt för jordägarna genom en civillag, så är det väl bättre, att man går så till väga, att man säger, att jordägaren har absolut rätt att plocka bären. Sedan kunna ju statsmakterna föreskriva, att jordägaren icke får plocka förrän viss dag. Så är det ju nu, när det gäller kräftfångst. Där har jordägaren eller vattenägaren ensam rätt till fångsten, men det bestämmes i en förordning, att före en viss dag får han icke fånga kräftor. Om man emellertid skulle gå in för att jordägaren skulle få rätt att plocka bären före den tidpunkt, då, enligt vad Kungl. Maj:ts befallningshavande har konstaterat, bären äro mogna, då när man inte det mål, som man åsyftade, när riksdagen skrev och begärde utredning angående åtgärder mot plockning av bär, som icke äro mogna. Men om nu jordägaren skulle få plocka

tidigare, så skulle han ju få plocka både kart och mogna bär hur som helst. Detta kunde man ju förekomma genom en förordning, i vilken säges, att jordägaren får icke plocka bären förrän viss dag.

Denna sak är för närvarande så invecklad, att jag skulle vilja råda kammaren att gå på rent avslag. Jag tror nämligen inte, att man når något resultat med en skrivelse, som saken nu ligger. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

I detta yttrande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Olsson* i Ramsta, *Bäcklund*, *Brännberg* och *Uddenberg*.

Herr Carlström: Herr förste vice talman! Jag erkänner gärna, att det föreligger stora svårigheter att gå till botten med denna fråga, och jag säger att, fastän jag tillhör dem, som dikterat utskottets beslut, jag dock inte är så värst glad över att jag nödgats ställa mig på den ståndpunkten.

Jag kan ju gå med på vad som utskottets ärade ordförande sade, att i några fall markägaren skulle kunna illvilligt utnyttja förmånsrätten. Han skulle då plocka såväl mogna bär som omogna före den dag, som var bestämd. Det är en ganska grannliga historia detta, det vill jag erkänna. Men det har också blivit en grannliga historia för dessa jordägare att utvinna några möjligheter till att få vara med och skörda bär på sin egen mark. Om det vore på det sättet, att det här gällde endast fattiga människor, som för att få en liten inkomst plockade lingon på annans mark, om det gällde barn och icke arbetsföra, så skulle säkerligen icke här i riksdagen någon ha kommit fram med de krav, som här rests. Det är nog så bland oss lantmän — nog är det så i mitt län — att om vi få se en fattig gumma eller några barn, som äro ute och plocka lingon på våra marker, vi icke gripas av någon större aversion mot dem. Men det är inte bara dessa människor som tillgodogöra sig skogens röda guld — som det heter — utan på höstsidan, när lingonen börja mogna, då kommer det folk från samhällena och städerna. De resa ut i bilar i stora följen, sådana människor som inte behöva plocka bär utan som mycket väl kunde betala för bären, som ha god råd att köpa lingon av dem, som annars skulle plocka dem. Dessa besökande ha vanligtvis bättre inkomst än markägare ha, på vilkas ägor lingonen växa. Det är egentligen ingen oväsentlig historia detta för en liten lantbrukare, som har några tunnland skogsmark, om han kan tillgodogöra sig på lingonplockning 150—200 kronor om året. Under goda lingonår kan han kanske komma upp till 300—400 kronor. Han behöver detta så innerligt väl som ett plus till den magra inkomst, jorden i övrigt ger. Om en sådan lantbrukare har en backe i närheten av en stad eller ett samhälle, och ett otal människor komma ut och roffa åt sig skörden på ett par dagar, så att det icke blir något över för honom ens till hushållsbehov, så skall man inte vara förvånad över att detta väcker misstämning. Jag bor själv nära ett samhälle. Jag skall icke göra min av, att vi själva skola få plocka de bär vi behöva i våra skogsmarker. Vi skulle inte hinna med det, så hastigt bli bären avplockade. Jag gör för min del ingen anmärkning mot det. Jag får köpa några kilogram lingon på hösten. Men jag förstår, att det nog skulle kännas smärtsamt för den, som för sin utkomsts skull vore i behov av att skörda dessa bär på den egna marken, om han skulle bli satt ur stånd att göra detta. Det skulle dock vara en hjälp i det betryckta läge, vari jordbruket onekligen sedan många år befinner sig, om en rättelse på detta område kunde ske. Detta är anledningen till att vi icke slippa ifrån frågan i riksdagen. Jag måste säga, att då nu Kungl. Maj:t kommit fram med ett förslag om, att man skulle åtminstone se till att lingonen finge mogna, så att de icke plockades gröna eller omogna, så

Ang. förbud
mot plockning
av lingon
före viss dag.
(Forts.)

Ang. förbud
mot plockning
av lingon
före viss dag.
(Forts.)

är ju detta ett steg i rätt riktning. Man vågar hoppas, att det verkligen skall bli så, att länsstyrelsen bestämmer den rätta tiden på varje särskild ort. Jag erkänner, att det är svårt. Det är klart, att även på samma hagmark lingonen mogna olika tider i olika terräng. Man har emellertid velat göra ett försök från Kungl. Maj:ts sida.

Nu har utskottet ansett, att man skulle kunna gå med på detta. Men man borde ha en liten förmånsrätt åt ägaren. Om i en skogsbacke växte lingon på södersidan, vilka mogna före den fastställda dagen, så skulle ägaren få tillgodogöra sig dem före den tidpunkt, som länsstyrelsen hade bestämt för allmän plockning. Nu kan man givetvis säga, att detta är att kringgå bestämmelserna om, att litet var skall få vara med om att plocka. Man befarar att jordägaren skulle låta plocka upp alla lingonen i förväg. Naturligtvis kan det finnas jordägare, som skulle göra så, men jag tror inte, att det behöver bli regel. Jag tänker nog, att många lantbrukare skulle vara tillfredsställda med om de kunde få plocka till husbehov, innan den stora invasionen kom från samhällena.

Jag förstår, som jag förut sade, att det är svårt att komma till botten med denna fråga. Om vi emellertid lösa den enligt Kungl. Maj:ts förslag, blir det i alla fall så, att då få i regel de, som äga jord, som ligger intill ett samhälle, knappast tillfälle att vara med på plockningen. De skulle gärna vilja ha den där rätten. Åtminstone skulle de vilja ha rätt att taga vara på de lingon, som mogna före plockningsdagen, och se till, att dessa icke bleve förstörda.

Som jag förut sagt, är jag ganska medveten om svårigheterna på det här området. Jag tror dock att vi få försöka, även om det blir svårt, att komma någon vart. Jag tror inte att det är bättre, såsom herr Johansson säger, då det nu begäres en lagstiftning, att man skulle försöka få klart för sig, vem som äger skogsbären, göra rent bord så att säga, än att gå denna väg. Jag tror vi få försöka på den vägen först åtminstone, och se hur det kan taga sig ut.

Jag ber därför, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Johansson**: Herr talman! Eftersom första kammaren redan fattat beslut i saken i enlighet med utskottets förslag, skall jag icke gå in på detta ämnes långa förhistoria. Ämnet har många gånger varit föremål för riksdagens behandling. År 1918 förelåg en kungl. proposition. Jag konstaterar av utskottets motivering, att utskottet egentligen har tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition, men att utskottet vill ha ett tillägg av innebörd att förmånsrätt vid plockning av lingon skulle ges åt markägaren. Det är helt naturligt, att jag själv hade samma känsla, när jag utarbetade propositionen, och jag var genast inne på den vägen. Men vid granskning av ärendet och vad som ligger bakom fann jag — ledamöterna kunna finna det på sidan 4 i utlåtandet — att riksdagen 1928 behandlade detta ärende och beslöt en riksdagsskrivelse med begäran om ett förslag, sådant som det propositionen innehåller. Då gjorde riksdagen det uttalandet, att denna utredning borde, enligt dess mening, icke, såsom i den då väckta motionen antydde, utsträckas att omfatta jämväl spörsmålet huruvida någon förmånsrätt vid utnyttjandet av bärtillgången kunde tillförsäkras jordägaren, ett spörsmål som syntes främmande för syftet med den av lagutskottet förordade utredningen. Riksdagen har således tidigare sagt ifrån, att den inte vill ha ett sådant förslag, och riksdagen har gjort en beställning av just vad den kungl. propositionen innehåller. Det är detta som givit anledning till att ärendet kommit under jordbruksdepartementet. Med ett bifall till utskottets förslag, den begäran detsamma innehåller, skulle ärendet föras in på ett helt annat plan. Det skulle bli av civilrättslig natur och såsom sådant behandlas av

justitiedepartementet. Man kommer där in på en gammal sedvanerätt, ett slags äganderätt, som icke behandlats i det nu förevarande spörsmålet. Det var denna del av problemet, som riksdagen själv 1928 ville skjuta åt sidan. Därför har ärendet tagits helt och hållet som en hushållsangelägenhet. För att bevara lingonen och även lingonriset, därför att, såsom vi veta, lingonen plockas med maskiner; då händer det inte blott att lingonen plockas gröna utan också att riset förstöres.

*Ang. förbud
mot plockning
av lingon
före viss dag.
(Forts.)*

Nu vill jag säga, att även om denna hushållsangelägenhet togs så, som Kungl. Maj:t föreslagit, så har markägaren i alla fall en nytta av detta, därför att den markägare, som skall använda bären i sitt hushåll, har intresse av att bären få mogna och få hållas i fred till dess. Därefter få alltså andra deltaga i bärplockningen. Själva äganderättsfrågan har, såsom jag nyss sade, riksdagen inte velat gå in på i detta sammanhang. Det är inte meningen, att lagen skulle tillämpas annat än på de orter och i de bygder, där en allmän opinion kräver en sådan lagstiftning och där den visar sig vara av behovet påkallad.

Jag skall, som sagt, inte gå in i ämnet, sedan första kammaren beslutat bifalla utskottets hemställan. Det torde vara lämpligt för dem, som vilja något positivt, att ansluta sig till ny skrivelse med begäran om detta tillägg. Då går ärendet till justitiedepartementet för den lagbehandling, som blir en följd av att ärendet kastas in på det civilrättsliga området. Jag vill även ha sagt, att det är inte lätt för Kungl. Maj:t att tillfredsställa riksdagens önskningsar. År 1928 skrev riksdagen, och begärde en proposition med förslag sådant som det nu föreliggande. Då ville man inte, att det skulle tagas med förmånsrätt för markägaren. När detta förslag kommer, då säger jordbruksutskottet: Nej, det är inte det vi vilja ha; vi vilja ha in den passus, som riksdagen 1928 inte ville ha med. Det är sannerligen inte så lätt att tillfredsställa riksdagens önskningsar, när man får ett sådant svar. Utskottets motivering innebär emellertid faktiskt ett tillstyrkande av propositionen och ett erkännande av det berättigade i att något göres i saken.

Herr Sköld: Herr talman! Denna fråga är en gammal bekant för riksdagen. Det har på sina håll uppstått missnöje från jordägarnas sida däremot, att skogsbär få tillgodonjutas av vem som helst. Detta är dock gammal rättspraxis. För min del vill jag säga, att om det här endast varit fråga om den företeelse, som herr Carlström påpekade, nämligen att folk från städer och samhällen på fritider fara ut och kanske fara litet barbariskt fram i skogsbackarna, om det bara varit fråga om att tillförsäkra jordägarna en förmånsrätt framför dessa människor, så skulle jag inte säga så mycket därom. Men nu veta vi, att detta är en företeelse, som är mycket begränsad, som begränsar sig till de närmaste trakterna av tät bebyggda samhällen men inom det stora vidsträckta landet i övrigt råder ett annat förhållande. Vi veta hurusom där massor av människor skaffa sig biinkomst på hösten genom lingonplockning. Det kan icke betraktas som riktigt, att man nu skulle vidtaga åtgärder, som skulle gå därpå ut, att dessa människor skulle trakasseras och förhindras att komma åt lingonen och av dem göra sig den inkomst, som de nu haft. Nu är det så, att själva denna fråga, huruvida jordägaren skall ha ensamrätt till bären, icke förut vunnit understöd av riksdagen, i det att riksdagen själv förklarar, att den icke vill gå så långt, inte vill gå till att förändra äganderätten och ge markägaren ensamrätt till bären. År 1928 skrev emellertid riksdagen och förklarade, att riksdagen skulle vilja vara med om en utredning, som går därpå ut, att plockningstiden skulle begränsas, till förekommande av plockning av omogna lingon. Den gången var också förslag uppe om att man skulle ge förmånsrätt åt jordägaren. Det blev av riksdagen avvisat. Det var de frisinna

Ang. förbud
mot plockning
av lingon
före viss dag.
Forta.)

som tillsammans med socialdemokraterna med skärpa avvisade denna förmånsrätt. I dag finna vi, hurusom jordbruksutskottets majoritet — första kammaren och väl om en stund även andra kammaren — tänker ansluta sig till den ståndpunkt, riksdagen vrakade 1928. Och varför gör riksdagen det? Jo, därför att de frisinnade i dag tydligen ha en annan uppfattning, än de hade 1928.

Nu kom Kungl. Maj:t i år med ett förslag, som stod i fullkomlig överensstämmelse med riksdagens skrivelse 1928. Jag förklarade för min del i utskottet, att därest jordägarna önskade få denna lag genomförd, så skulle jag ansluta mig till den ståndpunkten och verka för att lagen blev godtagen av riksdagen. Detta anbud från min sida till regeringspartiets ledamöter och övriga borgerliga representanter i utskottet blev emellertid icke accepterat utan blankt avslaget. I stället försökte, såsom här förut skildrats, en majoritet gå fram med ett nytt förslag, som gick därpå ut, att jordägarna skulle ha viss förmånsrätt till bärplockningen. Till en början gav man i enlighet med en motion från bondeförbundshåll denna förmånsrätt en sådan formulering, att det skulle betyda en klar förändring i rent civilrättsligt avseende, så att jordägaren ensam skulle få lov att tillgodogöra sig skogsbären. Vid den kritik, som riktades mot detta förslag, svängde man och ville göra en begränsning. Och nu har man kommit fram till en sådan begränsning, enligt vilken jordägaren alltså skall ha rätt att för egen räkning plocka bären och därvid taga till hjälp sina familjemedlemmar och sitt tjänstefolk. Det var ju helt enkelt nödvändigt att göra en sådan begränsning. Ty den vidsträcktare formuleringen skulle ju leda till, att jordägaren skulle kunna arrendera ut rätten att plocka bär åt vem som helst, t. ex. åt bärplockningsfirmor, och därigenom utesluta hela den stora allmänheten. Så långt vågade man inte gå, och därför har man gjort denna begränsning.

Nu skulle jag vilja fästa uppmärksamheten vid vilka underliga konsekvenser, som komma att följa av detta. Jag kan taga bara ett enda litet exempel. Vi kunna tänka oss, att en markägare har en gift syster, bosatt i en närbelägen stad. Hon har brukat komma ut till sin bror i bärplockningstiden och plocka lingonen för sitt hushåll. Skulle denna av de frisinnade nu förordade lag bli genomförd, vad blir då följden? Jo, hon kommer ut en söndag. Men hon får inte plocka. Det får endast jordägaren samt hans familj och tjänstefolk göra. Men hon hör inte till någondera delen. Då skulle man ju kunna säga, att jordägaren själv kan gå ut eller skicka ut sina familjemedlemmar och sitt tjänstefolk och plocka bär åt henne. Nej, det går inte heller, ty då plockar man inte för jordägarens egen räkning. Jag är inte alldeles övertygad, att jordägarna, när de verkligen komma att konfronteras med denna nu förordade lagstiftning, vilja vara med om den. Ty den kommer, ifall elaka människor äro framme, att leda till otrevliga trakasserier. Vi skola komma ihåg, att brott mot lagen bli åklagarmål. Landsfiskalen blir skyldig att upptaga varje bestyrkt angivelse. Varje den minsta överträdelse av dessa märkvärdiga föreskrifter, som anmäles till landsfiskalen, måste av denne beivras. Jag är för min del övertygad, att man här är inne på en väg, som är helt och hållet orimlig.

Nu har herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet redan påvisat, vad som här är den springande punkten, nämligen att så snart man går ifrån Kungl. Maj:ts förslag, som utgör ett led i den ekonomiska lagstiftningen, och går över på utskottets förslag, så träder man in på civillags område. Därav följer givetvis ögonblickligen, att en fakultativ tillämpning icke kan komma i fråga. Vi ha ännu aldrig i vårt land haft någon fakultativ civillag. Och det är alldeles otänkbart, att några ansvariga myndigheter skulle vilja förordda, att vi skulle få en civillag införd i landet, som skulle träda i tillämpning först sedan landsting och hushållningssällskap därtill givit sitt medgivande. Hitills ha vi haft en för hela landet och för alla medborgare gällande civillag. Och

det ligger i sakens natur, att det är otänkbart att bryta sönder denna enhetliga civillag på detta sätt. Om lagen skall genomföras, måste den därför komma att gälla hela landet. Jag föreställer mig, att denna lag kan komma att bli en söt lukt för de stora skogsbolagen i Norrland, som nog skulle vilja skydda skogarna för alla möjliga främmande människor — inte särskilt bärplockarna — med hänsyn till skogskulturer och dylikt. Men jag antar, att den norrländska befolkningen i allmänhet inte kommer att bli särskilt glad åt denna lagstiftning, vars genomförande visserligen kan vara ett jordägarintresse i några begränsade områden i mellersta och södra Sverige men som skulle lägga hela vårt land under tvångströja och som ingenting annat är än en veritabel kristidsprodukt. Det förefaller mig orimligt, att riksdagen skulle vilja vara med om detta. Jag kan inte tro, att det skall vara möjligt.

Trots att denna lagstiftning alltså i sig själv är horribel, så föreställer jag mig dock, att andra kammaren nu inte bryr sig om detta utan låter denna skrivelse avgå. Men jag har dock ett hopp. Det skulle vara ganska underligt, om lagrådet skulle vilja tillstyrka en så märkvärdig produkt som denna. Det skulle vara underligt också, om man skulle kunna leta fram någon justitieminister i vårt land, som skulle vilja lägga fram ett sådant förslag. Men även om detta sker, har jag dock ett hopp. Vi skola komma ihåg, att detta är en fråga av civillags natur. Den måste ordentligt utredas, den måste vandra till lagrådet o. s. v. Jag hoppas, att, när lagen efter många år är färdig och kommer tillbaka hit, de frisinna på nytt skola ha ändrat mening, så att vi i alla fall slippa ifrån detta.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till den av herr Johansson i Uppmälby m. fl. avgivna reservationen.

Herr Herou: Herr talman! Givetvis skulle man inte kunna ha någonting principiellt att invända, därest det finnes möjlighet att fastställa ett förhållande, som omöjliggjorde s. k. okynnesplockning eller som förmådde människorna att avhålla sig från att plocka lingon, innan de äro mogna. Det kunde ju endast vara till gagn för alla parter. Ty man kan ju instämma med departementschefen, när han påpekar, hurusom man på vissa orter plockar lingonen alltför tidigt och hurusom man genom denna plockning, innan bären äro mogna, åstadkommer stora skador, framför allt då det gäller plockning av bär för export. Men man måste på det starkaste betvivla lagstiftningens förmåga att finna ut anordningar, som skulle förhindra den utveckling, som gör sig gällande på vissa orter för närvarande. Det blir en rätt tungrodd apparat, att länsstyrelsen efter hushållningssällskapets hörande skulle bestämma viss dag, då plockningen fick börja. Och myndigheterna skulle nästan behöva vara allvetande för att ha möjlighet att fastställa den lämpliga dagen. Bestämde man dagen så tidigt, att det möjliggjorde plockning av de lingon, som tidigast mogna, så medgäves ju därmed också möjlighet att plocka de bär, som växa på mindre tjänliga ställen och som därför kanhända mogna först 14 dagar senare. Man kan därför inte instämma med dem, som tro på möjligheten att fastställa en viss dag, när, såsom det heter i propositionen, bären allmänligen skulle kunna anses vara mogna. Om denna lag skulle få någon som helst effekt, d. v. s. kunna hindra plockning av omogna bär, så måste dagen sättas så sent, att en stor del av lingonskörden redan är tillspillogiven, därför att en mängd bär blivit övermogna och fått stå och ruttna i markerna.

Emellertid har ju i samband med denna sak ånyo upprullats frågan om en särskild förmånsrätt för jordägaren till dessa skogsbär. Man begär här, att jordägaren, oberoende av denna lagstiftning, skulle få börja plocka lingonen den dag han själv ville. Om det visar sig möjligt att genomföra en sådan lag-

*Ang. förbud
mot plockning
av lingon
före viss dag.
(Forts.)*

Ang. förbud
mot plockning
av lingen
före viss dag.
(Forts.)

stiftning, som här nu föreslås, bör man därför vara på det klara med, att detta kommer att leda till, att man vill gå ännu ett steg längre, nämligen till att, såsom man alltid åsyftat, beröva de fattiga den sista rättighet de ännu ha kvar av urgamla fri- och rättigheter. Det skulle leda till, att de stora jordägarna fingo lägga sin döda hand över skogens bär, och man skulle beröva de fattiga människorna möjligheten att plocka litet bär till eget husbehov eller för att förtjäna en slant därpå. Det finns här en lagtext, som talar om böter på 5 till 500 kronor för överträdelse av denna lag, och man har djärvts påstå, att det inte alls är omöjligt att tillse, att denna lag efterlevs. Jag tror, att den, som yttrar sig så, ingen erfarenhet har om förhållandena på de stora vidderna uppe i Norrland. Det är alldeles säkert, att denna lag icke skulle komma att efterlevas där. Och då skulle ju det förhållandet uppstå, att den, som lojalt böjde sig för lagen, skulle få svårare att skaffa sig lingen än »lagbrytaren». Enda sättet att få några bär bleve kanske att bli »lagbrytare».

Man brukar annars säga, att det är omöjligt att genomföra en lagstiftning, som icke har stöd i det allmänna rättsmedvetandet. Jag vill verkligen säga, att när här planer äro uppe, som på lång sikt kanske avse att beröva fattiga människor deras sista återstående rest av urgamla fri- och rättigheter, så kommer en dylik lagstiftning icke att vinna någon som helst respekt i det allmänna rättsmedvetandet. Det är därför absolut nödvändigt för dem, som vilja slå vakt om de stora massornas intressen och rättigheter i detta fall, att på det bestämdaste motsätta sig redan detta lilla första försök att beröva människorna deras rättigheter, detta sagt även med full förståelse för det berättigade i att komma den okynnesplockning till livs, som i viss mån förekommer.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag å såväl Kungl. Maj:ts proposition som å utskottets hemställan och bifall till den av herr Johansson i Uppmälby m. fl. avgivna reservationen.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Eftersom jag är motionär i denna fråga, skall jag be att få säga några ord.

Herr statsrådet förklarade, att det inte var lätt att göra riksdagen till freds. Ty om riksdagen begärt ett förslag och Kungl. Maj:t sedan kommer med ett dylikt förslag i enlighet med riksdagens skrivelse, så godtages det icke av riksdagen. Men jag vill säga herr statsrådet, att jag för min del icke varit inkonsekvent i detta fall. Jag var icke med om denna riksdagsskrivelse, jag godkände den icke. Jag har aldrig trott, att det var någon välsignelse med det förslag, som framlades den gången. Och jag har alltså i detta fall icke ändrat mening.

Nu säger man, att det här är en så svår uppgift, att utredningen icke kan klara ut den. Jag har kanske icke kompetens att bedöma möjligheten att klara ut saken, men så svårt är det väl ändå inte, att utredningen skulle gå fullkomligt bet därpå.

Nu säger herr Sköld, att det är en rättspraxis att bären få plockas av vem som helst. Ja, jag vill säga, att i våra trakter är denna praxis inte erkänd och på många håll torde den på sin höjd vara tio år gammal. Den uppkom egentligen, när man började motionera i riksdagen om dessa saker. Förut ingick det i det allmänna medvetandet, att vad som växte på marken tillhörde markägaren. När en person köpt marken och fått lagfart på den och när staten ålägger en fastighetsskatt, som enligt utredning av särskilda utskottet går betydligt utöver den avkastning, som jorden ger, så undrar jag verkligen, huruvida det kan vara rimligt att frångå markägaren den möjlighet att förbättra sin dåliga ekonomi, som det här gäller. Vill staten utöva social välgörenhet, så skall det inte ske på bekostnad av många av de svagast ställda i samhället som dyrt förvärvat den egendom de skola leva av. Men detta sker

just, när staten säger, att skogsbären äro allmän egendom. Den som har 10 eller 20 tunnland skogsmark skulle, såsom herr Carlström framhöll, kunna skaffa sig en inkomst av bärplockning på denna sin mark, uppgående till 150 kronor. Men nej, det får han inte, säger staten, det är allmän egendom. Är detta rimligt?

*Ang. förbud
mot plockning
av lingon
före viss dag.
(Forts.)*

Herr Herou sade, att de, som gå med på detta förslag, icke ha någon erfarenhet angående förhållandena på de stora vidderna i Norrland. Jag skulle vilja säga herr Herou, att när han talar, som han gör, visar han, att han ingen erfarenhet har om förhållandena i våra bygder. Ty där är det helt annorlunda. Där spelar skogens röda guld en avsevärd ekonomisk roll för småbrukarna.

När riksdagen nu går att skriva till Kungl. Maj:t — ty jag hoppas, att även andra kammaren biträder utskottsförslaget — så tror jag, att problemet ingalunda skall visa sig olösligt utan möjligt att komma till rätta med. Och jag hoppas, att när vi komma till frågan om jordägarens rätt på detta område, det skall bli möjligt att vinna förståelse även på den punkten. Ty det går dock icke att negligera denna rätt.

Jag är inte uteslutande belåten med utskottets motivering, men man har ju nu ingen annan möjlighet, om man vill vinna något, än att gå med på utskottets linje. Annars skulle jag helst velat stryka utskottets motivering och endast yrka bifall till moment 2) i klämman. Men såsom saken nu ligger, skall jag inte göra något sådant yrkande utan hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson i Tungelsta: Herr förste vice talman! Vid de tillfällen, då denna fråga tidigare behandlats i riksdagen, har det rätt mycket delade meningar angående behovet och lämpligheten av en sådan lagstiftning, varom här är fråga. Man måste ju säga, att det skall erbjuda ganska stora vanskligheter för en offentlig myndighet att på förhand bestämma den dag, då lingonen inom ett visst område skola kunna anses vara lagom mogna att plockas. Beträffande behovet av denna lagstiftning anför Kungl. Maj:t i sin proposition, att det förhållandet, att lingonen plockas omogna, skulle medföra ganska stora olägenheter beträffande exporten och lingonens tillvaratagande i övrigt, och detta, säger Kungl. Maj:t, torde lätt kunna ogynnsamt påverka exporten.

Nu har denna fråga ansetts aktuell sedan 1913. Alltsedan den tiden ha exporterats avsevärda kvantiteter av lingon härifrån landet, och ganska betydande kvantiteter ha gått till försäljning inom landet. Men man har i alla fall inte något annat att säga beträffande de olägenheter, som det nämnda förhållandet skulle medföra, än att det *torde kunna* ogynnsamt påverka lingonens tillvaratagande. Man har alltså icke kunnat konstatera, att några verkliga olägenheter på grund av, att lingonen plockas för tidigt, vore tillfinnandes.

Nu har utskottet hemställt om avslag på den kungl. propositionen men samtidigt gått in för, att jordägaren skulle tillerkännas förmånsrätt att, även sedan förbud utfärdats, för egen räkning tillgodogöra sig bären. Man är då inne på det, som alltid varit syftet med motionerna i denna fråga. Man vill här komma fram till, att allmänheten skulle fränkännas den urgamla sedvanerätt, som faktiskt föreligger, att fritt tillägna sig skogsbären. Om jordägaren skulle tillerkännas en sådan förmånsrätt, är det uppenbart, att det kommer att ligga i hans intresse att få tidpunkten för bärplockningen satt så sent som möjligt. När Konungens befallningshavande skall fastställa denna tidpunkt, kommer väl vederbörande att rådfråga sig hos kommunalnämnderna och hushållings-sällskapets ombud i socknarna. Dessa utgöras i regel av jordägare, och då ligger det nära till hands, att de påverka beslutet om tidpunkten så, att den sättes så sent som möjligt. Om så blir fallet, kommer detta att medföra myc-

Ang. förbud
mot plockning
av lingon
före viss dag.
(Forts.)

ket avsevärda olägenheter i fråga om lingonens tillvaratagande. Det har redan erinrats i debatten, att om lingonen äro övermogna, äro de ej lämpliga för export, därför att de taga skada under transporten. Dessutom är det uppenbart, att om denna lagstiftning genomföres, kommer den att ogynnsamt påverka lingonens tillvaratagande i den utsträckning, vari det nu sker och vari det enligt min mening bör ske.

Nu har man fört fram i debatten vad som tidigare sagts vid behandling av denna fråga, nämligen att det gäller att skydda de mindre jordägarna från att bli berövade de bär, som växa på deras marker. I själva verket ligger det till på annat sätt. Vad man vill åstadkomma är att beröva de mindre jordägarna, torpare, arrendatorer och lantarbetare, som i stor utsträckning ägna sig åt bärplockning, möjligheten att tillgodogöra sig den lilla extra inkomst, de kunna erhålla genom att plocka dessa bär. Riksdagen har ju nyligen beslutat ganska omfattande åtgärder till stöd för de större och medelstora jordbruken. Det vore väl då en ganska underlig åtgärd från riksdagens sida, om man nu beslöte en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en lagstiftning, som är ägnad att beskära möjligheten för de fattigaste människorna på landsbygden att erhålla ett litet tillskott i sina inkomster.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till den reservation, som är afgiven av herr Johansson i Uppmälby m. fl.

Herr Månsson i Erlandsro: Herr talman! Denna fråga har tidigare behandlats, och det har alltid rätt olika meningar rörande densamma. När frågan var remitterad till hushållningssällskapen, ha samtliga hushållningssällskap utom det i Stockholms län framhållit, att missförhållanden råda beträffande skörden av lingon, i det att i mera tätt bebyggda trakter bären till följd av rådande förhållanden skördas i omoget tillstånd. Och lantbruksstyrelsen har förklarat, att detta medför åtskilliga betänkligheter, och detsamma har chefen för jordbruksdepartementet ansett, enligt vad som framgår av propositionen.

Då utskottet fick frågan till behandling, brötos även där meningarna. Man framhöll, att riksdagen beslutat en skrivelse i ämnet. Då riksdagen beslöt denna skrivelse framhölls i den då förda debatten, att det kanske funnes mindre jordägare, backstugusittare och andra, som av markägaren fått rätt att plocka lingon, men som i avvaktan på, att mognaden skulle inträda, ej plockat. Och då kunde det hända, att det komme folk från städer och andra samhällen och grusade deras förhoppningar, genom att de plockade bären i omoget tillstånd. Det är ej alldeles så, som här framhållits, att det här gäller den fattiges sista förmån och en gammal frihet. Det är ofta så, att denna de fattigas förmån blir tillspillogiven genom dem, som äro i bättre omständigheter.

När vi inom utskottet behandlade frågan, om det skulle bestämmas en viss dag, framhölls det, att det kunde möta vissa svårigheter. Men det är ej så, som herr Sköld sade, att ingen annan gick med på hans förslag. Jag vill hänvisa till reservationen av herr Sederholm m. fl., vilken jag varit med om. Där ha vi föreslagit, »att riksdagen må besluta, att med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å motionen II: 475 antaga härvid följande förslag till förordning om förbud mot plockning av lingon före viss dag». För den händelse riksdagen skulle biträda det förslag, som fram bäres i punkten 2) om en ny skrivelse, ha vi gått in för en sådan skrivelse. Men vi ansågo, att om riksdagen fattar beslut i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition, ha vi åtminstone fått ett beslut, att man ej får plocka före en viss dag.

Då nu första kammaren redan beslutat i frågan och godkänt utskottets utlåtande, skall jag ej här yrka bifall till den reservation, jag varit med om att avgiva, utan till utskottets hemställan.

Herr Carlström: Herr förste vice talman! Herr Sköld yttrade för några dagar sedan i kammaren, att jag nog kunde ha rätt i vad jag sade, men att jag alltid överdrev så mycket. Men jag tycker, att även herr Sköld överdriver, om han också har rätt i många stycken. Jag är rädd för, att samma skugga, som kastades över ett föregående ärende här i kväll av herr Johansson i Uppmälby, i vissa avseenden även berört herr Sköld. Mig har den skuggan icke gjort enerverad.

Herr Sköld påstod, att lagen ej passar för de vidsträckta delarna av landet. Jag förmodar, att han menade, att den ej passar för de stora vidderna i Norrland, där bolagen behärska stora delar av jorden. Men det är ju så, att denna förordning skulle bli fakultativ. Det ligger i hushållningssällskapens och landstingens händer att antaga denna förordning eller låta bli. Och jag tror ej, att de stora skogsbolagen skola finna, som herr Sköld sade, att det blir en söt lukt för dem. Jag tror ej, att de ha möjlighet att bestämma i lands-tingen, om förordningen skall införas där uppe. Det blir en annan part av landets befolkning där uppe, som kommer att göra det.

Herr Sköld talade om de frisinnades ändrade uppfattning. Jag har sagt förut, att det ej är med särskild entusiasm, som jag går in för detta förslag, men jag kan ej undgå att tycka, att det finnes ett visst berättigande i det, om man gör vissa jämförelser. Jag vill ej politisera upp frågan mer än skäligt är, men jag vill peka på en punkt, där man kan göra en jämförelse. Inom en viss grupp, då det gäller möjlighet att behärska ett arbetsområde, kan man ju besluta, att här på detta lilla område, där vi bestämt, att vi skola ha arbete, släppa vi icke in några andra, även om de behöva arbete bättre än vi. Om jag då tänker på småbrukarna, som ha möjlighet att plocka lingon på sina egna marker, kan det ej förtänkas dem, att de tycka, att det borde vara i första hand deras fredade område. Jag vill ej gå så långt, att jag är med om en lag, som säger, att ingen får plocka på en annans mark, men jag kan ej komma ifrån, att det ligger ett visst berättigande i, att den, som äger marken kan få plocka någon dag, innan allmänheten släppes fram i skogs-
marken.

Jag skall ej vidare gå in på de andra olägenheter, som uppstå för de jordägare, vilka bo i närheten av större samhällen, men det är så, att under den tid lingonplockningen pågår få nog många lantbrukare se till på sina ägor, att gärdesgårdarna icke plockas ned, så att kreaturen gå in på fälten. Ty dessa lingonplockande människor äro mycket litet känsliga för sådana saker som gärdesgårdar, sädesfält m. m. Det är ej fattigt folk, utan damer och her-
rar som ofta komma åkande i motorfordon, som uppföra sig så där nonchalant mot jordägarna.

Nu sade herr Sköld — och det räknar jag till överdrifterna å hans sida — att varje överträdelse måste beivras. Jag vill visserligen, att det skall bli möjligt att hindra överträdelser. Men den som känner till förhållandena på landsbygden vet, att det ej är så, att vi jordbrukare springa i väg och beivra en sak i första taget. Och jag tror, att det dröjer ganska länge, herr Sköld, innan någon beivrar dessa fall, om det gäller, att någon fattig eller några torparebarn plocka lingon på marken under den tid det icke är medgivet. Men då det gäller andra, då det gäller denna invasion från större samhällen, kan det vara hälsosamt att beivra intrånget för att få rättelse till stånd. Ja, jag hörde herr Sköld tala om den där jordägarens syster, som skulle hjälpa honom plocka lingon före den allmänt medgivna tiden — den där systemen figurerar redan i utskottet —. Herr Sköld behöver ej vara rädd för henne. Vi skola ej generalisera detta exempel. Skulle hon gå ut en förmiddag och plocka ett par kannor lingon, om hon har lust, så får det väl ske på jordägarens risk. Jag tror, att man överdriver betydligt, då man talar om sådana farhågor.

*Ang. förbud
mot plockning
av lingon
före viss dag.
(Forts.)*

Ang. förbud
mot plockning
av lingon
före viss dag.
(Forts.)

För övrigt tror jag ej, att hushållningssällskapen och deras ombud skola vara så illasinnade, i synnerhet mot den fattiga delen av befolkningen, att de flytta fram plockningstiden alltför långt, så att lingonen skulle vara skördade före den tiden av jordägaren. Därför tror jag ej heller, att en sådan bestämmelse blir till förfång för dem, som behöva plocka lingon på annans mark. Fortfarande erkänner jag, att det är rätt svårt att få rätsida på detta område, men något få vi göra.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Jag tror, att det finnes fog för att uttala ett tack till herr Svensson i Grönvik, som varit vänlig nog att upplysa kammaren om, vart man egentligen syftar med denna framstöt. Han hävdade med skarpa jordägarens rätt till de vilda bären i skogarna. Det är därom kammaren har att ge sin mening till känna. Det är icke fråga om att skapa fram åtgärder i syfte att förhindra för tidig skörd av lingon, utan det är fråga om att konstituera en äganderätt, som för närvarande icke finnes.

Herr Svensson i Grönvik gjorde gällande, att först under de sista tio åren har det blivit tal om, att de vilda bären i skogarna äro allmän egendom. Jag såg mer än en av kammarens ledamöter, som ganska tydligt gav tillkänna sin förvåning i anledning av denna herr Svenssons deklaration. Vi alla andra, som dock kommit åtskilligt långt på vägen, så att vi minnas mer än tio år tillbaka i tiden, vi ha ett mycket livligt minne av, att rätten att plocka de vilda bären i skogarna var allmän åtminstone för 40 år sedan. I min barndom var den rätten tillerkänd de fattiga och ej förbehållen de rika. Och tur var det. Ty om det ej varit fallit, så hade det ställt sig svårare med bärgningen för lantarbetare och fattigt folk i allmänhet. Om den rätten ej funnits, hade det varit ganska svårt för de människor, de tusen och åter tusen i detta land, som under hösten haft lingon att taga till för att få något till ärtmjölspannkakan och potatisen, och det hade varit svårt för dem, som i lingonplockningen haft en extra inkomst. Äganderätten till de vilda bären i skogarna har tillhört hela det svenska folket ännu, så långt bort i tiden, där historien förlorar sig i sagan, och så långt tillbaka i tiden minnes ej herr Svensson i Grönvik. Här är fråga om att konstituera en äganderätt för jordägaren, som hittills ej funnits till. Det är fråga om att taga en rätt från de fattiga och lägga till de rika.

Här säger herr Svensson i Grönvik, att när han köpt en egendom och betalat den och erlagt skatten för den, så har han äganderätt till allt vad därpå finnes. Men, herr Svensson i Grönvik, om jag köper en egendom i detta land, köper jag då äganderätten till de vilda bären i skogarna? Nej! Om jag ärver en egendom, har jag då ärvt äganderätt till skogsbären? Den rätten har ingen i detta land hittills kunna sälja och ingen har kunnat ge den i arv till någon. Det är, som sagt, fråga om att taga en rätt från de fattiga och ge den till dem, som ha något förut.

Här kommer nu herr Carlström och talar om småbrukaren och hans rätt till bären på hans egen mark. Herr Carlström vet lika väl som vi, att småbrukaren i detta land i allmänhet får gå ut på de stora skogarna, när han skall plocka sitt förråd av lingon. Resultatet av en lagstiftning, som syftar till att inskränka den fattiges rätt till skogsbären, betyder ett attentat mot de fattigaste bland de fattiga, det blir ett attentat mot den fattiga änkan på skogstorpet och mot de fattigmans barn, som gå hela sommaren och längta efter, att det skall mogna i skogen, för att matsedeln skall bjuda på något annat än på det vanliga och för att de skola förtjäna en slant till halvslutor för vintern.

Vill andra kammaren vara med om att taga första steget för att begå ett sådant attentat mot de fattiga, må den göra det.

Jag är fullt på det klara med, att de fattiga komma att ge svar, ty att

beröva dem rätten till de vilda bären i skogarna, det är kniven i hjärtat. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att andra kammaren, som nyligen i nära två dygn diskuterat frågan om hjälpåtgärder till jordbruket, tänker så mycket på sin värdighet, att den ej så omedelbart därefter fattar ett beslut, vilket innerst inne syftar till att göra det ännu fattigare för de människor på Sveriges landsbygd, som hittills varit de fattigaste bland alla.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Johansson i Uppmälby m. fl.

Ang. förbud mot plockning av lingon före viss dag.
(Forts.)

Herr **Herou**: Herr talman! Det var ett inpass i herr Svenssons i Grönvik anförande, som gav mig anledning att begära ordet. Han lät oss veta, vad frågan egentligen gällde. Han slogs för vad jag sade att man kommer att sträva efter i fortsättningen. Han motiverade nämligen rätten till lingonen med det påståendet, att när staten ålagt vederbörande fastighetsskatt, borde man få taga vara på allt som fanns på fastigheten. Fastighetsskatten utgår dock — eller bör åtminstone utgå — efter det allmänna saluvärdet, och om man icke har rätt till lingonen, kan denna rätt icke inräknas i saluvärdet. Vi kunna sålunda icke beröva jordägaren den rätt han icke har.

När jag anförde, att i de stora vidderna i Norrland skulle man icke komma att respektera denna lag, vill jag påstå, att detta har absolut giltighet för bedömandet av möjligheten att genomföra lagstiftningen, även om i andra orter skulle råda andra förhållanden. Annars vet jag mycket väl, att de missförhållanden, som man ondgör sig över, äro svåra i orter med relativt liten tillgång på lingon. Men jag tror mig också veta, att det icke är så farligt med den saken i Småland. Om han nu menar, att de småsinnets synpunkter, som gärna komma fram i orter, där det är ont om en vara, också skola gälla för lagstiftningen i hela landet, vill jag säga, att jag anser riktigare, att synpunkterna från de orter, där det röda guldet är rikligt förekommande och där de röda åsikterna äro mest företrädda, bli bestämmande i denna fråga.

Herr **Mårtensson**: Herr förste vice talman! Det har redan talats så länge i denna fråga, att det icke kan vara mycket att tillägga. Som motionär ber jag emellertid att få framlägga några synpunkter.

När jag tog del av den kungl. propositionen och de i densamma refererade yttrandena från de olika myndigheterna, fick jag ganska klart för mig, att en lagstiftning på detta område blir mycket svår, för att icke säga omöjlig, att genomföra. I de allra flesta yttrandena framhållas dels svårigheterna att bestämma viss dag för förbudets upphörande och dels svårigheterna för förbudets efterlevande under den tid detsamma skall vara gällande. Det förhåller sig även så, som herr Johansson i Uppmälby framhållit, att lingonens mognadstid i rätt stor utsträckning är beroende på markens läge och väderleksförhållandena. Det inträffar ganska ofta, att lingonen mogna vid olika tider på mycket begränsade områden. Om man bara tänker sig en liten skogsbacke av blott några få kvadratmeters storlek, kan en del av detta område ligga så till, att solen inverkar på växtligheten och på mognaden av de där växande bären, under det att en annan del av samma område har ett sådant läge, att solstrålarna endast sparsamt kunna nå dit. På detta begränsade område blir mognadstiden för lingonen alltså helt olika. Hur skall det då förfaras i detta fall? Skall det fastställas olika tider för förbudets upphörande allt efter markens läge, med hänsyn till sol och skugga o. s. v. Jag tror för min del, att det blir svårt eller rent av omöjligt att i praktiken tillämpa en sådan lag. Jag är även övertygad om, att en lagstiftning på detta område i stor utsträckning kommer att betraktas som stridande mot det allmänna rättsmedvetandet, vilket

Ang. förbud
mot plockning
av lingon
före viss dag.

(Forts.)

mycket lätt kan leda därhän, att respekten för lagarna minskas bland stora grupper av Sveriges befolkning. En lagstiftning, som kan medföra sådana konsekvenser, är olämplig och bör icke genomdrivas.

Utskottets majoritet har nu gått in för en annan linje, än den som Kungl. Maj:t föreslagit. Man förordar nämligen, att förbudet icke skall äga giltighet för markägarna utan endast rikta sig mot dem, som icke äga eller inneha jord eller skogsmarker. En sådan lagstiftning skulle enligt mitt förmenande i realiteten komma att verka som en ren klasslagstiftning. Den skulle vidare utgöra första steget till en fullständig förbudslagstiftning gentemot all plockning av skogsbär för alla dem, som icke äga eller innehava jord eller skogsmarker. Den lagstiftning, som utskottsmajoriteten här förordar, kommer att i sina verkningar bli betydligt skadligare än den av regeringen föreslagna. Den skulle helt enkelt leda till att många fattiga människor på landsbygden ginge förlustiga en stor del av sitt levebröd och sina utkomstmöjligheter för framtiden. Vidare komme den med säkerhet att innebära, att skogsbären finge i många fall förr ruttna bort, än att skogsägarna läto obehöriga tillvarataga desamma. För min del har jag svårt att förstå, att något sådant skulle medföra ekonomiska fördelar vare sig för jordägare eller för landet över huvud.

Jag vill icke förneka olämpligheten av att bären i vissa fall skördas, innan de äro mogna, men det är min bestämda övertygelse, att det icke går att råda bot härför genom en förbudslagstiftning, ty denna kommer endast att medföra trakasserier för stora delar av landets befolkning, icke minst för de små fattiga befolkningsgrupperna på landsbygden. Jag är övertygad därom, att ett avhjälpande av de nu rådande missförhållandena bör kunna ernås genom en väl planlagd upplysningsverksamhet. Jag tror, att om en dylik verksamhet bleve igångsatt så väl på landsbygden som på andra områden, skulle detta i framtiden verka på ett betydligt fördelaktigare sätt än en förbudslagstiftning av det slag, varom här är fråga.

Herr Carlström har nu gjort gällande, att det kommer mycket folk från städerna och industriorterna ut på landsbygden och plockar bären, innan dessa äro mogna, och han tillade, att det icke är fattiga människor — sådana som ha behov av att plocka lingon — som på detta sätt komma ut och våldföra sig på bärmarkerna. Av den uppfattning man fått om herr Carlströms inställning till särskilt industriens arbetare, förstår man, att han kan komma med ett sådant påstående, ty herr Carlström lever troligtvis i den föreställningen, att det finns inga fattiga människor i städer eller industrisamhällen. Om han ville göra sig underrättad om de verkliga förhållandena, skulle han snart komma till en annan uppfattning.

Herr Svensson i Grönvik framförde den tankegången, att det som växer på marken måste absolut vara markägarens. Han var alltså vän av en ren förbudslagstiftning på detta område, en lagstiftning som går betydligt längre än vad t. o. m. utskottsmajoriteten föreslagit. Jag tror också, att vad som blir följden av utskottsmajoritetens förslag blir just ett allmänt förbud av plockning av skogens vilda bär. Men medan herr Svensson i Grönvik ömmade så mycket för de fattiga småbrukarna på landsbygden, hade han däremot icke något ömmande hjärta för alla de fattiga människor, som varken äga eller inneha någon jord. Dessa drabbas ju av det förbud, som han gjorde sig till talesman för, och det är just de som skulle komma att få de största nackdelarna av en sådan lagstiftning.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till den av herr Johansson i Uppmälby m. fl. avgivna reservationen.

Med herr Mårtensson förenade sig herr *Karlsson* i Munkedal.

Herr **Sköld**: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av herr **Måns-sons** i Erlandsro anförande, då denne ville låta påskina, att högermännen i utskottet hade varit benägna att gå mig till mötes med bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Så var icke fallet. Högermännen ville icke taga Kungl. Maj:ts förslag ensamt, utan ville komplettera detsamma med den omöjliga utredning som här begärts.

*Ang. förbud
mot plockning
av lingon
före viss dag.
(Forts.)*

Eftersom jag nu fått ordet, kan jag tillåta mig att rikta några repliker till herr Carlström. För något år sedan gick på en teater i Stockholm en revy, där det sjöngs en kuplett med refrängen: »Nu är han där igen». Jag kan aldrig låta bli att tänka på den refrängen, när herr Carlström talar. Ty det må gälla vilket ärende som helst, så nog kommer han fram till fackföreningsrörelsen i alla fall. Nu säger herr Carlström, att det icke till en början är meningen att beivra brott enligt denna lag. Är det verkligen hans mening, att man skall stifta lagar som icke skola efterlevas, fastän det skall vara åklagarmål och alltså landsfiskalen ha skyldighet att åtala? Skall man stifta en lag under förutsättning att brott icke skola åtalas? Är detta en lagstiftning för ett rättssamhälle?

Sedan vill herr Carlström bryta udden av mitt lilla exempel genom att säga, att jordägaren i detta fall kunde tillåta plockning på sitt eget ansvar, och detta skulle väl gå bra, menade han. Men kom i håg att jordägaren kan ha en ovän, som händelsevis går förbi på vägen och vill ge honom en liten minnesbeta. Han anmäler saken för landsfiskalen, och då måste det bli böter. Det kan alltså uppkomma verkliga trakasserier.

Till sist ville herr Carlström icke alls höra på mig, när jag — som jag tyckte åtminstone — klart påvisade, att vad man begär är icke någon ny del av den ekonomiska lagstiftningen utan en civillag. En sådan kan icke göras fakultativ, den måste gälla hela landet. Det kan icke bero på landsting och hushållningssällskap, huruvida lagen kan träda i kraft. Är det någon, som varit med om att en civillag träder i kraft efter anmodan av landsting och hushållningssällskap? Jag tror att de svenska statsmakterna och det svenska folket vilja att en civillag skall gälla lika för alla svenska medborgare och lika för alla delar av landet.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Osberg**: Herr talman! Denna fråga har vid åtskilliga tillfällen varit föremål för behandling i kammaren, och samtliga gånger har jag talat emot en lagstiftning på området. När man nu ser, hur man vill än hit och än dit, och hur utskottet efter alla utredningar ändå kommer till den uppfattningen, att man måste skriva till Kungl. Maj:t, vill jag råda kammarens ledamöter att stryka ett streck över hela detta betänkande och avslå utskottets hemställan.

Vad tjänar det egentligen till att söka inskränka lingonplockningen? Det är i allas intresse, att lingonen plockas, så att de komma till någon nytta. Den som plockar omogna lingon gör det i allmänhet bara en gång; han gör icke om det. Jag är säker på, att om en inskränkning genomföres, skulle det bli mycket lingon, som stode ute och rutnade i markerna. Man bör då icke sätta någon spärr för fattiga människor, som gå och plocka lingon. I min trakt är det för övrigt så, att jordbrukarna själva vid den tid lingonen äro mogna icke ha tid att plocka, ty det är då brådska med skördearbetet. Varför skulle man icke i all rimlighets namn kunna unna dessa människor att tillvarataga tillgången på lingon?

Jag yrkar bifall till herr Johanssons i Uppmälby m. fl. reservation.

Ang. förbud
mot plockning
av lingon
före viss dag.
(Forts.)

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag ber att få säga några ord i denna fråga, icke därför att jag som stadsbo på äldre dagar kan vara intresserad av en sak, som enbart gäller landsbygden, utan därför att jag är uppfödd på landet i en fattig fiskarkoja, där jag fått vissa erfarenheter på detta område. Och dessa erfarenheter äro sådana, att jag nödgas vädja till kammarens lantmän att icke inrikta sig på en lagstiftning av detta slag.

Det finns många andra än dessa människor, som komma från städerna i stora karavaner i bilar eller andra fordon för att plocka lingon och sälja dem. Det finns i alla de bärväxande delarna av landet — fast jag närmast har erfarenhet av kustbygden — en stor befolkning, för vilken bären ha betydelse, icke blott därför att de säljas och omsättas i kontanter utan även därför att de direkt tjäna till familjernas uppehälle.

Jag hade en strävsam far, som var mycket religiös. Han hade åtta barn. Jag tror icke, att jag säger för mycket, om jag säger, att en tredjedel av vår, barnens, näring bestod av vilda bär av olika slag i skogen. Blekinge är ju ganska rikligt försett av naturen med bär av olika slag från tidigt på försommaren fram till vintern.

Den ifrågavarande författningen har visserligen för ögonblicket blivit avstyrkt av utskottet men dock reellt sett blivit förordad av detsamma. Att man avvisat den för ögonblicket, beror, såvitt jag kan förstå, endast därpå, att man vill, att jordägaren själv skall ha rätt att plocka bär oavsett lagens bestämmelser rörande mognadstiden. Endast den omständigheten är det, som förorsakat, att utskottet för ögonblicket icke har gått in för denna författning.

När jag ser på denna författning, mina herrar, då framträder för mig en synnerligen anskrämmande bild. Jag är alldeles övertygad om att de lantmän, som ha känsla för dem, som bo på deras egna gårdar och hemman, icke vilja vara med om att ordna det så, att de göra var och en praktiskt taget till förbrytare, ty vad heter det i denna författning, herr talman? Om vi se på § 4, så lyder den: »För förseelse, som begås av barn under femton år, svare fader, målsman eller husbonde, därest förseelsen skett med hans vetskap och ej visas kan, att han gjort vad på honom ankommit för att förekomma densamma.»

Om vi hade haft en sådan författning, när vi som barn voro ute och plockade bär, hade vi gjort vår gamle far till förbrytare, om han icke hade kunnat bevisa, att han till fullo gjort vad på honom ankom för att påverka sina barn att låta bli att plocka bär. Hur skall en far eller en mor kunna visa detta i en sluten familj? Det finns ju icke någon möjlighet härtill.

Jag tror, att man här försöker — jag vill säga, kanske mycket av obetänksamhet — skapa ett tillstånd, som icke blir lyckligt ute i bygderna. Jag farsar för detta förbud med hänsyn till den personliga erfarenhet jag har om förhållandena från mina barnår. Därest man skall lagstifta på detta område, kan jag icke finna annat, än att man strängt måste skilja på bygdens folk och andra. Man har här, såvitt jag förstår, fogat in bygdens ofta fattiga människor i gemenskap med dem, som herr Månsson i Erlandsro och andra talat om, som komma i karavaner och skövla.

Hur är det i själva verket? Lingonen mogna ju icke, därför att länsstyrelsen fått för sig att fastställa en viss dag. De mogna icke precis på den dagen i allmänhet, och lingonen mogna ju icke heller samtidigt. Om vi slå in på en sådan lagstiftning, som jordbruksutskottets majoritet synes vara fallen för, blir konsekvensen utan tvivel den, att om ett barn, innan tiden för plockningsrätt är inne, ser några mogna lingon och i övrigt omogna lingon och plockar de mogna, kan det bli åtal. Barnets far kanske blir dömd till böter. Kan han icke betala böterna, får han fängelse.

Detta är, såvitt jag kan se, mycket farliga perspektiv. Skall man lagstifta, herr talman, så bör man som sagt icke ta det så här generellt, som man gör i denna författning, utan man måste slå in på andra vägar, så att man skyddar åtminstone den befolkning i bygderna, som lantbrukare med hjärtat på rätta stället säga sig vilja skydda. De övriga tänker jag icke på i detta ögonblick.

Ang. förbud mot plockning av löngon före viss dag.
(Forts.)

Det är denna utgångspunkt, jag har, herr talman, när jag riktar en vädjan till kammarens lantmän att icke binda sig för en sådan lagstiftning som denna, och när jag ber att få yrka bifall till den av herr Johansson i Uppmälby m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Herr Olovson i Västerås ansåg, att kammaren borde vara tacksam mot mig för att jag talat om vad det gällde i denna fråga. Jag vet nu icke, om kammaren är lika tacksam mot honom för denna hans erinran.

När han sedan talade om att tiden för denna rättspraxis sträckte sig så långt tillbaka som sagan, så vill jag säga, att jag vet icke, om han är så mycket äldre än jag, att han minns något från den tiden eller om han annars är specialist på sagor. I våra trakter ha vi i alla fall icke mer än tioårig erfarenhet av detta.

När det gäller denna fråga, är det uppenbart, att man icke kan, som herr Törnkvist i Karlskrona gjorde, jämföra nuvarande förhållanden med förhållandena under hans barndom för 35 å 40 år sedan, ty då hade bären som sådana icke det handelsvärde, som de ha i dag. Det är just denna omständighet, som gjort, att intresset för skogsbären har blivit större. Det är förklarligt, att man vill försöka reda upp, huruvida man skall ha rätt till det, som växer på ens egen mark, eller ej; om man skall ha rätt att vara fredad från en sådan invasion, som herr Carlström talade om, då det kommer hela billaster med folk från andra trakter. Det är icke behovet som förorsakar dessa invasioner, utan vinstbegäret, och det är den fattiga befolkningen på platsen, som blir lidande härpå.

Herr Törnkvist i Karlskrona vädjade till lantmännens hjärta i avseende å dem, som bo närmast och på deras egna gårdar. Ja, jag tror, att man icke har anledning att beklaga sig över den känsla för andra, som lantmännen i allmänhet i detta land ha haft. Jag tror, att man i det hänseendet kan säga, att nog ha de lika stark känsla för sina medmänniskor som någonsin någon annan befolkningsgrupp. När jag har motionerat, har jag aldrig stuckit under stol med att det är rätten, som jag vill ha fastställd, om vi skola ha rätt till det, som växer på vår egen jord. Det är detta det gäller.

Ja, nu talar man om rättspraxis. Jag kan ju säga, att avfallet i våra skogar ha behövande fritt fått använda, och man har aldrig begärt någon ersättning för det. Då kan man så småningom komma över till sedvanerätt, och så säges det sedan, att avfallet tillhör icke jordägaren. Var går gränsen, mina herrar? Jag tror, att det nog är nödvändigt, att man i detta fall får begreppen uppklarade om vad som skall vara den enes eller den andres rätt.

Herr **Olofsson** i Digernäs: Herr talman! Jag hade icke alls tänkt begära ordet i denna fråga, om jag icke hade uppkallats därtill, när jag hörde min namne från Västerås, som med förfärligt ordrika formuleringar slungade fram sådana orättfärdiga beskyllningar, höll jag på att säga. Han talade till exempel om den rättsuppfattning, som skulle ha gammal hävd för sig, att det var allmänheten, som rådde om bären och icke jordägaren. Jag vill då återge ett fall från min hembygd. Vi ha en kronopark i närheten. En restauratris på Frösö läger arrenderade av jägmästaren den bärplockning, som kunde bli på

Ang. förbud
mot plockning
av lingon
före viss dag.
(Forts.)

denna kronopark. Så kom det några pojkar från en grannby och plockade bären. De blevo lagförda. De stämdes för att de plockat dessa bär och de blevo dömda till 15 kronors böter var. Det var den rättsuppfattning, som gällde på 1880-talet, men rättsuppfattningen nu tycks ha blivit helt annorlunda.

Jag skall också tala om, hur förhållandet är i mina trakter. Det är vanligen så, att man har litet skogsmark inhägnad nära hemmanet. Den övriga skogen har man på fyllnadsjord, som kan ligga på olika avstånd, en mil eller mera, hemifrån. Dit skickar man sina kreatur på sommaren, men lämnar kvar en, två eller tre kor hemma för att ha mjölk till hushållet under sommaren. Så kommer det en hel hop bärplockare till hemsbogen. De nöja sig icke bara med att taga bären, utan de trampa också ned betet, så att bonden får mycket litet gagn av de kreatur, som han har på hemsbogen. Bärplockarna göra bara ofog, och hemmansägarna får i regel köpa de bär, han själv behöver till hushållet, därför att det kommer stadsbor och allehanda främlingar och ta bären. De ta dem redan då de äro omogna, och sedan göra de ofog med betet. Det blir ett verkligt spektakel, när de komma i stora hopar. Icke kan man stämma dem allesammans, och för övrigt blir det ingenting av, utan man får bara tiga och lida.

Detta är den uppfattning, jag har i denna fråga. Rättsuppfattningen var som sagt förr en helt annan än den, som herr Olovson i Västerås förkunnade här för en stund sedan, men rättsuppfattningen går sina egna vägar, tack vare socialdemokraternas anda och mening.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Herr Olofsson i Digernäs anförde ett exempel på en person, som blivit dömd för att han plockat bär på annans mark. Det skulle vara intressant att veta, och jag kanske kan få veta det privat av herr Olofsson, huruvida det målet fullföljdes i högre rätt eller icke. — Jaså, herr Olofsson i Digernäs svarar nej.

Saken är ju i alla fall den, att det för närvarande icke kan bli fråga om annat, än att rätten till de vilda bären i skogarna tillhör alla, men därmed ha givetvis bärplockarna icke rätt att trampa ned gärdesgårdar och sådant. Det finns ingen, som skall kunna reagera kraftigare emot sådant ofog än jag, men jag skulle tro, att bärplockarna, de som äro ute i avsikt att förse sig med bär för sitt behov eller till avsalu, icke äro de, som fara fram på det sättet, att man behöver freda sig för dem. Det finns nog andra, som ströva i skogarna, som bryta ned stängsel och dylikt. Skydd emot sådant ofog har jag ingenting emot. Men det där, att bärplockarna trampa ned betet, det kunde väl ändå min ärade namne i Digernäs ha besparat oss. Trampa icke korna ned betet i mycket högre grad än bärplockarna?

Jag skall icke vidare orda i sak, men jag skall sluta med att säga, att denna fråga alltjämt innerst inne rör sig om att komma åt den rätt, som har tillhört och tillhör de fattiga. Vill man däremot lagstifta för att freda jordägarens hägnader, så gärna för mig.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Herr talman! Under åtskilliga tiotal år har den föreliggande frågan varit en tvistefråga såväl inom riksdagen som också utanför densamma. Man kan förstå, att en del småbrukare, som ha en liten areal och som behöva sina bär själva, tycka, att det är hårt, när en hel del bärplockare komma och taga bären ifrån dem. Men däremot är det alldeles tydligt och klart, att på de stora vidderna borde bären vara det allmännas. Jag har en gång framkastat ett förslag i kammaren, att en kompromiss borde

åstadkommas i detta spörsmål, som skulle gå ut på att småbrukarna skola få undantaga ett visst område, där de kunna få plocka för egen räkning men att bären på de stora arealerna borde vara det allmännas. Jag tror också, att en utredning bör ligga på den linjen. En sådan har emellertid utskottet icke begärt. När en utredning lägges på den linjen, skulle jag vilja vara med om en dylik lagstiftning, men som frågan nu ligger, ansluter jag mig till den sidan, som hemställer om avslag.

Ang. förbud mot plockning av lingon före viss dag.
(Forts.)

Herr **Olofsson** i Digernäs: Herr talman! Jag vill blott tillägga, att jag glömde säga, att jag aldrig i min hemtrakt hört någon förmena vem som helst att gå och plocka bär på de utmarker och fyllnadsjordar, som jag talat om. Men närmast gårdarna vill man ha bären för sig själv. Nu går det ju så långt, att om det finns ett stenröse alldeles vid inägora, där det växer hallon, går man och plockar dem mitt för näsan på bonden. Är detta någon ordning? — Det vill jag blott fråga, herr Olovson i Västerås. Jag tror, att om han vore i samma predikament och hade ett litet hemman och gärna ville ha litet bär för eget hushåll, skulle han vara av samma uppfattning som jag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Johansson i Uppmälby m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Svensson i Grönvik, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller den av herr Johansson i Uppmälby m. fl. vid jordbruksutskottets förevarande utlåtande nr 90 fogade reservationen röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda utlåtande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgavs 85 ja och 78 nej, varjämte 22 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den av herr Johansson i Uppmälby m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 16.

Härpå upptogs till behandling andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion angående höjande av bostadsstandardens m. m.

Ang. höjande av bostadsstandardens m. m.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 384, hade herr *Hage m. fl.* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och i vilken mån åtgärder, på sätt i motionen antytts eller på andra vägar,

Ang. höjande
av bostads-
standarden
m. m.
(Forts.)

ytterligare kunde vidtagas från det allmännas sida för att den genomsnittliga bostadsstandarden i vårt land skulle kunna höjas ur hygieniska samt andra synpunkter och hyresutgifterna, främst för mindre lägenheter, hållas inom rimliga gränser.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Lindberg*, fru *Nordgren* samt herrar *Ahl* och *Vougt* förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse — — — lika med motionen — — — inom rimliga gränser.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Hage**: Herr talman! Då den föreliggande frågan eller åtminstone en del av densamma behandlades för en tid sedan och då åstadkom en ganska lång debatt, skall jag i dag inskränka mig till ett tämligen kort anförande uti detta spörsmål.

Saken föreligger nu på det sättet, att den av mig väckta motionen om att åstadkomma en allsidig utredning av vissa stora delar av bostadsspörsmålet blivit avstyrkt av fjärde tillfälliga utskottet. Däremot har en minoritet på fyra personer inom utskottet yrkat på en utredning i frågan.

När jag nu för min del kommer att yrka bifall till reservationen, skall jag be att först få erinra därom, att socialministern för endast några dagar sedan vid »nykterhetsfolkets dag» på Skansen sade några ord om denna fråga — några ord, som jag tycker det vara synnerligen lämpligt att påminna om, när vi nu skola gå att diskutera detta spörsmål. Herr socialministern yttrade nämligen bl. a. detta: »Alltjämt är bostadsfrågan vårt lands största sociala fråga. Trots allt som åtgjorts, har man ändå icke ett fast grepp på frågan om goda och billiga bostäder, särskilt för lågt avlönade och icke minst i Stockholm. Jag hade nyligen under övervägande att genom Kungl. Maj:ts försorg upptaga ämnet», d. v. s. upptaga till utredning detta spörsmål.

Jag vill peka på denna förklaring från socialministern, därför att denna utvisar ju, att socialministern, som väl bör vara den, som i mycket hög grad känner till förhållandena på detta område i landet, anser, såvitt han gav det tillkänna i detta uttalande, att denna fråga är värd en utredning. Jag vill också understryka, att förhållandena på detta område äro sådana, att det finns anledning att igångsätta en utredning, och det är just detta, jag begär, men som utskottet för sin del avvisat.

Jag vill i detta sammanhang säga, att denna fråga om våra bostäder befinner sig fortfarande — kan man säga — i kristidens tecken. Det finns ett flertal problem, som äro aktuella. Vi ha t. ex. frågan om huru man skall kunna förbättra bostädernas kvalitet. Man har frågan om huru man skall få bort det hälsofarliga bostadsbeståndet och man har framförallt frågan om huru man skall kunna åstadkomma en nedsättning av hyrorna.

Nu gör emellertid utskottet och särskilt socialstyrelsen, som yttrat sig i denna fråga, gällande, att detta bostadsproblem är strängt taget ännu mer brännande ute på *landsbygden*, och man synes rent av vilja framhålla, att *städernas* bostadsfråga icke kan tilldraga sig en så stor uppmärksamhet, med andra ord sagt att det icke finns så stor anledning att syssla med *städernas* bostadsfråga. *Landsbygdens* bostadsfråga måste gå före, säger man alltså.

I visst avseende kan detta påstående vara riktigt. Men jag vill å andra sidan säga, att särskilt ett av de problem, som jag berört i min motion, nämligen *dyrhetsproblemet* eller hyresprisproblemet och det därmed följande pro-

blemet att folk bor tätt tillsammans, det problemet är åtminstone mera brännande, när det gäller *städer* och *större samhällen*. Och det är från den utgångspunkten jag vill säga, att problemet kan, när det gäller större samhällen, vara lika mycket värt en utredning, som när det gäller landsbygden, ty detta att hyran nu för tiden uppslukar 30, 35, ja, ända till 40 % av en liten inkomsttagares inkomst, är ju ett oerhört tråkigt förhållande. Det måste tyda på att det existerar mycket onormala förhållanden på detta område och detta leder också i stor utsträckning till att folk tvingas till tättboddhet och till ett inneboendesystem med därmed följande moraliska och sanitära vådor. Från den utgångspunkten måste man säga sig, att detta problem är värt en utredning, och att det finns starka skäl, som tala för att lagstiftningen tar upp detta spörsmål och försöker göra något för att komma fram till bättre förhållanden.

Utöver detta ha vi emellertid ett flertal problem, som beröras i motionen och som även socialstyrelsen berört, vilka nu borde föras fram till en utredning. Vi ha särskilt problemet om åstadkommande av tillfredsställande kreditförhållanden i vissa avseenden, när det gäller bostadsbyggandet. Vi ha t. ex. ett sådant problem, som mycket diskuterats, men vilket man icke gjort något åt, nämligen huru man skall åstadkomma tillfredsställande kreditförhållanden för hus, som byggas på *tomträtt*. Detta spörsmål hör till dem, som äro synnerligen aktuella och brännande, men detta har man inte gjort något åt genom en utredning. Men det borde utredas och tagas upp till behandling, huru det skall bli möjligt att ordna alla dessa kreditförhållanden för husbyggandet då det gäller denna byggnadsverksamhet.

Vidare hava vi en fråga, som också är berörd både av socialstyrelsen och i motionen, nämligen frågan om huru man skall kunna åstadkomma ett förbilligande av husbyggandet och därmed åstadkomma en minskning i hyreskostnaderna. I detta avseende har, såsom det också framgår av motionen, en socialhygienisk expert gjort gällande, att det skulle kunna finnas någon möjlighet åtminstone att åstadkomma en minskning i byggnadskostnaderna genom att tillåta en lägre rumshöjd. Jag vet väl, att när man fört fram en sådan tanke, opponerar man sig mycket mot detta ur sanitär synpunkt. Men den person, som framfört denna tanke, är i alla fall en socialhygienisk expert på området med medicinsk utbildning, och jag föreställer mig, att när en sådan person kan kasta fram den tanken för att komma någon väg, när det gäller minskning av byggnadskostnaderna och därmed följande minskning i hyrorna, skulle det vara ganska rimligt, att ett sådant projekt toges upp till studium, för att man därigenom skulle få se, om det fanns någon möjlighet att även på den vägen åstadkomma en minskning av byggnadskostnaderna.

I det avseendet skulle jag vilja säga, att i detta sammanhang rullar upp sig hela detta problem, om huru det överhuvud taget skall kunna byggas bostäder och hus, som ha en sådan prisbillighet och en sådan hyra, att även fattigt folk kan hyra sig en lämplig lägenhet. Ty det är visserligen sant, att i de stora samhällena nu för tiden byggas ett stort antal bostäder, goda bostäder, väl inredda och synnerligen fördelaktiga på alla möjliga sätt, men felet med dessa bostäder och dessa hus är, att för en person, en arbetare, vars inkomst ligger det allra minsta under medelinkomsten, finns icke någon ekonomisk möjlighet att skaffa sig egen bostad i ett sådant hus. Detta är som sagt ett spörsmål, med vilket man brottas särskilt i de stora samhällena, huru man skall kunna åstadkomma möjlighet för dylika inkomsttagare att skaffa sig tillfredsställande bostäder. Jag tror, att särskilt detta spörsmål är av sådan art, av sådan omfattning och sådan betydelse, att det redan därför skulle kunna vara en fullt motiverad anledning för att åstadkomma en utredning av frågan.

Ang. höjande
av bostads-
standarden
m. m.
(Forts.)

Ang. höjande
av bostads-
standarden
m. m.
(Forts.)

Ja, som sagt, jag lovade, när jag började yttra mig, att icke gå in på detaljer i denna fråga. Men jag har i alla fall velat motivera, varför jag anser, att en utredning borde ske i detta stora spörsmål. Och jag måste säga, att när jag hörde det anförande, som på nykterhetsfolkets dag hölls av socialministern och där han gick in för den uppfattningen, att denna fråga har redan kommit i sådant läge, att den borde utredas, så styrktes jag än ytterligare i min uppfattning.

Herr talman! Från den utgångspunkten och med denna korta motivering skall jag be att för min del få yrka bifall till den reservation, som vid detta utskottsutlåtande avgivits av herr Lindberg, fru Nordgren samt herrar Ahl och Vougt.

Häruti instämde herrar *Höglund* i Göteborg och *Hedvall*, fru *Nordgren* samt fru *Östlund*.

Herr Nordkvist: Herr talman! Utskottets majoritet är säkerligen fullt enig med reservanterna på den punkten, att bostadsfrågan är av synnerligen stor betydelse. Men då utskottet fick i sin hand socialstyrelsens yttrande över denna motion, vari socialstyrelsen punkt för punkt påpekar, att statsåtgärder i en eller annan form redan vidtagits, samt slutar sitt utlåtande på följande sätt: »Med hänsyn till denna mångfald och spörsmålets vittutgrenade natur nödgas styrelsen till sist varna för allmänt hållna utredningar på området. Man löper fara i att drunkna i ett alltför vidlyftigt och enligt sakens natur synnerligen kostsamt utredningsarbete, vars praktiska värde kanske ej motsvarar kostnaderna»; då ansåg utskottets majoritet, att motionen i nu föreliggande form omöjligen kunde bifallas. Därför ber jag också att få yrka bifall till utskottets avslagsyrkande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17.

I fråga om
förrättande av
högmässa efter
fritt valt ritual.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan upptaget andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion (I:162) om rätt för församlings prästerskap att under visst antal söndagar förrätta högmässa efter fritt valt ritual.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 162, hade herrar *Sandegård* och *Linders* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder i syfte att, till dess en allmän revision av kyrkohandboken kunde komma till stånd, möjlighet bereddes varje församlings prästerskap att ett begränsat antal söndagar under året, exempelvis 12, förrätta högmässa efter fritt valt ritual.

I utlåtandet nr 9 hade nämnda utskott hemställt, att första kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder i syfte att möjlighet måtte beredas församlings prästerskap att ett begränsat antal söndagar förrätta högmässa efter fritt valt ritual.

Vid utlåtandets föredragning i första kammaren hade kammaren bifallit vad utskottet hemställt med den rättelse, att näst efter ordet »söndagar» tillades orden »under året».

Sedan detta beslut delgivits andra kammaren samt ärendet remitterats till dess första tillfälliga utskott, hemställde nu sistnämnda utskott, att andra kammaren icke måtte biträda första kammarens i ärendet fattade beslut.

I fråga om förrättande av högmässa efter fritt valt ritual.
(Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Olsson i Mora: Herr talman! Jag har icke kunnat undgå att med någon förvåning taga del av det enhälliga utskottsutlåtande, som nu föredragits. Här har från prästerligt och statskyrkohåll begärts någon rörelsefrihet vid våra högmässogudstjänster i väntan på den handboksreform, som flera gånger begärts. Första kammaren har på förslag av sitt första tillfälliga utskott beslutit avlåta en skrivelse i motionens syfte. När nu ärendet förelägges andra kammaren, så överraskas man av att första tillfälliga utskottet hemställer till kammaren att icke biträda första kammarens beslut.

Motiveringen för denna utskottets hemställan är synnerligen knapphändig. För det första säger utskottet, att ärendet har kommit för sent under utskottets behandling för att medgiva den utförliga behandling, som saken förtjänar. Utskottsutlåtandet är emellertid daterat den 26 maj, då ännu 14 dagar återstått av riksdagsarbetet. För det andra och sista säger utskottet, att ärendet icke i första kammaren behandlats så utförligt, att alla de omständigheter, till vilka utskottet velat taga hänsyn, blivit vid utredningen belysta. I verkligheten har första kammaren ägnat denna fråga en mer än timslång debatt, i vilken både präster och biskop, en f. d. eklestikminister, ett kyrkomötesombud och en känd frikyrkoman med flera deltagit. Men även om det skulle vara så, att första kammaren icke ägnat denna fråga någon särdeles ingående behandling, kan detta förhållande icke utgöra något skäl för andra kammarens ståndpunktstagande. Såvitt jag kan erinra mig, brukar den ena kammaren icke betygsätta den andra kammarens sätt att behandla ett ärende. Men vardera kammaren är självfallet skyldig att självständigt taga ställning till föreliggande ärenden.

Vilken saklig ståndpunkt man intager till den föreliggande frågan, förefaller det, som om den av utskottet förebragta motiveringen icke är av den beskaffenhet, att den bör av andra kammaren kunna godtagas.

I sakfrågan skall jag icke trötta med någon utförlighet. Jag skall inskränka mig till att säga, att så starka skäl synas tala för det av första kammaren framförda frihetskravet, att detta icke bör av den direkt folkvalda kammaren avvisas.

Jag vågar därför, herr talman, åtminstone som en opinionsyttring yrka, att andra kammaren i likhet med första kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder i syfte att möjlighet må beredas församlings prästerskap att ett begränsat antal söndagar under året förrätta högmässa efter fritt valt ritual, d. v. s. att andra kammaren biträder första kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr Mosesson: Herr talman! Jag lämnar därhän, huruvida herr Olsson i Mora har rätt, då han påstår, att andra kammarens första tillfälliga utskott sätter betyg åt medkammaren. Men vad jag kan påstå, det är, att utskottet varit pliktigt att antingen falla tillbaka på en utredning, som varit så fullständig, att det kunnat hänvisa till densamma, eller också förebringa en tillfredsställande utredning. I förstnämnda avseende var det ingen möjlighet för oss, ty vår uppfattning var, att den utredning, som förebragts i första kammarens utskott, verkligen var för knapphändig. Och själva hade vi icke tid att

*I fråga om
förrättande av
högmässa efter
fritt valt ritual.
(Forts.)*

infordra de yttranden eller förebringa den utredning, som vi ansågo erforderlig för att kunna gå in i en verklig sakdebatt om denna motion.

Av dessa skäl, herr talman, hemställer jag, att andra kammaren måtte biträda vad utskottet har föreslagit, d. v. s. att andra kammaren icke måtte biträda första kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr **Hallén**: Herr talman! Jag skall icke giva anledning till någon längre och ingående debatt i denna fråga. Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma i den kritik, som av herr Olsson i Mora framförts mot utskottets motivering i det föredragna ärendet. Men jag skulle vilja säga det, att om, såsom saken ligger till, det kanske i år icke kan ifrågasättas, att andra kammaren på denna sena tidpunkt skall kunna bifalla motionen, så vill jag hava understrukit, kanske tydligare än utskottet självt gjort, att det endast är på grund av bristande tid och alltså rent formella skäl, som man icke ingått i prövning av ärendet.

Jag tror, att det beslut, vartill första kammaren kom i denna fråga, visar, att här föreligger verkligen ett aktuellt behov. Det yttrades av någon talare i första kammaren, att detta är en fråga, som icke angår riksdagen, ty det är en intern kyrklig angelägenhet, som icke andra myndigheter böra behandla. Detta kan nog vara principiellt riktigt. Men vi skola icke förgäta, att riksdagen på samma gång är liksom en lekmanaförsamling, som bör ha sitt ord med i laget, när det gäller kyrkan, och det inträffar en och annan gång i riksdagens historia, att den själv tager initiativ eller ger direktiv i sådana frågor. Jag erinrar om, när vi år 1921 i andra kammaren, liksom i första, gjorde en synnerligen kraftig opinionsyttring i fråga om den svenska psalmboken. Jag tror, att fastän det i båda kamrarna då uttalades betänkligheter mot att riksdagen gav sin mening till känna, det nu över hela vårt land råder en enig uppfattning om att riksdagen den gången på ett synnerligen vederhäftigt sätt representerade icke blott det svenska folket i gemen utan även det svenska kyrkofolket. Det finns sakliga skäl till att riksdagen, av vars ledamöter åtminstone de flesta ha personlig erfarenhet av ting sådana som dessa, medverkar till en opinionsyttring.

Däremot erkänner jag, att den väg motionärerna beträtt, icke är den lyckligaste. Man kan icke gärna ifrågasätta, att Kungl. Maj:t skall på grund av enbart ett riksdagsbeslut utfärda en administrativ förordning, som medgiver prästerskapet rätt att här förfara med en viss frihet, och sedan hoppas, att den erfarenhet, som på detta sätt vinnes i våra församlingar, i sin tur skall liksom giva näring åt reformtankar, som sedermera skulle kunna vidarebefordras till den blivande handboksrevisionen, på vilken man väntar. Att förutsätta, att någon regering förfar på ett dylikt vis, tror jag är ganska sangviniskt och något, som man icke bör hemfalla till.

Jag tror, att det finns en annan väg, som kanske ett följande år bör beträddas, nämligen att man även från riksdagens sida kräver, att den avbrutna handboksrevisionen återupptages, och som direktiv för densamma begär, att också frågan om en vidgad rörelsefrihet i rituellt avseende må bli beaktad. Jag är säker om, att ett sådant direktiv och en sådan opinionsyttring från riksdagens sida skulle komma att uppmärksammas av Kungl. Maj:t och, vill man hoppas, även av kyrkomötet. Det vore, tror jag, en praktisk och framkomlig väg.

Under sådana förhållanden, herr talman, finner jag det icke vara stor utsikt att nu göra annat än yrka bifall till utskottets avslagsyrkande, som jag alltså fattar såsom uteslutande grundat på formella skäl.

Jag kan emellertid så till vida instämma till fullo i vad herr Olsson i Mora hade att säga om motiveringen, att jag finner den andra punkten synnerligen diskutabel och olämplig. Det ser en smula besynnerligt ut, att man skyller på

vad ett utskott i en annan kammare gjort eller rättare sagt icke gjort. Det är väl ändå så, att vårt utskott borde ha provat saken utan att taga hänsyn till om medkammarens utskott varit mer eller mindre grundligt i sitt arbete. Detta tycker jag icke alls hör hit. För övrigt anser jag, att anmärkningen är befogad. Detta lilla utskott har väl icke varit så överansträngt under riksdagen, att det icke kunde ha haft krafter kvar att under några dagar taga itu med frågan och ha gjort den historik och utredning, som erfordrats. Det hade icke varit mera, som behöfts. Icke heller hade det varit så mycket material att gå igenom. Om man gått till 1926 års kyrkomöte och sett efter, vad som är gjort i frågan, tror jag mycket väl, att utskottet utan att bli överansträngt på kuppen kunnat avhjälpa den brist i utredningen, som eventuellt första kammarens utskott låtit komma sig till last. Jag tycker därför, att ett utpekande av bristerna hos första kammarens utskott icke ser vidare klädsamt ut.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, föreslå, att sista punkten i utskottets motivering måtte få utgå.

Herr Weijne: Herr talman! Det brukar ju höra till ordningen, att tillfälliga utskott hutas åt litet så här fram på kvällskvisten. Så vitt jag erinrar mig, har detta icke skett någon gång tidigare under riksdagen, och det förefaller därför, att det är hög tid att göra det. Det kan ju därför hända, att herr Halléns yrkande har någon utsikt att bifallas. Emellertid tror jag, att utskottet haft mycket starka skäl för sin ställning i denna sak. Om herr Hallén velat samråda litet med talmannen, skulle han sedan knappast ha ansett det lämpligt, att utskottet använt ytterligare en vecka till utredning av frågan. Ty detta skulle nämligen ha betytt, att ärendet kommit fram någon gång under pingstdagarna, och det hade väl knappast varit lämpligt, att riksdagen fått förlängd tid för en fråga utav så ringa betydelse som denna. Utskottet har helt enkelt konstaterat, att första kammarens utskott icke förebragt någon utredning i saken. Andra kammarens utskott har icke ansett det lämpligt att samsätta riksdagen i elfte timmen med några längre utläggningar i detta avseende, utan har av rent formella skäl biträtt förstakammarutskottets beslut. Jag tror, herr talman, att det icke är stor skada skedd, om andra kammaren vägrar att i sista stund giva ett tillfälligt utskott av liten snubba, och att det mycket väl låter sig göra att biråda både utskottets kläm och motivering, till vilka jag ber att få yrka bifall.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde först propositioner beträffande utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till berörda hemställan, dels ock på bifall till yrkandet att kammaren måtte biträda första kammarens i ärendet fattade beslut; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Vidare gav herr talmannen i fråga om motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på bifall till det av herr Hallén i avseende å motiveringen under överläggningen gjorda yrkandet; och godkände kammaren utskottets motivering.

§ 18.

Slutligen föredrogs och lades till handlingarna konstitutionsutskottets memorial, nr 34, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 31 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om församlingsstyrelse m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

I fråga om förrätande av högmässa efter fritt valt ritual.
(Forts.)

§ 19.

Ordet lämnades här efter till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista bankoutskottets memorial, nr 60, angående instruktionen för bankoutskottet, måtte uppföras närmast efter bankoutskottets memorial, nr 59, med förslag till nytt reglemente för riksgäldskontoret.

Denna hemställan bifölls.

§ 20.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från konstitutionsutskottet:

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kommunalstyrelse på landet m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om församlingsstyrelse m. m. ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 31 och 32 §§ i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen;

från statsutskottet:

nr 10 B, angående regleringen för budgetåret 1930/1931 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet;

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till besiktning av motorfordon m. m.;

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående exploatering av Ladugårdsgärdet m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter; och

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader m. m.; samt

från bankoutskottet, nr 11 B, angående regleringen för budgetåret 1930/1931 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

§ 21.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten jämte i ämnet väckta motioner;

nr 201, i anledning av väckta motioner angående möjligheterna att utnyttja statens gruvegendom i Västerbotten;

nr 202, i anledning av väckta motioner om anslag till fraktlindring för möjliggörande av inhemsk järntillverkning av Norrbottensmalm m. m.; och

nr 203, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande statsutskottets utlåtande nr 177 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa

i samband med 1927 års skolreform stående frågor m. m. jämte åtskilliga i ämnet väckta motioner; samt

sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial, nr 11, angående ersättning åt sekreterare och vaktbetjäning hos sammansatta stats- och andra lagutskottet för behandling av Kungl. Maj:ts propositioner nr 154 och 160 m. m.

§ 22.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.10 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
